

UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
FILOZOFICKÁ FAKULTA

Ústav pro jazyk český a teorii komunikace

Bakalářská práce

Gabriela Pokorná

NESPISOVNÉ JAZYKOVÉ PROSTŘEDKY
V PRÓZÁCH PETRY SOUKUPOVÉ

NON-STANDARD CZECH IN PROSAIC WORKS BY
PETRA SOUKUPOVÁ

Praha 2015

Vedoucí práce: prof. PhDr. Petr Mareš, CSc.

Poděkování

Poděkování patří především panu prof. PhDr. Petru Marešovi, CSc. za vedení mé bakalářské práce, odborné rady, poznámky a připomínky.

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou bakalářskou práci *Nespisovné jazykové prostředky v prózách Petry Soukupové* vypracovala samostatně, že jsem řádně citovala všechny použité prameny a literaturu a že práce nebyla využita v rámci jiného vysokoškolského studia či k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 10. května 2015

.....

Gabriela Pokorná

Anotace a klíčová slova

POKORNÁ, Gabriela: Nespisovné jazykové prostředky v prózách Petry Soukupové. Praha, 2014. Bakalářská práce (Bc.). Univerzita Karlova v Praze, Filozofická fakulta, Ústav českého jazyka a teorie komunikace.

Tato bakalářská práce si klade za cíl popsat substandardní jazykové prostředky a jejich funkci v textu ve vybraných prózách Petry Soukupové. Na tomto základě se pokusíme definovat autorčin styl. Práce je rozdělena do dvou částí: teoretické a praktické. V teoretických pasážích představíme autorku, její tvorbu a postavení v současné české literární produkci. Další kapitoly jsou věnovány stratifikaci a diferenciaci českého jazyka a přehledu nespisovných jazykových prostředků v umělecké literatuře. Poté následuje část praktická, tedy jazyková analýza vybraných románů (*K moři*, *Zmizet*, *Marta v roce vetřelce*), z níž bude vycházet závěr, ve kterém se pokusíme všechny dosavadní informace shrnout a vyvodit z nich důležité poznatky pro charakteristiku autorčina stylu.

Klíčová slova

umělecký styl, současná česká próza, nespisovná čeština, obecná čeština, slang

Annotation and key words

POKORNÁ, Gabriela: Non-Standard Czech in Prosaic Works by Petra Soukupová. Prague, 2014. Bachelor thesis (BA). Charles University of Prague, Faculty of Arts, Institute of Czech Language and Theory of Communication.

The aim of the thesis is to describe non-standard literary devices and their functions in some of Petra Soukupova's prose. On this basis, we will try to define the author's style. The thesis is divided into two parts: theoretical and practical. The theoretical part introduces the artist, her work and position in current Czech literary output. Other chapters are devoted to the stratification and differentiation of Czech language and the examples of colloquial literary devices in literature. This is followed by the practical part - linguistic analysis of selected novels (*K moři*, *Zmizet*, *Marta v roce vetřelce*), which will be the base for the conclusion where all the existing information will be summarized and important findings on the author's style drawn.

Key Words

literary style, contemporary Czech prose, non-standard Czech, common Czech, slang

Obsah

1. Úvod	7
2. Petra Soukupová.....	9
2.1 Životopis	9
2.2 Literární tvorba.....	9
2.3 Postavení Petry Soukupové a recepce její tvorby v současné české literatuře	18
3. Stratifikace a diferenciacie českého jazyka	20
4. Substandardní jazykové prostředky v umělecké literatuře	29
5. Jazyková analýza románů Petry Soukupové.....	36
5.1 K moři	36
5.1.1 Hlásková rovina	36
5.1.2 Morfologická rovina	38
5.1.3 Syntaktická rovina	40
5.1.4 Lexikální rovina	46
5.2 Zmizet	49
5.2.1 Hlásková rovina	49
5.2.2 Morfologická rovina	54
5.2.3 Syntaktická rovina	57
5.2.4 Lexikální rovina	65
5.3 Marta v roce vetřelce	69
5.3.1 Hlásková rovina	69
5.3.2 Morfologická rovina	70
5.3.3 Syntaktická rovina	72
5.3.4 Lexikální rovina	76
6. Závěr	80
7. Seznam literatury.....	83

1. Úvod

Tématem této bakalářské práce jsou substandardní jazykové prostředky v prózách Petry Soukupové. Právě jazyková substandardnost je důležitým rysem ve výstavbě textů této autorky, což nám potvrzují i níže citované kritiky a recenze. Nejprve bylo nutno vybrat z literární produkce Soukupové reprezentativní texty, jež budou předmětem naší jazykové analýzy. Rozhodli jsme se pro tři romány (*K moři, Zmizet, Marta v roce vetřelce*), v této práci jsou řazeny chronologicky podle jejich prvního vydání. Stranou našeho zkoumání jsme nechali román *Bertík a čmuchadlo* (2014), a to vzhledem k cílovému dětskému čtenáři, dále jsme do analýzy nezahrnuli román *Pod sněhem* (2015), neboť jeho vydání následovalo až po finalizaci vlastního textu bakalářské práce. Autorčin repertoár taktéž obsahuje množství menších literárních útvarů, máme na mysli zejména povídky v souborech nakladatelství Listen. K těmto textům přihlížíme, avšak vzhledem k limitovanému rozsahu práce jsme byli nuceni je do analýzy rovněž nezařadit.

Text bakalářské práce je rozdělen na dvě části: teoretickou a praktickou. Toto uspořádání je vhodné zejména z toho důvodu, že pasáže teoretické poskytují základní vhled do problematiky našeho tématu, přinášejí autobiografické informace o autorce (vzhledem k charakteru práce pro nás nejsou tyto životopisné údaje relevantní, proto se jedná o poznatky základní), charakteristiku románů, jež jsou předmětem naší jazykové analýzy, a postavení Soukupové coby svébytné autorky v současné literární produkci. Součástí teoretické části je výklad o nespisovných jazykových prostředcích v češtině, a to v širším kontextu, který zahrnuje i prostředky spisovné (viz vertikální diferenciaci v rámci spisovného jazyka). Tento postup jsme zvolili zejména proto, aby byl výklad ucelený a cílový čtenář měl možnost získat nejen poznatky dílčí. Teoretickou část završuje kapitola o substandardních jazykových prostředcích v umělecké literatuře (resp. próze), zde jsme se opět snažili podat celistvý výklad s množstvím využití sekundární literatury. Následující praktickou část tvoří jazyková analýza vybraných románů. V průběhu zpracovávání jazykového materiálu jsme se rozhodli rozdělit vlastní analýzu do jazykových rovin (hlásková, morfologická, syntaktická, lexikální), vedli nás k tomu důvody praktické, navíc tento systém hierarchizace podporuje přehlednost samotné analýzy pro recipienty. V závěru naší práce dojde k

sumarizaci poznatků a k jejich vyhodnocení, poté se pokusíme formulovat individuální jazykový styl Petry Soukupové.

2. Petra Soukupová

2.1 Životopis

Petra Soukupová se narodila 25. července roku 1982 v České Lípě. V Praze navštěvovala gymnázium Nad Alejí, poté úspěšně absolvovala obor scénáristika-dramaturgie na pražské FAMU. Již během studií se věnovala literární tvorbě, v roce 2007 vydala svůj knižní debut *K moři*, který získal cenu Jiřího Ortena za rok 2008 a byl nominován na Cenu Josefa Škvoreckého a cenu Magnesia Litera. Scénář napsaný na motivy této knihy získal první místo ve druhém ročníku scénáristické soutěže Filmové nadace RWE & Barrandov studio v Karlových Varech. Roku 2009 vychází autorčina druhá kniha *Zmizet*, kterou tvoří tři povídky. Scénářem k povídce *Na krátko* ukončuje Soukupová studium na FAMU a umísťuje se na třetím místě v soutěži Cena Sazky za nerealizovaný scénář. Kniha je poté nominována na Cenu Josefa Škvoreckého a vyhrává hlavní ocenění Magnesia Litera 2010 - kniha roku. Třetím dílem Soukupové je román *Marta v roce vetřelce* (2011), v říjnu roku 2014 vydala knihu zacílenou na dětské čtenáře: *Bertík a čmuchadlo*. V následujícím roce vychází doposud nejnovější román *Pod sněhem*.¹ Paralelně s tím autorka od roku 2009 pravidelně přispívá do povídkových souborů nakladatelství Listen. V současné době pracuje jako dramaturgyně televizních seriálů, dále je scénáristkou a produkční.

2.2 Literární tvorba

Brilantní autorka, literární celebrita, talent a naděje mladé české literatury – to jsou přívlastky, jimiž je nazývána Petra Soukupová – nejprodávanější autorka své generace a jedna z nejúspěšnějších současných českých spisovatelek. V čem tkví tento úspěch vzniknuvší po vydání prvotiny *K moři*, graduující triptychem *Zmizet* a udržující si své hájemství fiktivním deníkem *Marta v roce vetřelce*? Co činí tuto mladou prozaičku fenoménem? V této kapitole představíme díla autorky blíže, klíčovými pro nás budou ohlasy ve formě recenzí, poté se budeme věnovat charakteristice obsahové a formální.

Debut, ježž Soukupová nazvala *K moři*, byl kritiky přijat kladně, neřkuli výtečně, mnozí hodnotili tuto prvotinu jako velmi zdařilou prózu začínající mladé

¹ Román vyšel až po ukončení vlastního textu bakalářské práce, proto se mu dále nebudeme věnovat.

autorky a talentované prozaičky. Z rozličných kritik a recenzí² vybíráme několik postřehů, které by měly být pro naši práci přínosné.

Většina recenzentů oceňuje autenticitu příběhu. Autorka je podle jejich vyjádření velmi dobrou pozorovatelkou běžného života, má cit pro detail. „Dokáže popsat pocity malých dětí, dospívajících, stárnoucích žen a mužů i umírajících, jako by byla v jejich kůži“ (Čapková, 2008). Dále je v jednotlivých článcích vyzdvihována preciznost odvedené práce, zhutněná charakteristika postav a zkratkovitost, jež je však vykompenzována psychologickou věrohodností.

Když píšu, tak není to moc asociativní, má to jakoby velkou, myslím, docela strukturu a já mám vlastně plán, jak to má být a prostě to vychází, ale z těch postav, podle toho, tak tak už se mi to vlastně píše. [...] Oni jakoby samy žijou. Tak jak oni jednaj, tak já to jenom popisuju. Ty postavy musej být relativně dost živý nebo takový, abych si je dokázala představit jako živý lidi a podle toho už samy jednaj.³

Recenze ovšem vyjadřovaly i protikladná stanoviska. Například v Tvaru v rubrice Recenze Jana Matějková píše: „Text disponuje myšlenkovou i formální dotažeností pozoruhodnou nejen v případě debutu“ (Matějková, 2008). Josef Chuchma však v Mladé frontě DNES v rubrice Umění & kritika hořce poznamenává: „Pozorujeme autorčinu kontrolovanou uhranutost vztahovými vzorci a možnostmi vyprávění; na dopracování formálních či obsahových detailů jí pak už někdy nevybývá“ (Chuchma, 2008). Kromě toho autor recenze poukazuje na nedůslednost při dodržování charakteristiky některých postav.

Vyzdvihována bývá vysoká stylistická úroveň:

Petře Soukupové se podařilo ostrými stříhy a stylistickou bravurou vylíčit souvislou řadu banálních příběhů jako rychle plynoucí drama. V celém textu obratně a nenápadně využívá stylistické figury připomínající filmové prostřihy, kdy hned po vylíčení přítomné chvíle jen tak mimochodem přejde do budoucnosti a připojí větu se sdělením, jak to bude dál. Není to přítom žádná samoučelná hra. Přítomný děj díky tomu vnímáme jinak, než jak jsou mu schopni rozumět jeho aktéři. (Karfík, 2008)

² Následující vybrané citace recenzí pocházejí z webových stránek www.petra-soukupova.cz, kde jsou tyto texty zveřejněny v celém znění.

³ Autentický přepis rozhovoru s Petrou Soukupovou v pořadu Čtenářský deník (dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10169663406-ctenarsky-denik/310295350020006-ctenarsky-denik-petra-soukupova-k-mori/> [2014-10-04]).

Dále autoři jednotlivých recenzí zdůrazňují celkovou srozumitelnost vyprávění, explicitnost, kterou demonstrují jednoduše strukturovaná souvětí a srozumitelné věty. Vše je jasně formulované, autorka neodbočuje od tématu, všechny souvislosti, které by případně chyběly k okamžitému porozumění, vysvětluje, nic není skryto mezi řádky. Spekulace, hypotézy a domněnky jsou předem vyloučeny. Čtenář při čtení netápe, v textu se neztrácí, autorka, místy až s úpornou důsledností, dbá na to, aby bylo vše komplexně objasněno a vysvětleno. Děj probíhá bez hlubšího zvratu, zápletky či překvapení, přesto neztrácí tento suverénní způsob vyprávění na atraktivitě. Ve vyjádření poroty v rámci nominace v kategorii próza Magnesia Litera 2008 se dočítáme: „Touha současného člověka po intenzivních a neokorávajících citových vztazích i jeho selhávání v zápasu o ně nabývají v důsledku toho v románu Petry Soukupové na dramatickosti i na osudové, neodvratné naléhavosti“ (Magnesia Litera, 2008).

Kritici (např. P. Janoušek, 2007) upozorňují na podobnost této knihy s románem Virginie Woolfové *K majáku* (to autorka popírá, neboť tento román údajně nikdy nečetla). Dále se recenzenti shodují na motivech pesimističnosti, stísněnosti a bezvýchodnosti. Postavy poznáváme z negativních stránek jejich charakterů: poklesky, slabosti, selhání, životní prohry, všechny aktéry pojí vzájemná odcizenost, nepochopení. Neopomenutelný motiv samoty prolíná celou knihu, dalšími tématy jsou falešné naděje, přání a představy, které zůstávají zpravidla nenaplněny. Dále zmar, marnost, pesimismus a beznaděj.

To, že ty moje postavy jsou samy, je v nějakým mým vidění života nebo světa. [...] Asi si myslím, že jakoby, že to tak vlastně je, že spousta věcí, vztahů člověk promešká nebo nedokáže se v tu chvíli zachovat nějak a přichází o to, jo, asi tak to je, no. [Zároveň Soukupová dodává]: Já si nemyslím, že prostě všichni jsou takhle osamocení ve svých reálných životech, i když asi jakoby vlastně trochu jo, ale to je jenom tím, jak já to popisuju, jak na to kladu důraz, na tu vzájemnou samotu v rámci třeba té rodiny, ale doufám, že v reálu to třeba není tak markantní jako v těch mejch knížkách.⁴

Humor je zde přítomen v glosách plných sarkasmu a ironie. Dalším možným svízelem pro průměrného čtenáře je přemíra postav; čtenář ztrácí přehled, což podle mnohých táhne autorku k průměrnosti (Horák, 2007).

„Moje první knížka *K moři* je takový příběh jedné rodiny skrz tři generace, z čehož ale valná část toho příběhu se odehrává během jedné dovolené, na kterou

⁴ Viz pozn. 3.

jede otec se svými čtyřmi dcerami.⁵ Tolik tedy, co se týče velice stručné sumarizace příběhu slovy autorky. Novela skutečně vypráví o rodinných vztazích, konkrétněji především o vztahu otce a jeho čtyř dcer. Ti se vydávají na dovolenou do Chorvatska. Společný pobyt, který by snad mohl přinést kýžené upevnění rodinných vazeb a vzájemné porozumění, však nic nezmění. Dále si žijí své životy plné tužeb a přání, pocit odcizení v nich přetrvává. Soukupová příběh rozdělila do tří hlavních kapitol, které obsahují podkapitoly, ty se dále dělí na další dílčí úseky. Text má tedy specifickou strukturu, a to po formální i obsahové stránce.

Jak jsme již uvedli výše, v knize nacházíme poměrně velký počet postav, některé jsou epizodní, jiné hrají v příběhu důležitou úlohu. Co se týká hlavních aktérů, převažují ženské postavy, což může vyvolat spekulace ohledně cílového čtenáře. Je kniha *K moři* tzv. „ženská“ četba či nikoli? K této otázce se vyjadřuje sama Soukupová v následující pasáži:

Já jsem se bála, že ta knížka bude víc ženská, už jenom proto, že vlastně v té hlavní části jsou čtyři z pěti hrdinů holky, zřejmě bude asi víc ženská, i protože já jsem holka, ale nemyslim si, že by to byla knížka jen pro holky, to ne. [Promítá se do postav i sama autorka?] Ty holky jsou trochu já všechny, ale trochu jsou vymyšlený a stejně tak s těma rodičema, trochu to jsou moji rodiče, trochu ne.⁶

V roce 2009 vychází druhá kniha Petry Soukupové s názvem *Zmizet*. Jedná se o triptych, jež tvoří tři povídky: *Zmizel*, *Na krátko*, *Věneček*. Publikace byla kritiky přijímána veskrze kladně, oceňována byla zejména kompoziční symetrie a zdařilá psychologie postav.

Díky mistrnému psychologickému propracování Soukupová dokáže pomocí detailů a mikrookamžiků na malé ploše zachytit pocity a rozkrýt pohnutky chování svých postav s věrohodností až mrazivou. Právě to je vrcholem jejích povídek, ne pointy, které vlastně nejsou nijak výrazné (Mášová, 2009).

Rodinné zvraty, neshody, tragédie a nedorozumění kontrastují se zdánlivou formální jednoduchostí, jazykovou nekomplikovaností a přímočarostí. Přesto však tyto protipóly nepůsobí v textech inkompatibilně. Někteří z recenzentů považují za negativa stereotypnost, tematickou a stylistickou podobnost s knihou *K moři*. Problémem je zde i autentičnost (v předešlé próze tolik oceňovaná). Dva ze tří

⁵ Knihoběžník. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=I7nIj1CjhAE> [2014-10-04].

⁶ Viz pozn. 3.

příběhů jsou vyprávěny očima malých dětí, avšak například Jiří Peňás v Lidových novinách ve své recenzi namítá, že:

Pohled má rysy snad dětské v jakémsi citovém zploštění a křečovité dodávané naivitě, ale zároveň to není pohled dítěte, nýbrž dosti zkreslené nebo spíš násilné představy, jak by dítě asi mohlo věci vnímat. Tvrdím, že autorčin vhléd do dětské mysli není výsledkem empatie a soucítění s těmi dětmi, ale de facto jejich zneužitím. [...] Autorčiny postavy nejsou životné a chybí jim skutečná hloubka, ta je nahrazována gesty a křečovitostí. [...] Nejsou to děti, jsou to ponuré fantomy autorčiných obsesí v dětských převlecích (Peňás, 2010).

Typologie postav je dle některých „prvoplánová a výsledek místy připomíná karikaturu nebo výstup z kurzu tvůrčího psaní“ (Křenková, 2010). Spisovatel a kritik Ondřej Horák (2010) vytýká próze slabou uvěřitelnost příběhu, tzv. „tlačení na pilu“ za účelem dramatizace, poté taktéž místní neukotvenost – autorka se nezabývá popisem prostředí. V tom mu sekunduje již zmíněný Jiří Peňás: „Svět těchto próz je velmi redukovaný a plochý, téměř chybí nějaký časový nebo prostorový kontext, a pokud tam je, tak je dosti vágní“ (Peňás, 2010).

Jedním z klíčových znaků v tvorbě Soukupové je práce s vyprávěcími perspektivami. Užívá jich zpravidla více, čtenář je tak obohacen o nezávislé pohledy všech zúčastněných, komentáře autorského vypravěče se střídají s promluvami dětí a dalších postav. Zmnožení perspektiv navíc přidává textu na plastičnost. V knize Soukupová zůstává u osvědčených motivů: odosobněnost, existenciální tíseň, samota; téma rodinné, rodiny neúplné, selhávající. Humor je jízlivý, škodolibý, sarkastický. Záliba v melodramatických situacích se projevuje ve všech třech novelách.

Spisovatelka Petra Hůlová (2009) píše:

Autorčin úsporný jazyk a okázalá necitovost, jež činí situace hrdinů o to působivějšími, oč méně se o ně jakoby zajímá, díky zmnoženým vypravěčským perspektívám, jimiž text bobtná a znesnadňuje čtenáři s postavami sympatizovat, ústí do paradoxu, textu bohatého prázdnotou.

Prostřednictvím recenzí se pokusíme také o charakteristiku autorčiny práce s jazykem: jedná se o jazyk úsečný, nezdobný, bez metafor, nelyrizovaný, neokázalý, jednoduchý, strohý, přímočarý a holý. Kondenzovaný a civilní styl mnohdy evokuje styl scenáristický, ten je podle mnohých kritiků (Musálková, 2009; Smítalová, 2009; Horák, 2010) do značné míry ovlivněn autorčíným studiem scenáristiky na pražské FAMU. Podobnost deníkovému zápisu či

filmovému scénáři evokují ostré střihy, úspornost, zkratkovitost, odosobněnost a odstup, tolik připomínající chladné oko kamery. Zde si dovolíme citovat již výše zmíněnou recenzi Jiřího Peňáse:

Texty mají rysy, stavbu a jazyk scénářů, kterými, jsem o tom soukromě přesvědčen, původně byly. [Svou recenzi poté uzavírá tím, že]: neznamená to, že není možné scénáře číst, a mnohé jsou nepochybně zajímavé a z některých je snad i dobrá literatura, jsou-li jazykově „zušlechtěny“ – například filmové povídky Vladimíra Křenera. Tvrdím, že to není případ textů Petry Soukupové. Ty byly pro účely knihy jen jaksi beletrizovány, což znamená zbaveny technických poznámek a stylisticky uhlazeny a doplněny, dětským postavám dodána ich-forma. Tím se z nich však literární postavy nestaly a z textu, ve kterém je styl a jazyková kvalita tím posledním, co autorku zajímá, se literatura nestala rovněž (Peňás, 2010).

„*Zmizet* je moje druhá knížka, která se skládá ze tří dlouhých povídek nebo krátkých novel, také jsou to rodinné příběhy, ale dvě z těch tří jsou vyprávěny očima malých kluků, tak je to vlastně takový dětský pohled na ty rodinné starosti.“⁷

První z próz, povídka/novela nazvaná *Zmizel*, vypráví o čtyřčlenné rodině: matka, která opečovává mladšího a citově založeného Kubu, otec, jehož pýchou je starší syn Martin. Sourozenci mezi sebou mají rezervovaný a chladný vztah, často spolu soupeří, ať už se jedná o hračku či city a přízeň rodičů. Tyto vcelku běžné bratrské rozmrávky však přestanou ve chvíli, kdy se Martin záhadně ztratí – zmizí. Marné pátrání a emoční vyčerpání vedou rodinu k naprostému rozpadu. Motiv „*mizení*“ prolíná celou novelu (matčin několikaměsíční odchod z domova a vytrvalé, avšak marné hledání, otcova závislost na alkoholu, poté práce, ve které tráví většinu času, Jakubův odjezd do jiného města). Otec, matka i mladší syn se snaží *zmizet* ostatním z dosahu, řeší krizi individuálně, místo rodinného semknutí dochází k absolutní kolizi, která v závěru poněkud stagnuje, nicméně však v každém z nich přetrvává. Toto vzájemné *mizení* si sobě navzájem graduje v soužití tří cizinců. Jakub, z jehož perspektivy je děj vyprávěn (úhel matčina či otcova pohledu je přítomen v dílčích pasážích), se na celou záležitost dívá poněkud chladně, nezúčastněně, s odstupem. Toto neštěstí sice interiorizuje, avšak vnímá jej spíše prostřednictvím druhých osob, je jakýmsi pozorovatelem,

⁷ Knihoběžník. Dostupné z: <http://www.youtube.com/watch?v=I7nIj1CjhAE> [2014-10-03].

vnímatelem, který nám události popisuje, ale emočně je neprožívá.⁸ V úvodní kapitole označuje své rodiče zájmeny *on, ona*, na konci povídky odjíždí vlakem do Plzně, aby se již nikdy natrvalo nevrátil.

Druhá povídka *Na krátko* nás zavede do rodiny matky dvou dětí. Mladší syn Vojtěch touží znát identitu svého otce, což se mu podaří, jeho sestra Pavlína prožívá první lásku. Zdánlivá idyla však trvá *krátce*, Vojtěch se z dětské nerozvážnosti vydává na útěk, nechce se vracet k otci ani domů k matce, Pavlína se ve svém ideálu zklame, otec ve své rodičovské roli selhává, matčina autorita je kvůli přítomnosti puritánské babičky, věčně se vměšující do situace, podkopávána. Navzdory tomu však závěr nevyznívá hořce. Novela je vyprávěna z pozice jedenáctiletého chlapce, introverta vymykajícího se z průměru (této jinakosti a „nestandardnosti“ si můžeme povšimnout již v předešlé novele – postavy vyčnívající z majority s rysem jinakosti jsou u Soukupové velmi časté), čtenář však proniká i do nitra jiných postav (sestry Pavlíniny, matky, babičky, Vojtěchova otce), tyto pasáže jsou psány v *er-formě*, nikoli však striktně, v myšlenkových monolozích se výjimečně objevuje taktéž *ich-forma*, příkladem nám může být monolog matky, jež rozmlouvá s Vojtěchem, ten se zpěčuje a nazve ji lhářkou:

A je to tady. Jedenáct let ho před tím chráním a on mě tu teď nenávidí. Po tom, co ostříhal ve spánku sestru a pobodal jiný dítě, se na mě kouká, jako bych já udělala něco špatného, a já tu s ním sedím a sem klidná. Drzej kluk. Co by mi za tohle asi udělala matka? Na tohle by asi řemínek nestačil. Místnost, v který bylo schované náradí a kde bylo pořád šero. Malý okýnko pokrytý pavučinami. Jenom siluety, mastný hadry, a když se člověk dlouho nehýbal, šelest myši. A vlastní dech. Ale to už je dávno (Soukupová, 2011, s. 172-173).

Vypravěčská perspektiva se však záhy navrácí k chlapci: „Dobře vidím mamčin pohled, zase má pravdu. Nad tou strašnou nespravedlností se zase skoro rozbřečím,“ (Soukupová, 2011, s. 173).

Knihu uzavírá třetí povídka nazvaná *Věneček*. Rozvíjí téma rodinné tragédie, jež rozčeří již tak vyhrocené vztahy sester Heleny a Hany. Znovunalezené dopisy, otázky čekající na odpovědi, pochybnosti. Navzdory dávným křivdám se sestry po letech pokusí o usmíření, nalézt k sobě cestu však již nemohou, pokus o to se stává marným. Autorka zvolila ve vybraných pasážích

⁸ I toto tvrzení však neplatí striktně (např. *Když vyjdeme z kostela, venku je skoro tma a mně je zase hrozně smutno, už chci být doma v teple, s maminkou a tatínkem*, s. 69).

svého příběhu retrospektivu, jež se uskutečňuje ve dvou rovinách (mládí Evy, dětství a dospívání Heleny a Hany). Právě tento zpětný pohled umožňuje čtenáři proniknout do rodinné historie, z níž pramení motiv smíření, jež se uskutečňuje toliko povrchově, odcizení a nenávisť latentně přetrvávají.

V pořadí třetí knihou je román *Marta v roce vetřelce*, který vyšel v roce 2011. Názory kritiků a recenzentů se i v tomto případě značně liší. Recenzenti opětovně vyzdvihují propracovaný autorčin styl, autenticitu a věrohodnost, zkrátka všechny atributy již zmíněné, díky nimž patří Soukupová mezi významné současné české autorky - prozaičky. Pro bližší specifikaci připomeňme dále: originalita pohledu, vcítění do postavy, pozorovací talent, osobitý jazyk, sugestibilita, jakási sonda do generace dnešních dvacetiletých.

V případě zmíněných dvou knih bychom mohli Soukupové vyčítat nepropracované vedlejší postavy, žánrovou nejistotu, infiltraci filmové obrazivosti, obtíže s kompozicí nebo tendenci k sebeopakování. Mnohé z těchto výtek ale v románu *Marta v roce vetřelce* umlčel výborně zvolený a zvládnutý žánr. V deníku totiž leccos z toho provozovat nelze. (Stehlíková, 2011).

Výtky se týkají především tématu, jež je zde uchopeno jiným způsobem, inovativním užitím tzv. deníkového záznamu, avšak v porovnání s autorčinou předešlou tvorbou se stále opakuje - problematika mezilidských vztahů, zejména rodinných.

Předpokládám, že tento román si kritika získá podstatně méně než předchozí prózy Petry Soukupové, třeba už jen proto, že tematizuje opět totéž. Soukupová dělá i nadále to, co umí: píše o vztazích uvnitř rodiny a o tom, jak se v ní těžko komunikuje a dorozumívá (Stehlíková, 2011).

Předvídatelný děj, lehkost a snadnost vyprávění vyvolávají pochybnosti, zda před sebou nemáme tzv. literární pop určený pro masové čtenářstvo. Dalším negativem je jistá monotónnost a stereotypnost příběhu (vstávání, stolování, uléhání apod.), to jsou však rysy deníkovému záznamu vlastní, tudíž je otázkou, zdali je vnímat zcela záporně. Ve vyhrocených názorech na knihu se dočítáme rovněž o jednotvárnosti, nudnosti a naprosté absenci dějové zápletky, zvratu.

Román *Marta v roce vetřelce* je však pro mnohé knihou, v které autorka našla svůj tvůrčí styl. Zkratkovitost, úderné věty, specifické lexikum nabývají v této próze na síle.

Soukupová přesvědčivě vylíčila dívčino zabředávání do deprese, přičemž se zcela obešla bez velkolepých slov a ulepeného patlání v hrdinčiných citečkách a vystačila si jen s popisy Martiných

dnů. Postup je to svébytný a hlavně funkční. [...] Soukupová totiž dokáže do jedné věty sevřít lidskou mizérii, která by jiným autorům vystačila coby hutný materiál na celý odstavec (Kolářová, 2011).

Na tomto místě nelze opomenout jazykovou stránku románu. Hlavní hrdinka používá ve svých zápiscích specifický způsob vyjadřování, jazykové prostředky, jež Soukupová volí účelně, mají evokovat mluvu devatenáctileté dívky.

[Marta] svůj text píše, jakoby čtenáři osobní trable spíše vyprávěla – ne zcela logicky používá v psaném projevu hovorové a mluvou zjednodušené tvary slov. I to je patrně figl autorky, která sice udržuje čtenáře v deníkové iluzi, ale zároveň mu zprostředkovává pocit přímého kontaktu s postavou – jako by ji slyšel (Nováková, 2011). Co však zpočátku působí osvěžujícím dojmem, toho je už po několika stranách příliš. Ozvláštěný jazyk navíc nepůsobí věrohodně. Používá jej totiž nepříliš dobrá studentka filozofické fakulty, která se od většiny svých vrstevníků jinak prakticky neliší. Ba dokonce je tuctová natolik, že její největší „rebélií“ jsou cigarety a občas pivo přes míru (Kozumplík, Šafránek, 2011).

Paralelně se zmíněnými romány vznikají povídky, kterými Soukupová pravidelně přispívá do povídkových souborů jihlavského nakladatelství Listen. Povídky jsou zkompletovány do několika tematických souborů (ženy, matky, manželství, vztahy, mládež, domácí mazlíčci, Vánoce atd.). Od roku 2009 až do současnosti v nich Soukupová figuruje jedenáctkrát. Autorka v příbězích využívá rozličných forem vyprávění. Je zajímavé povšimnout si, jakou strategii volí při práci s postavami a výstavbou textu. Dá se říci, že ich-forma je striktně přítomna v povídkách, jejichž hlavními hrdiny jsou děti, konkrétně malí chlapci (sedmiletý Adam v *Atlasu světa*, dále povídky *Nejhezčí týden prázdnin*, *Pes*). Škála postav je vskutku široká, pestré věkové i sociální rozpětí umožňuje autorce zvolit při procesu narace různé formy vyprávění, přičemž úspěch či neúspěch tohoto tvoření je výsledkem invence, tedy tvůrčí vynalézavosti a důvtipu, kterou Soukupová dozajista disponuje. V příbězích se tedy objevují ženy středního věku (*Rizoto*, *Hubert*, *Možná zítra*), mladí i zralí muži (*Motýlek*, *Ples hluchoněmých*), senioři (*Naposled*, *Julie a Sněhurka*, *Milánek*). Hlavním hrdinům je přizpůsoben výběr jazykových prostředků. V mluvě dětí a mládeže převažuje hovorové a substandardní výrazivo, naopak v povídkách, jejichž hlavními aktéry jsou lidé staršího věku, dominuje výrazivo spisovné v popisných pasážích, myšlenkových monolozích i promluvách. Z dalších autorů povídek zastoupených v publikacích

nakladatelství Listen jmenujme Irenu Hejdovou.⁹ Metodou komparace zjišťujeme, že její práce s jazykem s příběhy Soukupové do jisté míry koresponduje (specifické lexikum mládeže, slang, argot, vulgarismy, počestěné anglicismy, fonetický přepis slov s náznakem nespisovnosti apod.).

2.3 Postavení Petry Soukupové a recepce její tvorby v současné české literatuře

V této podkapitole se budeme věnovat tvorbě Petry Soukupové v rámci dobového kontextu, využijeme komparace s texty dalších současných autorů, přičemž si budeme všimnout shod a rozdílů. V závěru kapitoly se budeme snažit ukázat postavení próz Petry Soukupové v současné české literatuře.

Všechny autorčiny prózy jsou umístěny na území České republiky, lokace nepřekračuje tuzemské hranice (vyjma čtrnáctidenní rekreace v novele *K moři*). Právě cizokrajnost je pro mnohé současné prozaiky atraktivním motivem, proto jsou jejich knihy velice často zasazeny do těchto vzdálených zahraničních končin. Uvedme namátkou některé destinace vystupující v dílech mladé generace autorů: Sibiř z oceněné knihy *Stanice tajga* od Petry Hůlové či *Cesty na Sibiř* Martina Ryšavého, Kyrgyzstán ve velmi zdařilém debutu Báry Gregorové *Kámen - hora - papír* anebo Kréta v *Dětech ráje* od Zuzany Frantové.

Čím se dále Petra Soukupová liší od svých spisovatelských kolegů? Kupříkladu ignorací dobového kontextu, apolitičností a osobní neangažovaností. „Nežiju životy svých postav,“ prohlašuje v jednom z rozhovorů pro *novinky.cz* (Trestrová, 2011). Prózy v sobě nenesou autobiografické prvky, Soukupová v nich nereflektuje své žití, žádnou životní zkušenost, ačkoliv doznává, že: „Každý spisovatel má ve svých dílech něco ze sebe, přiznaně i nepřiznaně“ (Horáčková, 2010). Kdybychom tedy měli být důslední, můžeme poukázat na to, že autobiografické rysy jsou v prózách přítomny, ale jedině tehdy, jedná-li se o některé konkrétní reálie, nálady a postoje postav, samotný příběh je však vždy zcela fabulován. Tímto „neúčastenstvím“ se Soukupová rovněž vymyká majoritě autorů, kteří do svých děl promítají alespoň zčásti sami sebe (srovnejme již

⁹ Irena Hejdová (*1977) - novinářka, filmová kritička, scénáristka, ilustrátorka a spisovatelka, vystudovala Fakultu humanitních studií UK a scénáristiku a dramaturgii na FAMU.

zmíněnou Báru Gregorovou, Radku Denemarkovou či *Nebe nemá dno* Hany Andronikové).

Dále se v textech neseťkáváme s filozofováním, oduševněnými úvahami, existenciálním či náboženskými otázkami (ze současných autorek uveďme příkladem Františku Jirousovou s velmi výrazným motivem víry, tedy konfrontací křesťanství a ateismu, coby klíčovým prvkem v románech *Velmi vzdálený oheň* a *Vyhnaní*). V prózách Soukupové nekoresponduje nostalgická deprimovanost, rozervanost a marnost s tklivou melancholií Jany Šrámkové (oceněný debut *Hruškadottir; Zázemí*) či s existenciální tísni a samotou Jana Balabána. Pilířem tvorby Soukupové je tragika lidských osudů, komunikace, jež ztroskotává na nepochopení sebe i ostatních, rezignace, letargie a uzavírání se do svého nitra. To jsou motivy frekventované a mezi prozaiky rozšířené, ovšem způsob, kterým jsou tyto prvky v jejích prózách vystavěny, se liší, proto je Petra Soukupová v pozici svébytné a osobité autorky, jež se zcela individuálně a specificky řadí mezi spisovatelskou elitu současné české literatury.

3. Stratifikace a diferenciacie českého jazyka

Cílem této kapitoly je popis českého jazyka z hlediska jeho stratifikace a diferenciacie. V úvodu zmíníme starší koncepci Aloise Jedličky (*Spisovný jazyk v současné komunikaci*, 1978), poté se budeme zabývat vertikálním a horizontálním členěním českého jazyka.

Členové jazykového (ev. komunikativního) společenství užívají v jazykové komunikaci mezi sebou různé útvary a formy, na něž se člení jazykový celek danému jazykovému společenství vlastní. Komunikace se děje v různých komunikačních sférách, které jsou určovány specifickými komunikativními rysy; na jejich rozlišení mají vliv i faktory sociální (Jedlička, 1978, s. 35).

Jedlička ve své publikaci upozorňuje na dva strukturní útvary¹⁰ v rámci celého jazykového společenství, které z hlediska geografického rozšíření a z hlediska funkčního rozpětí stojí proti sobě: jedná se o *národní spisovný jazyk* (včetně *hovorového jazyka* jako jeho specifické mluvené formy) a *dialekty* (místní, teritoriální). Mezi nimi v jakémsi „přechodném pásmu“ existuje *běžně mluvený jazyk*¹¹ jakožto typický útvar mluvených projevů běžného dorozumívacího styku, který slouží soukromé mluvené komunikaci. Od dialektu se odlišuje svou regionální neomezeností (má nadteritoriální platnost), nevázaností na vymezenou skupinu typických uživatelů a variabilitou normy. *Běžně mluvený jazyk* není jednotný¹², člení se na dílčí variantní normy (varianty), regionálně diferencované, jejichž základem je regionální obecná čeština a vedle ní pak další interdialekty.

Nyní se budeme zabývat jazykem z hlediska vertikálního a horizontálního členění. Čeština jako přirozený jazyk se dělí na podsystémy – strukturní variety jazyka. Každá ze strukturních variet má specifické hláskové, morfologické a lexikální rysy. Variety jsou uspořádány vertikálně i horizontálně. Vertikální uspořádání označujeme termínem *stratifikace*. Jedná se o aspekty sociální a funkční. Hovoříme-li o *diferenciaci*, máme na mysli horizontální členění, tedy rozlišení z hlediska regionálního, územního. Vertikální a horizontální rozrůznění spolu úzce souvisí, mnohdy se kříží či vrství na sebe. Společně s již zmíněnými

¹⁰ V novější terminologii *podsystémy* neboli *variety* jazyka.

¹¹ A. Jedlička ve své koncepci upřednostňuje tento termín před dvojznačným termínem *obecná čeština*.

¹² Jedlička argumentuje termínem *středomoravská varianta obecné češtiny* užívaným J. Chloupkem (1969).

jazykovými útvary koexistují v jazyce i nestrukturní variety-*poloútvary*, tedy soubory lexikálních prostředků, které nemají prostředky gramatické.

„Mají jen svá specifika lexikální a frazeologická, popř. slovtvorná, kdežto gramatiku přebírají od útvarů užívaných tam, kde tyto formy, tzv. *poloútvary*, fungují“ (Čechová, 2008, s. 59).

Nejprestižnější varietou češtiny je jazyk spisovný (standardní), jenž je „nástrojem civilizace, vzdělanosti a národní kultury“ (Starý, 1995, s. 60-61) rovněž „celospolečenské komunikace v oblasti vyšších kulturních a civilizačních dorozumívacích potřeb“ (Štícha, 1995, s. 57), dále má „celonárodní platnost, kodifikovanost, funkční stylovou diferenciaci“ (tamt.) a je také „reprezentantem hodnot národní kultury, ztvárňují se jím komunikáty celospolečenského dosahu, nevšední, ba slavnostní a vznešené“ (Chloupek, 1995, s. 42-43). Národně a kulturně integrační hodnotu spisovného jazyka zdůrazňuje Oldřich Uličný (1995, s. 71). Václav Ertl, překladatel, literární historik a významný lingvista (redaktor *Naší řeči*), akcentoval ve dvacátých letech minulého století *jednotnost* spisovného jazyka:

Spisovný jazyk, to není řeč, kterou mluvíme u nás ve středních Čechách, není to ani řeč jihočeská, ani západomoravská ani východomoravská, nýbrž je to koiné, společná řeč celého českého národa, vytvořená společnou prací vynikajících spisovatelů celého národa. Je nade všemi zvyklostmi a zvláštnostmi krajovými a místními právě proto, že o ní pracovali příslušníci všech krajů, přizpůsobující se podle svého významu (ne krajové příslušnosti) jedni druhým. Cena této spisovné řeči je tím větší, čím větší rozsah zaujímá, a podmínka tohoto rozsahu a tím i praktického významu spisovné řeči je právě její jednotnost (Ertl, 2011, s. 233).

Alois Jedlička (1978) definuje současný spisovný jazyk prostřednictvím jazykového povědomí komunikantů různých generací:

V průměru je možno mluvit o příslušnicích tří generací. Jazykové povědomí¹³ uživatelů jazyka (komunikantů) je podle generační příslušnosti rozlišeno; rozhodující, centrální postavení má povědomí generace střední, u generace starší lze počítat s existencí přežívajících prvků starší normy a z toho vycházejícího odlišného hodnocení prvků mladších nebo inovací, u generace nejmladší vstupuje do povědomí více inovací, a tím je rovněž podmíněno její hodnocení jiných prvků v normě a v jazykových projevech (Jedlička, 1978, s. 27).

Spisovný jazyk je podle Jedličky charakterizován pěti aspekty. Tyto rysy musí daná varieta jazyka splňovat, aby byla prohlášena za spisovnou:

¹³ Podle Jedličky je toto jazykové povědomí dynamické.

1. celonárodní a společenská platnost (bez regionálního a sociálního omezení)
2. kodifikovanost spisovné normy
3. relativní jednotnost normy (s možností specifických odchylek)
4. relativní vázanost na vymezenou skupinu, vrstvu nositelů
5. funkční stylová diferenciacie spisovného jazyka a jeho prostředků

Vertikální diferenciacie, tedy *stratifikace*, v rámci spisovného jazyka zahrnuje jazykové prostředky hovorové, neutrální a knižní.

Knižní prostředky s příznakem slavnostnosti, obřadnosti a závažnosti jsou většinou vázány na vrstvu psaných projevů (a také mluvených obřadných projevů – slavnostní řeči apod.). Tyto stylově příznakové prostředky mají omezenou frekvenci, jsou však funkční v některých sférách (literární jazyk určitého období, eseje, literárně kritické projevy, právní dokumenty, odborné, zejména vědecké texty). Patří sem prostředky morfologické: přechodníky, jmenné tvary adjektiv (*šťastna, být práv něčemu, je pochybno*), genitivní vazby, zvláště genitiv záporový (*neokusí kořalek, neuslyšel kroků*), infinitivní konstrukce s významem nutnosti (*bylo mu zdvihnouti paži*), spojení *jal se + infinitiv* (*jal se psáti*), tvar 3. os. sg. *jest* (*nyní jest vše lehké*) apod.; dále prostředky lexikální (*otázat se, odvětit, učinit, záštita*), pořádek slov (*v lese hrály si děti*) aj. Některé z knižních prostředků jsou zastaralé či zastarávající, jiné dobovými neologismy. Realizace těchto neologismů probíhá v rámci slovtvorných a pojmenovávacích modelů. Jedná se například o substantivní vlastnosti tvořené sufixem *-ost* (*rozkymáčenost*), substantiva tvořená sufixem *-tel* (*zasvětitel*) nebo složená substantiva (*šerosvit, jasnozřivost*). V běžné komunikaci působí rušivě, příznakově (pokud nejsou užity záměrně v rámci ironie či jazykového humoru), případně hyperkorektně (ve smyslu volby slavnostního a vznešeného prostředku v komunikační situaci, v níž jeho užití není adekvátní).

Přáním některých lingvistů (Havránek, Jedlička), nikoliv však odrazem jazykové reality, bylo užívání tzv. hovorových spisovných jazykových prostředků kultivovanými mluvčími ve spontánních a nenucených situacích. „V rámci teorie spisovného jazyka zavedl Havránek pojem hovorová čeština a vymezil ho jako funkční vrstvu s. č., která slouží běžnému dennímu hovoru“ (*Encyklopedický slovník češtiny*, [Iva Nebeská: heslo *čeština spisovná*], 2002, s. 91).

Hovorovou formu spisovné češtiny můžeme chápat jako funkční vrstvu, která je vlastní projevům s funkcí běžně dorozumívací („v běžném hovoru denního života“ ji pronášejí zpravidla ti mluvčí,

kteří ovládají spisovný jazyk aktivně, pro něj je spisovný jazyk běžným a uvědoměným prostředkem dorozumívání) (Jedlička, 1978, s. 101).

Postupem doby se obsah tohoto pojmu proměňoval, například Jaromír Bělič považoval hovorovou češtinu „za jaz. útvar (podútvár s. č.), mluvenou formu s. č., zbavenou prvků kniž. a nespis. H. č. byla chápána jako mezistupeň, přes který pronikají do s. č. prostředky pocíťované jako ne úplně spis. (např. generálka, trucovat)“ (*Encyklopedický slovník češtiny* [Iva Nebeská: heslo *čeština spisovná*], 2002, s. 91).

Dnes se pojmu h. č. užívá nejednotně (hovorová vrstva n. varianta s. č., hovorová forma jazykového projevu, jedna z existenčních forem s. č.). Upozorňuje se na to, že není úplným útvarem, popř. je pojem h. č. odmítán (tamt.).

Na různost chápání pojmu *hovorovosti* upozorňuje také *Současná stylistika* (2008):

Jeden z jazykových útvarů, konstituujících se na hranicích spisovného a nespisovného jazyka, ale jako varieta není bez výjimky uznávána (viz F. Daneš, 1988: „její skutečná existence je podle mne chiméra či zbožné přání“, str. 24); bez pochyb je však přijímán pojem hovorová vrstva jazykových prostředků [...] Pojem hovorovost je tedy už v samé české lingvistice chápán různě – to vyplývá jednak ze specifiky češtiny a převážně smíšeného rázu komunikace v oblasti prostěsdělovací, jednak z různého chápání hovorovosti (Čechová a kol., 2008, s. 56).

Neutrální vrstva spisovného jazyka obsahuje takové prostředky, jež často alternují s prostředky s příznakem hovorovosti či knižnosti, vytvářejí s nimi dvojice, vzácně triády (jenž^{knižní} – který^{neutr.} – co^{hov.}; -li (ačli)^{knižní} – jestliže, když^{neutr.} – jestli^{hov.}; hledět na něco^{knižní} – dívat se na něco^{neutr.} – kouknout se na něco^{hov.}).

Podle *Encyklopedického slovníku češtiny* tvoří stylově neutrální prostředky jádro spisovného jazyka, neboť jsou „vhodné pro jakýkoli typ textu“ (s. 91).

V rámci těchto prostředků spisovného jazyka¹⁴ dochází k vývojovým změnám. Probíhá proces stylové neutralizace prvků původně hovorových (1. os. sg. a 3. os. pl. prez. *peču, pečou* + imp. *peč*; přičestí minulé u slovesa typu napnout – *napnul, vypnul*). Paralelně s tímto procesem dochází k přesunu prostředků neutrálních do vrstvy knižních prostředků (*peku, pekou* + *pec*). V této souvislosti možno hovořit o tzv. *zákonu stylové rovnováhy v stylovém systému*

¹⁴ *Encyklopedický slovník češtiny* ještě reflektuje prostředky *expresivní* „v projevech citově příznakových (např. miminko, šuškat, debakl)“ (s. 91). V naší práci jsme do stratifikace spisovného jazyka tyto prostředky nezahrnuli. Dále EŠČ z časového aspektu rozvrstňuje spisovnou češtinu na prostředky *zastaralé a ustupující*, prostředky *současného spisovného úzu* a *nová slova*.

spisovných prostředků (Jedlička, 1978, s. 109). U některých prostředků registrujeme proces stylové neutralizace opačného směru, tedy ztrátu knižního příznaku (vztažné zájmeno *jenž*). Dalším možným procesem je zknižňování prostředků původně neutrálních (*evokovat, konsekventní*).

V závěru pasáže o spisovných jazykových prostředcích si dovoluujeme zmínit F. Štíchu (1995, s. 58-59), který se ve svém příspěvku *K pojetí spisovnosti* zabývá otázkou, „na základě jakých vlastností nazýváme nějaký jazykový prostředek prostředkem spisovným“. Dochází mimo jiné k závěru, že prostředek nespisovný nemusí nutně v mluvě působit hrubě a pejorativně, nýbrž může být výrazem neformálnosti, jisté subjektivní emocionality, živosti a dynamiky.

Z regionálního hlediska hovoříme o jazykovém rozlišení v rámci *diferenciace* (regionální rozrůzněnost dialektů a interdialektů, ve velmi omezené míře i rozrůzněnost spisovné češtiny), zároveň se zde uplatňuje členění vertikální, a to ve smyslu jazyka jako celku: na vrcholu hierarchie stojí spisovný jazyk, pod ním interdialekty, v dolní části osy jsou umístěny dialekty. „Pro pozici nářečí v současné jazykové situaci je významné to, že spojuje příslušníky místní komunity bez ohledu na sociální rozdíly a do značné míry i věkové stupně“ (Krčmová, 1997, s. 163).

V oblasti Čech evidujeme jednu nářeční skupinu – vlastní česká nářečí, která se dělí na čtyři nářeční podskupiny: jihozápadočeskou, středočeskou, severovýchodočeskou a českomoravskou. Na Moravě a ve Slezsku jsou tři zřetelně odlišné nářeční skupiny: středomoravská, východomoravská a slezská. Procesem nivelizace se nářečí navzájem propojují,¹⁵ stírají se rozdíly mezi nimi, současně si však ponechávají své společné rysy. Tím vzniká nadnářeční interdialekt, jehož původní funkcí byla komunikace mezi mluvčími různých nářečí. Podle Chloupkovy definice (1986, s. 11) se jedná o útvar národního jazyka, který představuje nejvyšší vývojové stadium tradičních teritoriálních dialektů. Vznik a stabilita interdialektů se uskutečňuje za určitých podmínek:

U nás k nim patří sociálně dané odumírání dialektů a knižní ráz spisovného jazyka, souvisící s relativně uzavřeným systémem kodifikace. Vynořují se však mimoto i faktory spjaté se sociální psychologií, totiž úskalí, nebo naopak nechť uplatňovat jazykový svéráz, nebo spíše snahu o celonárodní integraci (Chloupek, 1995, s. 44).

¹⁵ Unifikace nářečí pak nenastává ihned v rozsahu celonárodním, nýbrž postupně nejprve v menších nebo větších celcích regionálních (Bělič, 1955, s. 90).

V Čechách je dominantním interdialektem *obecná čeština*.¹⁶

Obecná čeština, která vznikla nivelizací českých nářečí v užším smyslu, je svým původem rovněž jen interdialekt regionálního rázu; pro větší geografickou rozlohu oblasti vlastních nářečí českých, než jakou mají všechny ostatní nářeční oblasti dohromady, pro poměrně větší blízkost spisovné češtině a hlavně pro hospodářskou, politickou a kulturní sílu pražského centra je však tato obecná čeština v jistém smyslu nadřazena ostatním neutrálním nářečím krajovým. [...] proniká i do moravských měst a odtud nepřímo působí i na utváření běžné mluvy v jejich okolí. [...] Tímto způsobem jako by vývoj směřoval od místního nářečí přes regionální interdialekty k vytvoření jakési obecné češtiny vyššího stupně, totiž celonárodní mluvy nespisovné. Tato >>celonárodní obecná čeština<< má ovšem již blízko k hovorové podobě jazyka spisovného, se kterou na sebe vzájemně působí a skrze kterou pak obecná čeština má vliv i na normu spisovného jazyka psaného (Bělič, 1955, s. 91-92).

Na dvojí podobu obecné češtiny upozorňuje taktéž Chloupek. Definiuje ji jako „útvár národního jazyka jednak ryze interdialektového typu (v Čechách a na západní Moravě), jednak typu standardu s vyšší komunikační funkcí“ (1986, s. 11).

Téměř důsledně se obecná čeština zatím stala reprezentantem živé mluvy ve slovesném umění a zároveň i výmluvným signálem hry na neoficiálnost, antioficiálnost, lidovost, ležérnost, na „zlidšťování“ odborné tematiky, na bezprostřednost a nestrojenost v komunikátech publicistických a někdy i v diskuzích mezi odborníky (Chloupek, 1995, s. 44).

Expanzivní charakter obecné češtiny se projevuje na ose horizontální i vertikální (přesahuje svou funkční sféru a proniká do psané a veřejné mediální komunikace). Mezi příčiny této „rozpínavosti“ patří to, že u mluvčích není pocíťována regionální omezenost obecné češtiny, neboť ztratila svou oblastní příznakovost, dále, že její užívání není indikátorem příslušnosti k sociální vrstvě a že je rovněž pocíťována jako konkurent spisovné češtiny z hlediska funkčního.

Na vágnost termínu *obecná čeština* upozorňuje František Daneš (1997, s. 15):

¹⁶ Existuje celá řada koncepcí, které se zabývají vymezením *obecné češtiny* a jejího umístěním v jazykovém systému. Například publikace *Tváře češtiny* (2000) ji vyděluje jako samostatný útvar českého národního jazyka (s opodstatněním, že překročila svůj ráz interdialektovosti a expanduje do spontánní soukromé komunikace i spisovného vyjadřování zbaveného oficiálnosti, neobvyklostí a vznešenosti). Rozčleňuje tedy český národní jazyk na spisovný jazyk, tradiční teritoriální dialekty, interdialekty a obecnou češtinu, kterou chápe jakožto útvar „fungující jako obecněji rozšířená nespisovná podoba češtiny, a to jak v hlavním městě, tak ve všech oblastech Čech s přesahem na západní Moravu“ (s. 11).

Termín „obecná čeština“ má jisté nedostatky. Původně bylo toto adjektivum chápáno ve smyslu „řeč obecných, tj. prostých, neurozených občanů“ (v protikladu k češtině spisovné, vyšší), nyní se však chápe ve významu „všeobecně užívaná“. Tuto dvojitvářnost formuloval už Havránek (1936-1938): Obecná čeština stojí ve dvojitvém funkčním vztahu. V poměru k lokálním nářečím plní úkol koiné a do jisté míry tak supluje spisovný jazyk. A v poměru ke spisovnému jazyku plní úkol jazyka lidového a kromě toho se svou funkcí odlišuje od hovorové vrstvy spisovné.

Podrobněji se termínem *obecná čeština* zabývá Marie Krčmová (2000, s. 63-77), a to zejména ze sociolingvistického hlediska. Autorka rozlišuje tři druhy interdialektické obecné češtiny podle oblastí, kde je tato forma užívána:

obecná čeština I.: běžná denní komunikace

obecná čeština II.: nesoukromá mluva (př. mediální)

obecná čeština III.: stylizovaný obraz mluvy v krásné literatuře

Prvním typem obecné češtiny se rozumí *český interdialekt*, ev. *interdialekt Čech*. Podle Krčmové je obecná čeština I „strukturní náplní funkční podoby národního jazyka, běžné mluvy“ (s. 67) a uplatňuje se v prostředí soukromé komunikace. V rámci nesoukromé mluvy má obecná čeština II větší sociální i územní dosah, tudíž může působit jako mluvní vzor i mimo vlastní region. Je češtinou zvukových médií, jejichž prostřednictvím dochází u komunikantů k jejímu pasivnímu přijímání. Krčmová tento druhý typ označuje jako *obecnou češtinu (bez dalších specifikací)*. Tato substandardní čeština má relativně stabilní normu. Obecná čeština III (tzv. *stylizovaná obecná čeština*) vzniká stylizací v rámci krásné literatury. „Jazyk krásné literatury je zobrazením toho, co si autor uvědomuje a co pro celkový charakter díla zobrazit potřebuje; je také vázán dobou vzniku díla, celkovou kulturní situací a obecnější koncepcí uměleckého vyjadřování doby“ (s. 69).

Zdenka Rusínová (2000) upozorňuje na problematiku chápání obecné češtiny z hlediska její obecnosti, resp. neobecnosti vyplývající z různého pocíťování normy.

K neutralizaci příznakových prostředků substandardních dochází kontinuálně a nezávisle na našich přáních či dokonce snahách. Tento proces vzniká jako důsledek celospolečenského užívání jazyka a lingvisté mohou tento proces jen pozorně sledovat a kvalifikovaně o něm vypovídat (s. 80).

Těžisko problému podle Rusínové spočívá v různé interpretaci některých výrazových prostředků, především v případě požadavku na překvalifikování obecněčeských prostředků na spisovné či neutrální. Rusínová poukazuje na to, že

pro některé komunikanty v rámci celé jazykové komunity tyto požadavky nejsou přijatelné.

Řada průzkumů hovoří o tom, že sáhne-li příslušník moravského regionu po prostředku neinterdialektickém, zvolí prostředek klasifikovaný jako spisovný, kodifikovaný, nikoli obecněčeský. Ten je považován jako územně omezený na teritorium Čech (s. 81).

V oblasti Moravy a Slezska se interdialekty rozvinuly méně, neboť na malém území jsou rozdíly mezi jednotlivými nářečnými skupinami markantní. Přesto je dnešní vývoj do velké míry paralelní s oblastí Čech, interdialekty se tvoří, avšak jejich pozice je slabší, neboť mluva je vázána na malé území, svou roli hraje i menší míra prestižnosti. „Dosud však se nerýsuje nějaká obecně moravská koiné“ (Daneš, 1997, s. 15). Hovoříme tedy spíše o skupině specifických prostředků moravských (moravismy) a slezských (silezismy), jež přesahují hranice původních dialektů (pecka^{Čechy} – kostka^{Morava} – pestka^{Slezsko}). Je zajímavé, že frekvence užívání spisovné češtiny v ústní komunikaci u moravských a slezských komunikantů je vyšší než u komunikantů na území Čech. Moravští a slezští mluvčí mají taktéž pozitivnější postoj ke spisovnému standardu, oblastně česká obecná čeština u nich bývá hodnocena spíše negativně, jako „rys nevídaného pragocentrismu“ (Daneš, 1997, s. 16).

Nestrukturní variety - poloútvary (slang, profesní mluva, argot) se taktéž nazývají sociolekty (dříve se užíval i termín sociální dialekty), protože se jedná o soubory lexikálních či frazeologických prostředků vázaných na komunikaci určitých sociálních skupin, jejichž mluvčí sdílí společné činnosti či zájmy. Sociální příznak se ale někdy oslabuje, a dokonce ztrácí.

Stane-li se slangový, profesní, ba i argotický výraz běžnou součástí komunikace vně komunity, z níž vzešel, dokonce i argotismus se dezargotizuje (např. slovo *kasa*), neutralizuje se slohově, jeho slohová charakteristika se přehodnocuje (pův. slangové) a profesní hybridní kompozita typu *fotodeska*, *fotobuňka* jsou chápána jako čistě spisovná, univerbalismy typu *ojetina*, *opuštěák* jako spisovné hovorové (Čechová, 2008, s. 66).

Mezi základní rysy sociolektů patří mluvenost, neboť spadají do oblasti mluvených projevů. Avšak často je záměrně užívá umělecká literatura a taktéž se objevují i v psaných veřejných projevech (např. slang sportovců ve sportovní publicistice). Jejich funkcí je posilovat vazbu mezi členy dané komunity, u argotu je charakteristická funkce utajení před nezasvěcenými.

Profesní mluva je podle Jana Chloupka (1986) definována takto:

[jedná se o] zvláštní soubor vyjadřovacích prostředků určité skupiny zaměstnanců, kteří při pracovním procesu nebo při výkonu služby užívají termínů nebo terminologických spojení bez zřetění k jejich spisovnosti, a to pouze pro jejich výrazovou úspornost a pro jejich spolehlivou jednoznačnost v daném pracovním kontextu (s. 45).

Vzhledem k tendenci směřovat profesní mluvu se slangem Chloupek (1986, s. 45-46) upozorňuje na rozdíl: „slang představuje zásadně vrstvu nespisovnou, kdežto profesní mluva proniká do spisovnosti (tzv. terminologizace), zásobuje v nemálo případech terminologii oborů, nebo zůstává na okraji spisovnosti.“ Druhý rozdíl podle něj spočívá již v samotné genezi:

slangová vyjádření vznikají jako synonyma k vyjádřením běžným, úředním, racionálním ap., jinak řečeno konotují kvality mimořádnosti, neoficiálnosti, emocionálnosti, vtípu, kdežto výrazy profesní s touto invencí tvořeny nejsou, i když porůznu tyto kvality nést mohou (tamt.).

Slangové výrazy jsou užívány v mluvě studentské, vojenské, hornické, železničářské apod. Jsou definovány jako „nospisovná vrstva speciálních pojmenování užívaných v běžném dorozumívacím styku lidí vázaných stejným pracovním prostředím nebo stejnou sférou zájmů“ (Jaklová, 1995, s. 133). V rámci širšího pojetí lze hovořit o slangu profesním a zájmovém, užší pojetí v sobě zahrnuje profesní mluvu a slang, který tvoří nespisovné výrazy užívané příslušníky zájmových skupin.

Primární funkcí argotu, tedy mluvy lidí na okraji společnosti, byla snaha o utajení, slova měla být srozumitelná jen příslušníkům dané skupiny (dnes některé původní argotické výrazy pronikají do běžného jazyka, zejména do slangu).

4. Substandardní jazykové prostředky v umělecké literatuře

V současné umělecké tvorbě se s rysy mluvenosti setkáváme velmi často. „Umělecké texty mají zpravidla základní podobu psanou, přitom však velmi často modelují či simulují verbální komunikaci mluvenou“ (Mareš, 1995, s. 234). Podle Světlý Čmejrkové (2011, s. 12) tento rozmach mluvenosti v literární sféře nabývá charakteru obecné zákonitosti či pravidla:

S navozováním dojmu mluvenosti prostřednictvím rysů charakteristických pro autentické neformální projevy se setkávají čím dál častěji také čtenáři beletrie. Zachycení, napodobení a zobrazení rysů spontánní mluvenosti, užívané při charakteristice postav literárního textu, a teprve postupně pronikající z pásma postav do pásma vypravěče, se rozvíjí v současné próze do té míry, že se stává tvůrčím literárním principem rovnocenným tvorbě příznávající inspiraci psaností, ne-li principem převažujícím.

V této kapitole se pokusíme v základních rysech nastínit problematiku substandardních jazykových prostředků, zejména obecné češtiny, v české próze.¹⁷

V dřívějších dobách se autoři umělecké literatury vědomě drželi ve svých dílech standardního způsobu vyjadřování. Meze spisovnosti nebyly překračovány, existovala pevná hranice mezi písemnictvím a ústní slovesností.

Literatura musila být jednotně stylizována jako psaná, „stylizována“ ve významu „příklon k určitému stylu jazykového vyjadřování“ [...]. Psanost se stala základním slohotvorným faktorem. Dospělo se ke stavu, který bychom mohli nazvat „literárnost jazyka“. [...] Styl umělecké literatury představuje jeden ze základních kamenů spisovnosti, a tu bylo po celý věk hlavní snahou slovesných umělců zdůrazňovat v tvorbě „literárnost jazyka“ – především ji měl výběr jazykových prostředků manifestovat. Převládá příklon k „vznešenosti“, vzácnosti, knižnosti, patetičnosti literatury (Chloupek, 1986, s. 84).

Později však byla psanost jako základní slohotvorný faktor často porušována, zejména v řeči postav se opouštělo od stylizace podle psaného vyjadřování, ustupovalo se od oné „literárnosti“. V textech byly zvýrazněny mluvenostní jevy, vytváří se stylizovaný obraz mluvené češtiny podle vlastní představy o ní.

¹⁷ Pronikání obecné češtiny do české poezie se věnuje stať Jiřího Rambouska: *Obecná čeština v české poezii*. In: ŠRÁMEK, R. (ed.): *Spisovnost a nespisovnost dnes*. Brno: Masarykova Univerzita, 1996.

Spisovný jazyk jako nástroj národní kultury se stal tak samozřejmým výrazem literatury, že může být v jisté míře nahrazován jinými útvary národního jazyka, a to buď v celé šíři vyjadřování, nebo alespoň v určitých prvcích. Někdy se přitom jednostranně zdůrazňují aspekty sociologické (příklon k řeči lidu), jindy politické (rolnictvo bývalo představováno jako vůdčí vrstva národa) nebo se v užívání dialektu odráželo zvýraznění určitých vlastností zobrazovaného jevu, konkrétně jeho souvislost s teritoriem (Chloupek, 1986, s. 85).

Kodifikovaný spisovný jazyk je totiž v důsledku své archaizující kodifikace hodnocen částí uživatelů jako příliš oficiální, a přísně spisovné vyjádření může být vnímáno jako strohé, málo vstřícné, a tedy i méně působivé (Krčmová, 1997, s. 167).

Do literární tvorby začaly pronikat prvky nespisovné, autoři vědomě aplikují do děl prostředky interdialektické a dialektické, nespisovné jazykové prvky se stávají součástí autorovy intence. Regionálního nářečí v umělecké literatuře užívali spisovatelé zejména při charakterizaci lidových postav. Například Alois Jirásek ve svých *Psohlavcích* (1886) užívá chodského nářečí v promluvách, jinak je dílo psáno spisovnou češtinou.

Zvládnout ono nářečí nebylo pro autora z jiné oblasti nikterak snadné. Jirásek si prostudoval dílo A. V. Šembery¹⁸ *Základové dialektologie československé* (1864), ale i pak používal nářečí nikoli s dokumentární přesností a důsledně, nýbrž pro zabarvení a individualizaci přímých řečí a postav. Řeči neproslovené, stylizované polopřímě a nevlastně přímě, jsou co do slovníku i morfologicky na úrovni spisovného vyjadřování vypravěče (Janáčková, 1987, s. 194-195).

Spisovatelé měli tendenci tyto regionální tvary přetvářet, upravovat a jinak měnit. Příkladem nám může být *Babička* (1855) a *Pohorská vesnice* (1855) Boženy Němcové.

Většinou se však v uměleckých dílech i při zbavování literárního jazyka jeho archaické výlučnosti zachovává, ba zdůrazňuje jeho celonárodní ráz, t. j. nářeční prvky se uvádějí, někdy až násilně, do hláskové a tvarové podoby spisovné; na př. v *Babičce* mění Němcová nářeční slovo vejmok (=výmol) ve výmok, slovo lupínka v lupénka atd. Je ovšem v tehdejší spisovatelské praxi ještě mnoho různého kolísání po stránce hláskové i tvarové, jež vyplývá nejčastěji hlavně z nedostatečné dosud vžitosti obnovené jazykové normy (Bělič, 1955, s. 104).

Na konci 19. století v období naturalismu využívají autoři obecné češtiny, která je vázána na určité postavy, jazykově je charakterizuje a regionálně umísťuje. Později však tento rys *územní ukotvenosti* obecná čeština ztrácí, stává se stylizací literárního jazyka.

¹⁸ Alois Vojtěch Šembera (*1807-†1882) – český historik a filolog.

Máme-li na mysli onu „kulturní“ obecnou češtinu a nikoli živelně se uplatňující interdialekty na území Čech, není už jazykovým útvarům spjatým s určitým teritoriem, nýbrž jazykovým útvarům požívajícím jisté prestiže, jehož základní strukturní znaky jsou známy – a to k literárnímu využití stačí. S její postupující stabilizací projevující se porůznu snahy odstranit už dříve vzniklou distanci mezi spisovným jazykem vázaným tradičně na psanou funkční formu a obecným jazykem založeným na běžném denním mluveném úzu. [...] Obecná čeština se objevuje dokonce v krásné literatuře nejen v řeči postav, nýbrž i v řeči autorské jako poetizační prostředek. Odraz obecné češtiny v krásné literatuře svědčí dosti výmluvně o tom, že se stává celonárodním nespisovným útvarům a definitivně se v této funkci odtrhuje od svého interdialektového základu (Chloupek, 1986, s. 25).

V době mezi světovými válkami (léta dvacátá a třicátá) se literatura snaží svým vyjadřováním přiblížit obyčejnému člověku, definitivně se odklání od vznošenosti literárního projevu, naopak jej sblíží se všední mluveností, čímž literatura definitivně ztrácí funkci arbitra v otázkách spisovné kodifikace.¹⁹ „Škála jaz. tvárných prostředků krásné literatury se rozšiřuje, proto se jaz. beletrie přestává považovat za jediné východisko ke kodifikaci normy současného spis. jaz.“ (*Encyklopedický slovník češtiny* [Dušan Šlosar: heslo *čeština současná*], 2002, s. 90).

Spisovatel Rudolf Těsnohlídek²⁰ zachycuje mluvenou řeč, kterou převádí do svých děl. Do dialogů vkládá stylizované nářeční prvky středomoravské: „Slyša škrábat zandu sem. Poznal sem panímámu hnedka vdůli po vėslovnosti. Jak bych nepoznal domácí! Su na její hlas zvyklé jak na ovčákůj. Ani sem se neponadál“ (Chloupek, 1986, s. 85). Od dvacátých let v literárním textu dominuje v místních nářečích funkce ozvláštňující, někdy až s úmyslem navodit komický účinek. Spisovatelé volí obecnou češtinu, spolu se slangy či argotem. Například Jaroslav Hašek v románu *Osudy dobrého vojáka Švejka* (1921-1923) mísí spisovnou češtinu, která místy nabývá až knižního rázu, s obecnou češtinou, jež má charakterizační funkci. „Způsob a míra užívání obecné češtiny (resp. její absence) jemně odstiňuje postavy vzhledem k jejich individuálním rysům i k jejich sociálnímu postavení (jak trvalému, tak danému momentální situaci)“ (Mareš, 1995, s. 235).

K navození spontánnosti, nenucenosti a přirozenosti volí v menší míře obecnou češtinu Karel Čapek.

¹⁹ Viz Ertlova koncepce „dobrého autora“ z dvacátých let. ERTL, V: Dobrý autor. In: *Dobrý autor – výběr z jazykovědného díla* (ed. J. Chromý). Praha: Filip Tomáš – Akropolis, 2011, s. 87-102.

²⁰ Rudol Těsnohlídek (*1882-†1928) – spisovatel, básník, dramatik, novinář a překladatel.

Samotné nespisovné prvky hláskové, tvaroslovné i lexikální se u Čapka vyskytují v malé míře; přesto je právě pomocí prostředků oslovení a navazování kontaktu vytvářena atmosféra „neformálního vztahu“ vypravěče (popř. i autora) a čtenáře, vypravěčská řeč Karla Čapka pak může působit jako řeč hovorová, a to i v případě, jsou-li v ní nespisovné prostředky spíše ojedinělé (Kolářová, 1996, s. 166).

V padesátých letech dochází k přehodnocení pohledu na literaturu, její hodnoty a cíle. Obecná čeština je vnímána jako forma jazyka spějícího k zániku, v literárních dílech figuruje jako prostředek nenávisti k buržoazii. „Kladné postavy v nich bývají jazykově ukázkově kultivované, zatímco padouch padesátých let mluví obecně česky a někdy dokonce i nadává“ (Krčmová, 1995, s. 255). „Jazyk beletrie byl na počátku padesátých let nepříznivě ovlivněn teoriemi omezujícími užívání prvků z mluvených projevů nár. jaz. (teritoriálních dial., obecné č. a zejména slangů)“ (*Encyklopedický slovník češtiny* [Dušan Šlosar: heslo *čeština současná*], 2002. s. 90). Spisovatel Václav Řezáč užívá obecné češtiny ve svých románech *Nástup* (1951) a *Bitva* (1954) jako nositele negativních konotací. Je například součástí charakteristiky postavy Trnce, u postavy další – komunisty Bagára převažuje hovorová forma spisovného jazyka. Dalším příkladem podle Běliče (1955) je román *Rudá záře nad Kladnem* (1951) od Antonína Zápotockého. Základem promluv je spisovný český jazyk, jen náznakově se objevují prvky obecné češtiny či středočeského dialektu, a to zejména u přísluhovačů vládnoucí třídy. Ostatní postavy z řad dělnictva hovoří hovorovou češtinou s náznakem češtiny obecné. Je zajímavé, že korektně spisovná čeština má v tomto románu negativní zabarvení, jímž se vyjadřuje nenávist k dělnictvu. Bělič kriticky hodnotí i užití obecné češtiny v již zmíněném románu Jaroslava Haška *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války* (1921-1923). Ta má podle Běliče satirický a vulgarizující charakter:

Obecné češtiny, prosáklé prvky argotickými, je nejmórazněji užito v Haškově Švejkovi, kde je výrazovým prostředkem satiry, vyjadřováním odporu lidových vrstev ke zkomírajícímu Rakousku a k nesmyslnostem a hrůzám imperialistické vlády (Bělič, 1955, s. 109).

Hodnocení nářečních prvků v umělecké literatuře bylo v 50. letech taktěž spíše negativní, a to s odůvodněním, že dialekty brání celkové srozumitelnosti díla. Literární jazyk měl být primárně jednotný, pochopitelný a přístupný široké mase

čtenářstva (Bělič, 1955, s. 120).²¹ Bělič uvádí některé přívržence ruralismu,²² již se ve svých dílech zabývali venkovskou tematikou, využívali nářečí se všemi fonetickými zvláštnostmi, pro jejichž zachycení užívali speciální znaky, které se obvykle vyskytují v odborné dialektologii a běžnému čtenáři nejsou známé. Uvádí jako příklad román *Vrata do tmy* (1932) od Josefa Koudeláka.²³ Ten „dává dialogy do formy centrálního hanáckého nářečí i s typickým širokým *é* a *ô* místo spisovného *y* (*i*) a *u*, jen aby svému dílu dodal zdání co největší lidovosti. Setkáme se tu však na př. s takovými promluvy: >>...je nezbytně potřeba změnit stary spůsobê žévota na dědině a přêspusobit se městô...<<. Na to pak odpověď: >>Pozná-lê sedlák, že muže ôžévat, odvádí ho to od práce. Zažne žêt nákladněš, nechává prostyho žévota a to přêvádí mnohy rolnikê k upadkô...Naši sedláci só pánama, dovedó-lê vzdorovat lehkoměslnymô rozhazování peněš. Keré ale okôsi sladkosti města, těžko přêloží rôkô k plôhô.<<“ (tam. s. 107-108).

Bělič zároveň dodává, že „v literatuře se degradace nářečí projevuje i tím, že se stávají oblíbeným prostředkem jazykové komiky, ironie, žoviálního postoje a pod.“ Toto tvrzení dokládá příkladem humorného románu Zdeňka Galušky *Slovácko sa súdí* (1947), dialekt zde má funkci ironické charakterizace postav. Autor záměrně vybírá z lexika moravské slovenštiny ty výrazy, jež nejsou tolik frekventované (výjimečný výraz *halúzková*, *trnkové kapky* místo obvyklejšího *slivovica*), mají pejorativní odstín (*čibál*) či jsou zhrubělé (*goložňa*).

Na přelomu let padesátých a šedesátých je v próze velmi často tematizován obyčejný každodenní život, právě ten mají evokovat adekvátně zvolené jazykové prostředky. V literatuře „zobrazující poměry reálného socialismu sloužila spisovná čeština někdy také k stylizaci mluvy komunistických funkcionářů, kde signalizovala komisi úřednický tón“ (Komárek, 1996, s. 169). Užívání dialektismů ustupuje, velmi výrazně se v této době uplatňuje obecná čeština a přičiněním překladatelů z anglicky psané prózy taktéž slangy. Stylizovaná obecná čeština proniká do dialogu postav i do jazyka vypravěče.

²¹ Jaromír Bělič v této souvislosti hovoří o tom, že „lidovosti nedosahuje spisovatel kopií jakéhokoli jazykového útvaru partikulárního, dílčího, ani umělou stylisací jakéhosi jakoby rolnického, dělnického nebo jiného jazyka, neúměrným nahromaděním prvků exklusivně nářečních, nýbrž jasností, obecnou srozumitelností, uměním využít všech prostředků, které spisovatel poskytuje nesmírně bohatý a neustále se obohacující jazykový útvar celonárodní, národní jazyk ve vlastním smyslu“ (*Sedm kapitol o češtině*, s. 120).

²² Negativní postoj souvisí i s politicky motivovaným odmítnutím ruralismu, řada autorů byla uvězněna (např. Josef Knap, Václav Renč, František Křelina).

²³ Josef Koudelák (*1906-†1960) - učitel, básník, prozaik, redaktor, editor regionálních sborníků z Hané.

Funkcí těchto prostředků je navození iluze autentičnosti a kontaktu se čtenářem. Ztrácejí své negativní konotace, bývají součástí důrazu na lidovost a humor (prózy Oty Pavla).

Přesun funkce obecné češtiny od funkce lokalizovat literární postavu místně a sociálně k pouhému zobrazení nespécifikované (iluzivní) přirozenosti je záležitostí relativně novou. [...] Obecná čeština v dialogu je tu také reakcí na nesmyslné omezování výrazových potřeb krásné literatury, které v 50. letech provázelo prosazování socialistického realismu, výrazem uvolnění kulturní atmosféry (Krčmová, 2000, s. 69-70).

Od sedmdesátých let až po léta osmdesátá je obecná čeština často signálem odporu a opozice proti režimu, symbolizuje nepřizpůsobivost a revoltu. Další funkcí substandardních prvků je navazování kontaktu s recipientem. Podle Ivany Kolářové (1996, s. 168) se mohou nespisovné jazykové prostředky podílet na „atmosféře důvěrných vztahů vypravěče a čtenáře“ (*Falešní hráči* Z. Frýbové), avšak efektu „mluvenosti“ dosahují i prostředky ryze spisovné (např. oslovení, popř. typické obraty pro každodenní komunikaci: *víte, no vidíte, co kdybychom, no a co, abyste*), což autorka dokazuje na vybraných románech J. Šmída. Prostřednictvím jazykové analýzy románu V. Kőrnera *Anděl milosrdenství* (1988) dochází Kolářová k závěru, že nespisovné výrazy se ne vždy podílejí na „stylizaci hovorovosti a vytváření důvěrné atmosféry“, nýbrž mohou negativně evokovat prostředí a dobu nebo vytvářet „atmosféru odstupu mezi čtenářem a vypravěčem, resp. čtenářem a postavami“ (tamt. s. 167).

V devadesátých letech autoři začínají s jazykem výrazně experimentovat, dochází k záměrným jazykovým deformacím, míšení jazyků (prózy Jáchyma Topola, Jiřího Kratochvila) a jazykové hybridizaci.

Jazyk, s nímž se čtenář současné prózy setkává, vypadá občas velmi bizarně. To proto, že na líčení přeludností a vykloubeností normovaný jazyk nestačí. [...] K testování jazykových možností patří také ostřelování literárního jazyka tzv. neliterárními výrazy. Odtabuizována jsou mnohá témata politická, etická i erotická, a to jazyk literatury silně poznamenává. Autoři jako by kladli otázku: Je jazyk ve své normované podobě schopen vyjádřit současné vnímání světa? (Čmejrková, 1997, s. 123-124).

Obecná čeština se v literárních dílech z let devadesátých neomezuje jen na pásmo literárních postav, eliminuje se rozdíl mezi řečí autorskou a řečí postav a paralelně

s tím i „formální hranice mezi větou uvozovací a následnou přímou nebo polopřímou řečí literárních hrdinů“ (Čmejrková, 1997, s. 123).

V souvislosti se zvýšeným zájmem literatury o zvláštní sociální skupiny a společenskou spodinu se v charakterizační funkci objevují také slangy a argot. Užití obecné češtiny k tomuto účelu je komplikováno faktem, že obecná čeština zaujala místo nejdůležitějšího reprezentanta běžné mluvy, je v literatuře stále více frekventována a následkem toho přestává v textech působit nápadně, zvláště když proniká do mluvy více postav bez rozlišení nebo i do autorské řeči (Komárek, 1996, s. 169).

Současní autoři začleňují obecnou češtinu do své tvorby naprosto přirozeně, stává se součástí literárního vyjádření. „Nespisovné prostředky jazyka jsou spolunositeli jazykové originality, estetické a emocionální kvality textu“ (Uher, 1995, s. 243).

Užití obecné češtiny v umělecké literatuře nikterak nelze poměřovat kritériem náležité či nenáležité volby „správného“ či „nesprávného“ útvaru, neboť odklon od neutrálního spisovného vyjádření je tu výrazem fokalizace, tj. autorské hry s hlediskem postav i samotného vypravěče, jejichž idiolekt, tedy jak idiolekt postav, tak samotného vypravěče, je předmětem zobrazení (Čmejrková, 2011, s. 49).

Nářečí ve formě stylizace se objevuje v současné beletrii řidčeji.

V dnešní situaci je představově spojeno s tradičním venkovem, který není spisovatelsky lákavý, nářečí nemá stabilizovanou „literární“ psanou formu, tj. zápis působí komicky a nutné kolísání vypadá jako neuměteltví autora nebo negativní charakteristika postavy, a ostatně – většina slovesných umělců je spojena s městem a nářečí aktivně nezvládají (Krčmová, 2000, s. 70).

Sumarizací této kapitoly dojdeme k závěru, že nespisovné výrazivo se v beletrii objevovalo již dříve, avšak bylo ho užíváno hlavně k charakterizaci postav, které „měly mluvit tzv. živým jazykem s rysy dialektu nebo interdialektu, přičemž pásmo řeči postav bylo od autorské řeči odděleno“ (Čmejrková, 2011, s. 50). V současné umělecké literatuře se řeč postav s autorskou řečí mísí, stírají se rozdíly, dochází k prolínání promluv vypravěče a postav. Dnešní literární produkce využívá všech útvarů národního jazyka a jejich specifického repertoáru jazykových prostředků. Spisovatelé záměrně umisťují do svých textů nespisovné prvky, které se tak stávají plnohodnotnou součástí literárního díla.

Prvky různých nespisovných vrstev jazyka spoluvytvářejí i osobitost autorova stylu, střídání jazykových prvků různých jazykových útvarů a poloútvárů nabízí větší komunikační bohatost, plní autorský záměr vytvořit komplexní, plastický obraz postavy a prostředí (Linhartová, 1996, s. 173).

5. Jazyková analýza románů Petry Soukupové

V úvodu praktické části práce je nutno nejprve stanovit kritéria, jimiž se budeme v průběhu jazykové analýzy řídit. Analýza je hierarchizována dle jazykových rovin: hláskové, morfologické, syntaktické a lexikální. Nebylo vždy snadné zařadit jistý jazykový jev do konkrétní roviny, neboť někdy může docházet k určitému prolínání (rovina hlásková a morfologická). Dalším problémem, se kterým jsme se při zpracovávání jazykového rozboru setkali, bylo samotné téma práce, tedy nespisovné jazykové prostředky, které nás jistým způsobem značně limitovalo. Analýza nám ukázala spoustu pozoruhodných jazykových jevů, některé jsou však mimo rámec substandardnosti (např. v rovině morfologické výskyt tzv. polymorfie), proto by neměly být předmětem našeho zkoumání. Roviny syntaktická a lexikální nám přinesly taktéž jistá úskalí. V syntaxi jde především o tu skutečnost, že spíše než o spisovnost a nespisovnost lze hovořit o jistých rysech psanosti a mluvenosti. Z hlediska lexikální roviny bylo nutno zvážit, zdali náš jazykový materiál omezíme jen na jevy skutečně substandardní (obecněčeské výrazy, vulgarismy), nebo repertoár jazykových prostředků rozšíříme i o výrazy standardní (hovorové výrazy). Rozhodli jsme se tyto spisovné jazykové jevy do analýzy zakomponovat, byť na úkor většího rozsahu, neboť s ryze substandardními prostředky kooperují a společně s nimi se výrazně podílejí na celkové evokaci mluvenostního rázu textů.

5.1 K moři

5.1.1 Hlásková rovina

Prostřednictvím hláskové roviny se autorka snaží graficky znázornit specifika nedbalé výslovnosti, která mají podporovat oralizaci vyprávění. V textu jsou dosti časté zkrácené vokály u verb (*závidim*, s. 36, *pučim*, *vrátim*, s. 49, *musim*, s. 56, *bojim se*, s. 57, *nerozumim*, s. 101, *nevim*, s. 124, *vim*, s. 120 ad.), popřípadě u adjektiv (*muj pokoj*, s. 110), nebo jsou naopak tyto vokály prodlouženy (*Kdepák*, s. 43, *s. ale né*, s. 55, *tatí*, s. 87, *s. pardón*, s. 102). Vždy se jedná o promluvy postav nebo jejich vnitřní monology.

Výskyt obecněčeského protetického *v* je vzácný, jedná se o přímé řeči Jojo: *to sou voni*, s. 79, *vona mi vytáhne ten pásek*, s. 114.

Alternace *i/í* za spisovnou hlásku *e/é* je realizována u infinitivu (*převlíkat*, s. 57), verb (*svlíkne*, *vlítne*, s. 90), pronomin (*mýho života*, s. 30), vzácněji u substantiv (*světýlka*, s. 95, hovorový výraz *polívka*, s. 25 se objevuje v přímé řeči, v pásmu vypravěče dominuje *polévka*, s. 25, 114).

Nápodoba zjednodušení hláskových skupin v běžné mluvě je v textu patrná vynecháním písmen (*dyť*, s. 49, *pučim*, s. 49, 57, *di pryč*, s. 110), velmi časté je užívání nespisovného tvaru verba *být* v přítomnosti (*sem blbec*, s. 14, *sem Jojo*, s. 80, *ty si naštvaná*, s. 110, *to si tak blbá*, s. 124, *si adaptovaná*, 135, *sme byly domluvený*, s. 74, *sou všech*, s. 122).

Záměnu kodifikované hlásky *í* (psané *í/ý*) za substandardní *-ej* volí autorka u substantiv a adverbii (*zejtra*, s. 49, 110, *tejden*, s. 70, *sejra*, s. 82). U výrazu *potápěčské brýle* autorka vytváří trojí variaci: spisovný tvar *potápěčské brýle* (s. 113) a tvary s nespisovnou adjektivní koncovkou *potápěčský brýle* (s. 113), *potápěčský brejle* (s. 77).

Obecněčeská hlásková skupina *-ej* se rovněž vyskytuje u verb (*rejpe*, s. 95, *cejtí se*, s. 136, 148 x *cítí se hrozně cizí*, s. 136, *cejtim*, s. 144) a infinitivu (*stejskat*, s. 73). Substandardního forma infinitivu tvaru *být* (*bejt*) figuruje v promluvách a monologích (*nech mě chvíli bejt*, *nech ji bejt* s. 59).

Mluvenost evokuje rovněž užívání výrazů bez mezislovních mezer, to se uskutečňuje v promluvách (*prejže*, s. 80), velmi časté je napojení koncového morfému *-s* (*žes*, s. 44, *tys*, s. 50, *pročs*, s. 131, *kdes*, s. 135).

Se substandardními hláskovými variantami Soukupová pracuje v pásmu postav (přímé řeči, vnitřní monology), vypravěč jich užívá tehdy, když se chce dané postavě, resp. jejímu jazykovému vyjadřování, přiblížit, a v situacích, které bezprostředně s postavami souvisejí (*Jíťa nejdřív moc neví, jak tancovat, ale nechce dělat před Bárrou blbku, tak nějak tančí, Bára jí zase navlíkla nátělník, ani to neví, ale vypadá opravdu dobře*, s. 112. *Bára na ni kouká, celá zadejchaná a mokrá, krásná skoro jako ve filmu*, s. 117. [...] *a ona žije pořád v tý samý malinký garsonce [...] na pohřbu pláče, protože teď už je fakt sama, Jíťa pryč a s mamkou to začíná bejt špatný a ona má jenom Rišku a zoufale někoho chce*, s. 181). Nejméně těchto nespisovných hláskových jevů nalezneme u postavy Petra, v porovnání s ostatními osobami si jeho promluvy a vnitřní monology (*Co kdybychom šli dnes na večeři?* s. 127. *Pročpak moje dcery jsou tak neochotné učit*

se nové věci? s. 106. Petr se na ni dívá káravě. Takhle spráskat se tedy nemusela, s. 112) zachovávají spisovný ráz nejvýrazněji.

5.1.2 Morfologická rovina

Z morfologického hlediska se v první části románu (*Petrovy dvě ženy*) uplatňuje nespisovnost užíváním nekodifikované varianty *-ej* u adjektiv (*celej, s. 48*) či pronomin (*nějakej, s. 15, kterej, s. 44*).

U neuter adjektiv v singuláru (též v akuzativu pl.: *jiny děti, s. 44*) se objevuje nespisovná koncovka *-ý* (*zajímavý, s. 41, hrozný, s. 46, zlý, špatný, jednoduchý, s. 47, jasný, s. 55, skvělý, s. 57*), stejná koncovka alternuje i u pronomin v plurálu (*takový vymoženosti, s. 51, žádný mejdany, s. 55, lidi, který bych ráda viděla, s. 56*) a singuláru (*svý tričko, s. 57*).

Autorka ojedinele užívá v instrumentálu substantiv původně duálového zakončení *-ma* (*mezi těma maminama, s. 42, přede dveřma, s. 57, s věcma, s. 194*), v akuzativu místy alternuje genitivní tvar (životná koncovka) (*podává dudlík, s. 29 x vzít ze stolku dudlíka, s. 25*), variují se též koncovky *-u* a *-a* u maskulin *pokojíček, pokojík* v genitivu (*do pokojíčku, s. 42, 44 x do pokojíčka, s. 159; do pokojíku, s. 75 x do pokojíka, s. 50, 132*).

U verb třetí třídy se ve 3. osobě plurálu přítomnosti objevuje hovorová koncovka *-ou* (*všichni dost pijou, s. 51*), místy zaznamenáváme vynechání koncového *-í* u tvaru verba 3. osoby plurálu přítomnosti (*všichni koukaj, s. 53*).

U první části románu dominuje z morfologického hlediska spisovná čeština, autorka pro vyjádření expresivity volí spíše prostředky lexikální (*odvede si ji z toho všudypřítomného bordelu, s. 11, rozbil [si] hubu, s. 12*). Pásmo vypravěče se pohybuje v rámci jazykového standardu (*s vysokými stropy a obřími okny, s. 15, nějakými hračkami, s. 24, pouští do magnetofonového přehrávače Rolling Stones, s. 26*), substandardnost se na morfologické rovině projevuje v promluvách postav (v této části nepříliš četných), v situaci, která s postavou bezprostředně souvisí (vyprávění je realizováno prostřednictvím perspektivy určité osoby), nebo tehdy, když se vypravěč snaží s touto postavou ztotožnit, přiblížit se jejímu jazykovému vyjádřování (*Magda si [...] vysnívá, jak bydlí s Petrem v Praze, [...] sedí v kuchyni u stolu z tmavého dřeva [...] a ze starodávného gramofonu hraje hudba. Nejlepší nějaký rock'n'roll, s. 15*).

O standardnosti svědčí taktéž vysoká frekvence opisného pasiva (*je chycen*, s. 22, *jsou šťastni*, s. 33, *je domluven*, *je překvapen*, *jsou si vzdáleni*, s. 44), popřípadě pasivního participia (*zůstane nespátrána*, s. 39, *vzkaz zůstal neobjeven*, s. 43, *zůstane nastěhován*, s. 46).

V druhé části (*K moři*) je sklon k substandardním variantám výraznější, postavy mají větší prostor k vnitřním monologům i k rozhovorům mezi sebou. Spisovné podoby koexistují s tvary nespisovnými, avšak vypravěč je na postavy více fixován, zmnožením perspektiv vyprávění je nucen se jazykově přiblížit dané postavě, a to i prostřednictvím morfologických nespisovných variant.

V instrumentálu substantiv plurálu se objevuje původně duálové zakončení *-ma*, které alternuje se spisovnou podobou substantiv (*dcerkami*, s. 67, [*přeplácát se*] *brambůrkami*, s. 77 x *holkama*, s. 71, *dospělýma*, s. 95).

Četné jsou spisovné hovorové tvary verb 1. os. pl. přítomného i budoucího s absencí koncovky (*řeknem*, s. 71, *pojedem*, s. 72, *můžem*, s. 105, 144, *budem*, s. 85, *jdem*, s. 114), v některých promluvách se vyskytuje plná podoba (*můžeme*, s. 105).

Dalším častým jevem je nahrazení spisovné koncovky nespisovným *-ej* u adjektiv singuláru (*utahanej*, s. 90, *hroznej*, s. 122, *starej*, *novej*, s. 126, *ovocnej*, s. 104, *zabitej*, s. 77 ale *chladný a necitlivý ignorant*, s. 153), pronomin (*kterej*, s. 74, *nějakej*, s. 105; *takovej*, 155), někdy v kombinaci (*nějakej namyšlenej*, s. 124).

Dále alternují koncovky *-é* a *-ý* u adjektiv a pronomin plurálu (*svůdný pohyby*, s. 72, *děsný džínový kraťasy*, s. 97, *obyčejný trika a obyčejný kecky*, s. 101; *mý hysterický výstupy*, s. 104, *nějaký kecy*, s. 74, *nějaký disky*, s. 75, *nějaký pochutiny*, s. 127) i singuláru (*bezvadný*, s. 83, *nemožný*, s. 97, *hnusný*, s. 104; *svý tajný místo*, s. 110, *z týhletý dcerky*, s. 102). Místy dochází k symbióze tvarů spisovných a nespisovných, a to v rámci jedné výpovědi (*Jíťa je jenom slyší, co na něj chystají, celá skupina těch pitomejch namalovanejch fiflen ve stejných hadrech, krávy*, s. 74). Vypravěč se v tomto případě snaží ztotožnit s postojem i jazykem postavy.

U postavy Petra je spisovnost opět zachována nejvíce, stejně tak u psychologicky nepropracované postavy R. Například v přímé řeči je zachován plný tvar I-ového participia v kondicionálu (*vypadl bych*, s. 73), taktéž tvar verba *být* si zachovává standardní podobu (*ty jsi jí nadávala?* s. 91, *mohli bychom*, s. 105). Výrazný rys standardnosti představuje opisné pasivum (*je zabrán*, s. 95),

další příklady trpného přičestí: *rozveden*, s. 183, *okouzlen*, s. 187, *polichocena*, s. 194, *spokojeni*, s. 196; *otráveni*, s. 101 x *otrávení*, *tamt.*), adjektivizované přičestí (zejména u feminin: *otrávená*, s. 99, *dotčená*, s. 110, *překvapená*, s. 103 x *překvapen*, s. 137) si zachovává podobu spisovnou nebo substandardní (plurál *byly [sme] domluvený*, s. 74).

U verb třetí třídy 3. os. pl. přítentu se vyskytují hovorové tvary s koncovkou *-ou* (*dožadujou se*, s. 78, *usmějou se*, s. 80, *pijou*, s. 103, 178), avšak objevují se i tvary neutrální se zakončením na *-í* (*opalují se*, s. 103, *pijí*, s. 161, *opijí se*, s. 186, *sprchují se*, s. 136, *otravují se*, s. 118). Absence koncovky u verb 3. os. pl. přítentu není četná (*stávaj se*, s. 155).

Obecněčeské tvary *bysme* (s. 82, 101, 105, 108) se střídají s kodifikovaným tvarem *bychom* (105).

Verbum *být* 2. os. singuláru často zastupuje v přímé řeči nekodifikovaná podoba *si* (*si naštvaná*, s. 110, *si blbá*, s. 124), stejně tak u 1. os. singuláru ve vnitřních monolozích *sem* (*sem starší*, s. 106).

Ve třetí části (*Zbytky životů*) dominuje spisovnost, ojediněle narazíme na substandardní zakončení adjektiv (*celej den*, s. 176, *krásný děcko*, s. 179, *v tý samý malinký garsonce*, s. 181) či pronomin (*každýmu fuk*, s. 187, *nějaký krabice*, s. 194, *bez nějakýho závoje*, s. 201), a to opět v případě, kdy se vypravěč snaží o maximální ztotožnění s postavou, jejími myšlenkami, náladou a charakterem. Např. osobnost racionálně uvažujícího a emočně plochého Petra se odráží ve výběru jazykových prostředků i ryze korektních, oproti tomu u emocionálně založené Báry se kumulují prostředky příznakové, tedy ve větší míře nespisovné (*Těší se domů [Bára], až je jí to hloupý, je tady moře a může, co chce, a jediný, co chce, je být už doma*, s. 105. *V práci je velmi spokojená [...] a jsou tam i kamarádky, s kterýma se dá bavit*, s. 181. *Báře se zdá, že na něj [Rišu] někdy nestačí, je divokej a ona se bojí, že z něj bude hajzlík*, s. 182).

V celém románu je zachováván spisovný tvar s koncovým *-l* v minulém přičestí sloves (*spletl se*, s. 40, *vlezl*, s. 90, *pobídl*, *dojehl*, s. 95, *přečetl*, s. 141).

5.1.3 Syntaktická rovina

V textu převažují krátké, málo rozvítené věty, přičemž tyto věty mohou na sebe navazovat (*Úplně spokojená. Najedená nanukem. Roztomilá holčička* (s. 83). Velmi často dochází k osamostatňování části vypořevědi (*Jitřa našla svoji zemi. A*

svého muže (s. 187). Zhuštěný popis událostí je místy realizován krátkými neslovesnými větami, často v kombinaci s krátkými větami jednoduchými (*Petr přemýšlí, co bude muset udělat. Svatba. Práce. Ale těší se. Dítě. Syn. Uvidíme* (s. 20). *Svatba, velká vesnicko-maloměstská. Maminka pláče, tatínek pije, normální* (s. 37). *Nevěra, milenka, někoho máš, rozhodni se* (s. 41). Vnitřní monology postav jsou bohatší než strohé promluvy. Přímá řeč je redukována na minimum, rozsáhlejší dialog se v textu vyjadřuje implicitně, čímž je zachován klíčový princip *nenaslouchání si* (př. Adéla povídá o Jirkovi, „*a povídá a povídá [...] a Báru už to nebaví*“, avšak Adéla „*povídá dál, to už Bára neposlouchá,*“ s. 99).

U popisu prostředí volí autorka často nominativ, výčty jsou mnohdy neslovesné (*Na lince spousta věcí, nepořádek*, s. 58). Například popis večírku (s. 57-58): *Chodba, odložené boty a nějaké oblečení, obývací, na stole lahve, plné, prázdné pod stolem, taky sklenice a hrnečky, několik mističek s oříšky a chipsy, chipsy i na zemi, i v některých sklenkách. Zakouřeno. Dále pokračuje již s užitím verb: Hlasitá hudba, několik lidí tancuje poblíž repráku...Další lidi postávají kolem, snaží se překřičet hudbu. Na gauči sedí dvojice a kousek od nich kluk s mobilem. Mejdan.*

Vysoká frekvence jednoduchých vět (*Má hlad. Mají radost. Pálí slunce* (s. 88). *Jdou. A pak jdou spát* (145) a neslovesných větných celků (*Pohoda. Nezájem* (68), *Bezvadný* (83). *Paráda* (146). *Až dnes. Konečně* (150) ve funkci dodatků k předešlé výpovědi vede k akcentaci obsahové stránky textu. Těmito tzv. dodatky je prostoupeno pásmo vypravěče, lze tedy uvažovat o tom, že jsou jedním z hlavních rysů jazykové výstavby textu. Rozčleňování (parcelace) větného či souvětňného schématu a osamostatňování větných členů v pásmu vypravěče má „funkci obsahově doplňovací nebo emocionální a zároveň aktualizací“ (PMČ, 2008, s. 751).

Petr se za nimi dívá. Chvilinku (15). *Ale Magda je jenom zamilovaná. Poprvé* (16). *Nehádají se. Ještě* (16). *Petrova holčička. Mazlíček* (35). *Snaží se. Opravdu* (46). *Společně začnou pít a balit kluky. Sranda* (47). *A má bonbóny. Karamelky* (87). [...] *spálí si jednu nohu [...]. Docela dost.* (100). *Dá si grilovaný steak. Dvě stě gramů* (139).

Velmi výrazně se v textu uplatňují parenteze (místy formálně naznačené závorkami). Mají dvojí funkci: přinášejí objektivní pohled vypravěče se směrem

do minulosti či budoucnosti, někdy se jedná o pouhé konstatování nebo vyjádření přídatné okolnosti (*je opilá, s, 160*):

Kdyby si jí rodiče (zanepřázdňení prací ve snaze uživit tři děti) všímali více, museli by z ní mít radost (11).

Pavel si připadá tak krásný (a hezký to on opravdu je) a nemůže snést, že ho Magda nemiluje (13).

[...] nenávidí Magdu, [...] že jí sebrala syna, Petřík už s ní netráví večery (i když to nedělal ani předtím příliš často, jen Kateřina to tak vidí) (17).

[...] pak si oblékne svoji oblíbenou modrou košili (modrá jí sluší, jako bude sloušet její mladší dceři) a čeká (19).

Druhou funkcí je implicitní (ve smyslu nerealizovaných promluv) vyjádření subjektivity postav (*no jistě, mám málo starostí, myslí si Magda*) (*to tak, myslí si Petr*) (158) (*to tak, učít se*) (198). Další příklady:

Nutí Péťu do svatby, ale myslí si (protože se jí Magda zdá jako děvka a ty se nevdávají), že se spíš ona odstěhuje (17). (Vida, říká si Magda, když byl se mnou, nechal by mě přijet a čekat. Asi si ho vycvičila.) (78)

Někdy mohou být začleněny do vsuvky pohledy vypravěče i postavy:

Adéla to umí nejlépe [křičet] (zřejmě po svojí pravé matce, jak Petr slyšel od Kláry, ta byla prý velmi uječená. Ale to se plete, protože Johanka bude jednou děsná hysterka a Adéla se uklidní) (122).

Často v textu dochází k prolínání promluv vypravěče a postav, a to v rámci souvětne struktury (*Pak ještě z hospody volá Magdě, že přijede až ráno, jo, já vim, že sme byli domluvený, promiň, mám ještě nějakou práci, tak se nezlob, a zdá se, že Magdě je to líto, ale Bára hned píše R., že tedy může, s. 74*) nebo vrstvením krátkých a úderných vět vedle sebe (*Pavel ji dobře viděl. Sakra, to teda nečekal. To sem ale blbec. No ale nikdy nic neudělá. Zůstane kamarád s oběma, s. 14*).

Výčty jsou v textu realizovány polysyndeticky spojkou *a* (*víno a chlebičky [...] a krabičku lepších cigaret (19). růže a zlaté hodinky [...] a zlatý řetízek (22). [...] papíry a tužky a foťák a jednu knihu do rezervy (75). Mamku a lásku a práci a kamarády (143) nebo asyndeticky bez konjunkce (Zvedá se, obléká si bundičku, bere si cigarety (14). Blond, vysoká, štíhlá, zelené oči (36). [...] sýr, šunka, rajče (81) zvířata, kočky, psi, slepice (11).*

Konjunkce *a* se v textu uplatňuje v trojí funkci. Vedle spojovacího prostředku souřadného spojení dvou adjektiv (*unudění a unavení, s. 88, rozjívená*

a napjatá, s. 123, odstrčená a dotčená, s. 132, odstrčená a cizí, s. 153), popřípadě adverbii (*zle a hystericky, s. 41, pomalu a opatrně, s. 52, trošku a opatrně, s. 75*) a výše zmíněného výčtu, autorka umisťuje tuto spojku na začátek vět, které mají charakter dodatečných komentářů k větě předešlé²⁴ (*A skutečně, s. 131. A má pravdu, s. 135. A celá je nějaká podrážděná a našťvaná, s. 86*). Opět se jedná o tendenci k osamostatňování částí syntaktických celků.

Uvádíme několik dalších příkladů (včetně předešlého kontextu):

[...] *je velmi zajímavá. A veselá (s. 11). [...] potí [se jí] ruce. A taky jí tluče srdce (s. 12). A dál už si jí zase nevšímá, i když Jíťa nad nimi ještě docela dlouho stojí a kouká. A je jí špatně. A chce domů (s. 58).*

K těmto dodatečným komentářům patří i věty uvozené konjunkcí *ale*, již se vyvrací věta předešlá:

[...] *je trochu nešika. Ale vysokou školu bere vážně (s. 13). Petr by nikdy neřekl, že tohle něco změní. Ale změnilo (tamt.). Dotek anděla, napadlo Petra, kdyby byl trochu poetičtější. Ale není (s. 14). [...] byla naivní. Ale šťastná (s. 16).*

Třetí funkcí spojky *a* je její připojování v rámci parataktického souvětí, čímž dochází k evokování mluvenosti a spontánnosti (*Jíťa jde do školy a vůbec nemluví a všechno je špatně, s. 41. A běží ke dveřím a tam je skutečně Petr a je překvapen, že ona tam, s. 44. A holky jdou a Magda se otáčí a vedle ní na sedadle kňučí Kaštan a bude kňučet ještě dlouho, s. 79*).

Touto kumulací je podporována i dojem kontinuálnosti činností a dění (*a šla si sednout do auta a Bára s Jítou se na sebe koukaj a pak Bára Jítě nabídne zapálenou cigaretu a ona [...] si ji bere a potáhne z ní. A pak se na sebe usmějou. [...] A jedou (s. 80) [...] a letí kousek vzduchem [mobil] a pak spadne [...] a odskočí a spadne do vody a [...] klesne. A už je [...] pryč. A Bára [...] kouká a [...] dá se do breku (s. 124) [...] a chytne ji za ruku a zacloumá s ní a [...] zakřičí (s. 131) [...] vysprchuje [se] a převlékne a sedne si [...] a vezme si tam chleba a máslo [...] a znova se dává do pláče (tamt.)*).

Repertoár spojovacích prostředků je omezený (nejčastěji *že, až, jak, když, relativum co*). Vzácně se vyskytuje spojka *nýbrž* (*akorát nešlo o šunku, nýbrž o debrecínku (s. 121)*). Relativně nízkou frekvenci má spojka *neboť* (*Jíťa hraje na flétnu. Brzo ale skončí, neboť ji to nebaví, s. 40. Je cynická, neboť její otec se*

²⁴ Dalším takovým incipitem jsou věty uvozené *tak, takže* (*Takže ale samozřejmě nemůžou stihnout sraz. Tak Petr volá Magdě (s. 79) Takže on to ani po deseti zvoněních nevezme (s. 82)*).

s matkou rozvedl, tamt.). Pro knižní zabarvení těchto konjunkcí autorka volí spíše spojky *protože, ale*, které podporují efekt mluvenosti.

Dalším z význačných rysů jazykové výstavby je reduplikace (spojek, slov, vět), díky níž dochází k zdůraznění obsahu a k větší kontinuálnosti. V textu se setkáváme s opakováním prepozic (*bez problémů, beze strachu, s. 191*), konjunkcí (*ani, že, protože: že ji chce mít u sebe, že to bude fajn, s. 195, protože to ony musí, protože jinak by se spálily, s. 89, protože se s ním nerozloučila, protože není na světě nikoho bližšího, [...] protože takhle jí ještě nikdo neublížil, s. 154*), posesiv (*fascinována jeho tlapkami, jeho čumákem, jeho ušima, s. 145. Jejich setkání a jejich pár schůzek a jejich rozchod, s. 164*), slov v rámci věty (*málo pláče, málo kňourá, málo vnímá, s. 33 je spokojená v práci a je spokojená s Petrem, s. 64. Vidí, jak Bára je úplně vzteklá a na to neumí reagovat, když je Bára vzteklá, s. 124*). Dále se vyskytuje stejný začátek vět (*Pak nemůže spát. Pak někdy ze sna křičí, s. 35. Skoro ji ukonejší. Skoro, s. 43.*), eventuálně výraz obsažený v závěru věty a na začátku věty následující (*Hodně čte. Čte odmalička a vzhlíží k Petrovi, s. 64. Dokonce i Jituška se tváří přívětivě. Jituška se tváří přívětivě, protože má radost ze svého tajného koupání, s. 107*) akcentující obsah vyprávění.

Výrazným intenzifikačním prostředkem je reduplikace vět (*Chce domů. Chce domů, s. 79. To si tak blbá? To si fakt tak blbá? s. 124*) či výrazů, které se nacházejí ve své bezprostřední blízkosti (*nechce, nechce přijít o svý tajný místo, s. 110, proč, proč se nekoupe, s. 123, povídá a povídá, s. 124, a brečí a brečí, s. 154, 193, leží, jenom leží, s. 136, čte a čte, s. 141, 191, volá a volá, s. 149, dál a dál, s. 169, zvládnou, to zvládnou, s. 104*).

K opakování výrazů dochází i ve vnitřním monologu postav a následně promluvě, jejíž mluvčí je identický s proživitelem monologu (*Adéle je to líto, [...] ale to si má nechat všechno líbit? „To si mám nechat všechno líbit?“, s. 109. Petr vzdychne, co jí mám na tohle říct. „Co ti mám na tohle říct?“, s. 110*) u jiného mluvčího může docházet k mírné slovosledné modifikaci (*Ach jo, my svačinu nemáme, napadlo hned Adělu. „A proč my nemáme svačinu?“ řekne okamžitě Johanka, s. 81*).

Stereotypní opakování větného incipitu je přítomno v kapitolách 19 - 23 : *A ráno* či *Ráno* (2:3).²⁵ Zde má počáteční *a* funkci navazovací, tedy explicitně vyjádřit navázání na předešlou část textu.²⁶

Reduplikace výrazu *pořád* silně navozuje dojem mluvenosti a spontánnosti (*A pořád má na stole položený telefon a pořád nic, s. 148. A pořád bere prášky a pořád se jí nic nezdá, s. 163. Pořád zamilovaná do spolužáka, pořád čte dívčí románek, s. 164. Pořád často jezdí na služební cesty a pořád řídí dobře, s. 170*).

V pásmu vypravěče se objevují interogativní věty řečnického rázu (*Vzala si zelené šaty, které jí zvlášť sluší. Proč? s. 12. [...] Bára se na ni ani nepodívá. Proč taky? s. 58. Co teď? Co bude dělat? s. 67*), otázky jsou přítomné i ve vnitřních monologích postav (*Proč mluví takhle? Co asi dělá Klára? s. 92*).

Pro větší autenticitu oralizace textu autorka místy připojuje partikuli *no* (*No uvidíme, s. 16, 79. No, není si úplně jist, s. 84. No ale je sama a užívá si to, s. 163*), v promluvách pak kontaktní partikule (*vid', víš*). Například v přímé řeči Magdy k batoletě Báře (s. 24-29) se tyto částice vyskytují sedmkrát (4:3).

S evokací mluvenosti souvisí i výraz *prostě* (*Prostě, je to trochu srab, s. 174, ten [airbag] se prostě nenafoukne, s. 173. Šťastný prostě je, s. 181. Prostě není schopná, s. 200*).

V textu se objevují elipsy (*A běží ke dveřím a tam je skutečně Petr a je překvapen, že ona tam, s. 44. Magda už půl roku s Bohoušem, s. 63. Tak Petr volá Magdě, že teda až v jedenáct, s. 79. Adéla hned do vody, s. 98. Johanka živá, veselá, pořád, s. 54. Po roce poprvé ven s mužem, s. 55*), apoziopese (*Jdu si...pro věci, s. 44, já...hrozně bych chtěla, Jituško, s. 56*), dvojí vyjádření (upřesnění) (*Na konci července, to znamená, asi za dva týdny, s. 160*).

Intenzifikace je vyjádřena výrazy *moc, velmi, hrozně (hrozný), strašně (strašný): do strašný hloubky, strašně rychle s. 163, hrozně nepřátelsky, s. 99, všichni hrozně pijou, s. 178, hrozně se pije, s. 194, hrozně moc, s. 21*).

Soukupová často volí zájmena neurčitá (*nějaké malé dítě, s. 24, nějaké složitější jídlo, s. 24, nějaká holka, s. 59, s nějakým dalším někým, s. 148*) a ukazovací (*s tím klukem, s. 58, nabízí tamten, s. 58, nechal tamty, s. 170*).

²⁵ Reduplikace v incipitech jen umocňuje stereotypnost popisu chronologicky řazených činností o dovolené (vstávání-snídání-koupání-případná exkurze-večeření-usínání).

²⁶ *A ráno je venku krásně (m. Venku je ráno krásně). A zatímco čekají (m. Zatímco čekají)*. Počátečním *a* (*a pak, a tak, a třeba, a zatím...*) získává text charakter kontinuálního vyprávění. Právě to, že je text *vyprávěn*, je význačným rysem autorčina tvůrčího záměru (dalšími prostředky jsou stereotypní kumulace spojek a reduplikace výrazů).

vyjadřující rezervovanost a odstup, či naopak demonstrativa vyzdvihující konkretizaci a důraz (*tu odpovědnost, tu starost o ni, tu zodpovědnost, s. 125, tuhle nehodu, tu krev, s. 52*).

5.1.4 Lexikální rovina

Autorčin inventář lexikálních prostředků je pestrý, zejména v souvislosti s užíváním expresivních výrazů. Nejprve se zaměříme na deminutiva. Jádrem příběhu souvisí s rodinnými vztahy, z toho vyplývá specifický výběr lexika: *maminka* (*mamka-máma-matka-mamina*), *tatínek* (*taťka-táta-tata-ta-ta-otec*), *chlapeček*, *holčička*, *dědeček*, *babička*. Hojně zastoupena jsou hypokoristika tvořená z proprií hlavních postav (Petrových dcer) jsou v románu hojně zastoupena a obměňována. Nejstarší *Barbora* je nazývána *Bárou*, *Barborkou*, *Barčou*, její sestra, *Jitka*, *Jitkou*, *Jituškou*, *Jitunkou* (zdůraznění bezbrannosti, úzkostlivosti), v souvislosti sourozeneckého dialogu *Bibínkem a Jiťánkem* (podlézavé vybízení k návštěvě večírku) anebo zkratka *Jitunou* (Bářina podrážděná reakce na Jitčinu apatii či naříkání). *Adéla* je *Adélkou* nebo *Ádou* / *Adou*, nejmladší *Johance* (*Johaně*) říkají *Jojo*. U Petrovy exmanželky *Magdy* (vyjma: *Magdička*, s. 30) ani partnerky Kláry se hypokoristika neobjevují.

V pasážích, v kterých vystupují malé děti, autorka deminutiv využívá nejvíce²⁷: *miminko*, *děvčátko* (49), *holčička* (39, 49, 51, 83), *mazlíček* (35), *broučku*, *myšáčku* (29), *dudánek* (30), *pokojiček* (42) / *pokojík* (37), *řev osůbky* (63), *pusinky* (33), *sedět na židličce* (24), *botky* (48) a *kombinézka* (29), *krásná dětská postýlka* (21) ale *starý* a *hnusný dětský kočár* (21). Dítě je *hezoučké* (49), *tlusťoučké* (54), *maličké* (34), *malinké* (196), dokonce *malinkaté* (189). Takové *děťátko* (34) se *napapká* (25) a po *papání* (25) zpravidla *spinká* (22, 25). Ve společnosti *miminka* (23, 34, 40, 156) má i vypravěč větší tendence užívat deminutiv u činností, které se bezprostředně dítěte netýkají (*Magda* si dělá *drdůlek* (25), posouvá *talířky* (26), umývá *talířek* (26), píše *lístek* (29). Někdy jsou deminutiva ironizujícím označením: *chlubílek* (37) (*Blbec, je si jistá Klára*) či nabývají zhrubělého charakteru: *hajzlík* (182).

Velmi frekventovaná jsou zdobnělá adjektiva: *malinká* (11, 40, 41, 196), *malinkatá* (189), *maličká* (34, 35, 70) a adverbia: *trošku* (99), *malinko* (21, 70, 85,

²⁷ Deminutiva se často vyskytují u nejmladší dcery *Johanky*, která má *krásný obličejík* (82), na hlavě *klobouček* (106), dovádí na pláži s *hošíčkem* (119), je to zkratka Klářino *děťátko* (138), *tatínkova holčička* (127) a *princeznička* (102).

105, 158), *pomalinku* (101, 187), *pomaloučku* (132), *brzičko* (42), *na minutku* (110), *na vteřinku* (102), *chvilku* (47, 53, 62, 110, 137), *chvilka* (85), *po chvíliče* (60), *po chvílince* (108). Autorka jich užívá nesystematicky, nelze vypořádat jistou tendenci k zvolení konkrétního deminutiva.

Pejorativní označení postav jsou v textu zastoupena četnými příklady: *pipka* (148), *nešika* (13), *ťunt'á* (68), *ignorant* (153), *nepořádnice* (113); z hovorových: *srab* (174), *hysterka* (102), z obecně expresivních: *moula* (199), *zmetek* (92), *trouba* (76), *chlápek* (52) *špekoun* (87), *tlust'ouška* (59), *hubeňour* (67), z hanlivých a zhrubělých: *blb* (154, 124), *blbec* (37), *blbka* (112), *kráva* / *krávy* (92, 74), *hajzl* (68), *kretén* (102, 164), *děvka* (17), *cuchta* (26), *spratek* (184). Autorka využívá synonymičnosti a významových odstínů (např. *alkoholika* volí spíše v pásmu vypravěče, *ochlastu* v situaci více vázané na subjektivismus postav).

Lze říct, že k silným vulgarismům se Soukupová uchyluje zřídka. Na pornoláika se sexuální tematikou je spíše skoupá (obecně český výraz *vyspat se s někým* / *spát s někým*, s. 17, 23, 62, 201; *dělat to*, s. 117), kakolálíka v textu nedominují (*průser*, s. 178, *nasraná*, s. 102, s. *čůrat – odskočit si*, s. 14, *seru* / *sere*, s. 87, 98).

Autorka preferuje spíše zhrubělá expresiva: *si blbá* (124), *je blbá* (106), *není blbá* (126), *Kašlat na to* / *vykašlat se na to* / *na něj* (72, 99, 106, 144), *trhnout si* (73), *nečum* (124), *kravina* (124), tzv. zaklení v rovině obecně expresivní: *Sakra*, s. 13, 14. *Ksakru* (67), *ježíš* (148), *paráda* (146), adjektiva hovorová (*koncentračnická kostra*, s. 182) nebo hanlivá (*nafintěná*, s. 13). Četná jsou expresivní přirovnání: *vypadat jako hadroš* (100), *řídít jako prase* (51), *připadat si* / *cítit se jako husa* (60, 101, 161), *tvářit se jako puk* (67), *spát jako mimino* / *miminko* / *zabitej* (77, 95), s *proprii*: *cítit se jako Otesánek* (104), *vypadat jako Van Gogh* (63). V textu se vyskytují i frazémy (*jistá v kramflecích*, 157, *vlak měl sekeru*, s. 30).

Další oblastí lexika jsou expresivně zkrácené výrazy. Na způsobu tvoření se podílí *univerbizace* (*základka*, s. 191, 198) s oslabenou expresivností, přičemž někdy si konkurují výrazy v plném znění (*gymnázium*, s. 69, 163, *vysoká škola*, s. 13, 190) s univerbizovanými (*gympl*, s. 47, 191, 198, *vejška*, s. 186) a *abreviace*, jež nabývá výrazného expresivního charakteru (*šampáňo*, s. 191, *intr*, s. 37, *reprák*, s. 58). V textu se tyto způsoby tvoření kříží. Další příklady těchto tvoření:

průmyslovka (47), *učňák* (199), *hudebka* (40), *filozofická* (194), *foťák* (75), *fotky* (127), *garsonka* (61), *sámoška* (s. 89). V textu jsou užity slangové výrazy, zejména slang studentský (*šprt*, *šprtka* (69, 192), *ájina* (49), *kámoška* (70), *mejdan* (55, 56).

V textu jsou četné anglicismy (*propria* i *apelativa*), převažují výrazy zachovávající si původní podobu, přičemž je lze tematicky roztrždit do oblasti hudby, četby, a nových technologií. Mezi *propria* patří: *Rolling Stones* (26, 86), *Requiem Giuseppe Verdiho* (84), *Nirvana* (102), *Chinaski* (83), *James Herriot* (85), *Kingsley Amis* (91), *Raymond Chandler* (129). Příklady *apelativ*: *rock'n'roll* (15), *gameboy* (98), *Photoshop* (127), *steak* (139), *Kinder* [čokoládka] (165), *drink* (112, 200), dále *airbag* (173) a *miss* (36). Počeštělé, foneticky přepsané výrazy: *diskmen* (81, 75, 54, 102, 105), *disk* (81), *džentlmen* (38, 178), *barbína* (49), *pantenol* (101, 127), *koktejl* (112), *mejl* (128), *pírsingy* (58), *šampióni* (170), *Simpsonovy* (164).

Pro tvorbu lexika je u Soukupové velmi produktivní zraková oblast spojená s emocemi. Ojediněle autorka pracuje s knižně zabarvenými výrazy (*zračit se na tváři*, s. 117, *pohlédnout*, s. 13), postava *pláče* (32), *brečí* (26), *klíží se jí oči únavou* (59), *trémou těká očima* (58), *oči jí září nadšením* (64), *oči koketně klopí* (14), *kouká*, *zkoukne* (13) a *vidí*, ba *čumí* (111) a *okouní* (95), přitom se různě *ksichtí* (67, 90, 162), *kření* (166) a samozřejmě *mluví*. Mluva, dikce, je dalším zdrojem lexika: postavy *žvaní* (15), *blábolí* (194), *plácají* (145), *držkují* (43), *kňourají* (86) a *fňukají* (25), *kecají* (124), *rozkecávají* (15), zkratka *plkají* (68).

Místy se v textu objevuje hyperbolické vyjádření (*říkat [jí to] milionkrát*, s. 106, *stokrát horší*, s. 61, *cestu stejně zná, jel po ní tisíckrát*, s. 51).

Široký repertoár lexikálních prostředků se výrazně podílí na evokaci mluvenosti, spontánnosti, nenucenosti a přirozenosti vyprávění. Výrazy hovorové (*srab*, s. 174, *pohoda*, s. 68, *paráda*, s. 92, 146), obecně české (*čínžák*, s. 12, *čundr*, s. 12, 128, *sranda*, s. 47, *kecy*, s. 105, *čokl* s. 117, *vyzunknout*, s. 114, *ládovat se*, s. 122, *zevlovat*, s. 161, *poflakovat se*, s. 70), společně s výrazy s příznakem knižnosti (*zračit se*, *pohlédnout*) či odbornými a cizími²⁸ (*sugestivně*, s. 107, *balance*, s. 129, *chiméra*, s. 62, 151, 180, *ego*, s. 163, *vypreparovat*, s. 166,

²⁸Cizí výrazy jsou užívány ve vypravěčském pásmu, v přímé řeči postav se objevují ojediněle (viz záměna paronym cizího původu *adaptovaná* ve smyslu *adoptovaná* (s. 135).

vyexpedovat, s. 194, fototyp A, s. 89, apartmá, s. 90) vytvářejí pestrú škálu možností pro jazykové vyjádření (příznaková synonyma: *alkoholik - opilec - ochlasta; cigareta - cigáro; kravina - krávočina - hloupost, jíst - papat - napapkat*). Expresivní výrazivo taktéž obohacuje text o konotační zabarvení (kladné: *brouček, holčička, spinkat*; záporné: *blbec, huba, nečum*).

5.2 Zmizet

5.2.1 Hlásková rovina

Zmizel

Záměna kodifikované hlásky *i/í* za nekodifikovanou obecněčeskou hláskovou skupinu *-ej* se uplatňuje především u verb (*cejtím*²⁹, s. 13, *ne/vymejšlim si*, s. 16, *vyblejskne si nás*, s. 20, *přemejšlim*, s. 41, *plejtvám*, s. 92) a v infinitivech (*bejt*, s. 22, *umejt*, s. 23). Vyskytuje se i u substantiv (*na vejletě*, s. 15, *pahejl*, s. 28 x *pahýl*, s. 48, *za pár tejdnu*, s. 50, *přemejšlení*, s. 92), vzácně u pronomin (*v mejch očích*, s. 36), z ostatních slovních druhů se tato skupina vyskytuje u *prej*, nejvíce v reprodukované přímé řeči (*Mám štěstí, prej sem mohl být mrtvej*, s. 26). Často dochází ke kombinaci tvarů kodifikovaných i nespisovných (*sme normální rodinka na nedělním vejletě, akorát bez mamky, která doma uklízí [...], protože v týdnu na to nemá čas*, s. 15).

Alternací hlásek *e/é* a *i/í* nalézáme rovněž u verb, a to v tvarech určitých (*oblíknu se*, s. 13, *zahlídnu*, s. 17, *oblíknem se*, s. 19) i v infinitivech (*porozhlídnout se*, s. 16, *převlíct se*, s. 37). Reprezentanty substantiv v textu najdeme zřídka (hovorové: *od okýnka*, s. 14, *[vaří] polívku*, s. 69).

Obecněčeské protetické *v* se v textu vyskytuje jen jednou, a to v přímé řeči otce (*vopravdu*, s. 58).

V rámci pásma vypravěče Jakuba se vyskytuje u verba *sáhnouti* obecněčeská podoba s hláskou *š* (*nešáhnou*, s. 13, *došáhl*, s. 22, *šáhnout*, s. 74, *nedošáhl*, s. 93), v tomtéž pásmu autorka vkládá do numeralií *sedm, osm* (vyjádření času či věku) vokály (*sedum*, s. 13, *osum*, s. 18). Dalším nekodifikovaným tvarem je demonstrativum *tendle* (záměna hlásky *h* za *d*:

²⁹ Verbum *cítit (se)* je v pásmu vypravěče Jakuba velmi frekventované (*cejtím, jak bych [radostí] brečel*, s. 33, *cejtím, jak mi jdou slzy do očí*, s. 62, 79, *cejtím hroznou nenávist*, s. 69, *cejtím [se] trapně*, s. 78).

během tohodle roku, s. 22, z tohodle období, s. 35). V pasážích z perspektivy otce a matky se vyskytují kodifikované tvary.

Oralizace textu dosahuje autorka krácením vokálů. Nejčtenějšími doklady jsou verba, a to u Jakuba (*vim, otočim [se], musim, s. 14, nebrečim, s. 17, slyšim, s. 31, marnim, s. 33*). Krácení je zde frekventované, nikoli však důsledně, často se kombinuje s tvary nezkrácenými (*vím, že na mě pořád kouká, s. 29. Pak už musím nastoupit, [...] nastoupim, [...] pak si jdu sednout do kupé ke svým věcem a sedím sám, s. 14. Pořád na toho chlapa myslim a říkám si, na tohle už nikdy nezapomenu, s. 21*). Dále se zkrácené vokály vyskytují v přímých řečech postav (matky, otce, Marty): *prosim tě, nevím, s. 41*; i v nepřímých reprodukcích cizích promluv: *až mě táta okřikne, ať takhle necivim, s. 21*. U adjektiv a pronomin volí Soukupová tvary nezkrácené (*děsným vztekem, s. 28, v určitým momentu, s. 98, já se s ním nechci hádat, s. 35*).

Dalším prostředkem k evokaci běžné mluvy je nápodoba zjednodušení hláskových skupin prostřednictvím vynechání písmen. Zkrácené tvary verba *být* v přítomnosti jsou v pásmu vypravěče Jakuba (*sou, sme, s. 13, sem³⁰, s. 14*) a v promluvách Martina, Marty a otce (*sem, s. 41, sou na nic, s. 47*). Další zkrácené tvary jsou obsaženy v promluvách (*Jak to de? s. 28, dyť, s. 70, dem, s. 72, di, s. 87*), v reprodukci přímé řeči (*řekne já du ven, s. 50*) a ve vypravěčském pásmu (*dycky, s. 79, menuje se Marta, s. 46, Já teď nevím, jestli mu fakt přišla zajímavá, nebo ješlí to udělal jenom natruc mě, s. 50*).

Nekodifikovanost, jež se projevuje na ose hláskové, je využita zejména ve vypravěčském pásmu Jakuba. Pasáže z perspektivy otce či matky jsou spíše spisovné. U matky je kodifikovanost zachována více, ve vnitřním monologu otce se místy vyskytují podoby s hláskovou skupinou *-ej* (*Proč se trochu nesnaží? Každý nemusí být talent, ale trochu zatnout zuby, od čeho je to chlap? s. 21 Ve spíži si ještě lokl domácí slivovice, to je jiná chuť, kdo ví, co to nalezlavaj v tý hospodě, a šel spát, s. 37*). Tuto skupinu mohou obsahovat i nezačleněné přímé řeči (*Kluk přece nemůže být takový dřevo, máte to v rodině, [...] je ještě mladej, ještě to může dohnat, s. 83*). U ojedinelé perspektivy Martina (43) je zachována důsledně spisovnost.

³⁰ Pokud mluví vypravěč Jakub o sobě, používá tvar *sem*. Podoba *jsem* je ojedinelá (v incipitu: *Jsem ještě o trochu hubenější, s. 27*).

Na krátko

Nekodifikované varianty slov s obecněčeským *-ej* se projevují zejména u verb v infinitivu (*bejt*, s. 105, *umejt*, s. 117, *ohejbat*, s. 157, *ukrejt*, s. 196, *přemejšlet*, s. 198) i v tvaru určitém (*rejpe se*, s. 106, *bejvaj*, s. 112, *cejtim*³¹, s. 115, *neplejtvá*, s. 128, *kejvnu*, s. 131, *nehejbu se*, *nedejchám*, s. 234). U substantiv je rejstřík těchto tvarů omezenější (*mejdlo* [saponát], s. 139, *vejlet*, s. 181).

Alternace hlásek *e/é* za *i/í* se rovněž nejvíce uplatňuje u verb (*vlítne*, s. 104, *lítaj*, s. 239, *rozhlídne se*, s. 105; *svlíknout se*, s. 162, *oblíct se*, s. 211). Substantiva jsou zastoupena méně (*převlíkání*, s. 119, *po dýlce*, s. 142, *polívky* (hov), s. 183, *mlíko*, s. 222), ze zájmen tvoří tyto tvary demonstrativa (*podle týhle věty*, s. 143, *týhle [popelnici] se pořád zavírá víko*, s. 134) a posesiva (*k mému stolu*, s. 215).

Protetické *v* je přítomno v promluvách postav a v pásmu vypravěče Vojtěcha (*voraz*, s. 111, *von*, s. 126, *vohoz*, s. 133).

Vkládané vokály u numeralií, v grafické nespisovné podobě (*sedum*, s. 129, *sedumnáctýho*, s. 197, *osumdesát*, s. 231), alternují s tvary spisovnými (*sedmdesát*, s. 231).

Nespisovný tvar demonstrativa *tenhle* v neutru je užít ojedinele (*A tohodle si zase všimnul Petr*, s. 205), jinak se autorka drží kodifikovaného tvaru (*z tohodle kluka*, s. 175, hovorově: *v tuhletu chvílinku*, s. 138, *tahleta kreatura*, s. 168).

Velmi častá je záměna hlásky *s* za obecněčeské *š* u verba dokonavého *sáhnout*³² a nedokonavého *sahat*, objevuje se u vypravěče Vojtěcha i v dialogích (*nešáhá se*, s. 129, *sáhnout*, s. 153, *šahat*, s. 171). Podobný případ je obecný tvar od *studenta* („*Ještě něco k pití, študente?*“ s. 231).

Nejfrekventovanějším jazykovým prostředkem k přiblížení se běžné mluvě a spontánnost je krácení vokálů, které je v této povídce velmi četné (*nemyslim*, *sedim*, *slyším*, *musim*, s. 105, *mlčim*, *vidim*, s. 107). U adjektiv a zájmen však autorka volí vokály nezkrácené (*se žlutým křížem*, *po tomhle několikaminutovým představení*, *po mém tátovi*, s. 110, *už vim, že s ním něco udělala*, s. 133).

Dalším častým jevem jsou zkrácené tvary slovesa *být* (*sem rád*, s. 107, *si šikovná*, s. 108, *to sme vypadali*, s. 113, *ste zmalovaný*, s. 205, *sou to modely*, s.

³¹ Podobně jako v povídce *Zmizel* je toto sloveso ve vztahu k hlavní postavě velmi časté (*cejtim vztek; jak mi tluče srdce; že sem od rozbrečení malej krůček; jak mi červenaj uši*).

³² Ovšem ne důsledně (*sáhnul na stůl*, s. 118, *sáhnul [jí] pod bundu*, s. 230).

106). Bohatě zastoupené jsou i tvary napodobující nedbalou výslovnost³³ (*dyť*, s. 108, *di*, s. 109, *du*, s. 131, *pudeš*, s. 211, *dem*, s. 173, *jesli*, s. 110, *pučil*, s. 111, *menuje se*, s. 135, *eště*, s. 159).

Kontrakce hláskových skupin se uplatňuje v přímých řečech, jedná se o indefinita (*ňáká socka*, s. 171, *ňákou záložku*, s. 132) a adverbia (*ňák sem blbě uklouzla*, s. 123, *ňák sem se blbě ohnal*, s. 170).

Znásobené vokály se v textu objevují vzácně („*Mamíí!*“ „*Mamííí!*“ s. 165).

Stažené tvary jsou obsaženy především v promluvách (*dyťs*, s. 107, *cos*, s. 118, *tos*, s. 186, *kams*, s. 133, *kdes*, s. 238, *žes*, s. 145, *jaks*, s. 173), stejně tak verba s připojeným zvratným *si/se* (*řídils*, *mohls*, s. 104, *měls*, s. 131, *mělas*, s. 127, *dalas*, s. 172, *říkalas*, s. 193, *bylas venku*, s. 218 ale *včeras nebyla [venku]*, s. 210).

Věneček

Povídka Věneček je psaná v er-formě, ve vypravěčském pásmu převažuje spisovný jazyk, nekodifikované tvary se objevují v místech, kde dochází k prolnutí vypravěče a postavy, ve vnitřních monolozích postav a v jejich promluvách.

Obecněčeská hlásková skupina *-ej* je zastoupeno především ve verbech (*pokejve*, s. 311, *ohřejval*, s. 315), a to zejména v infinitivu (*Mělas umejt nádobí*, s. 303, *Helena otevře dveře, v bytě je cejtít kouř, táta nekouří, myslí si, asi nějaká jeho slečna. Táta už jí to řekl, [...] může bejt rád, že má tohle*, s. 265, *jak ráda mám svýho tatku, kterej mě nechá bejt*, s. 272). Jedná se o vnitřní monology, přímé a nepřímé řeči. Četnost substantiv v tomto tvaru není příliš vysoká (*vejminek*, s. 260, *vejlet*, s. 267, *tejden*, s. 319, *zejtra*, s. 336), stejně tak zájmena (*takovejhle sobec*, s. 330) a jiné slovní druhy (*prej*, s. 255).

U adverbii se vzácně objevuje nespisovný tvar komparativu *blbějc* (314).

Alternace hlásek *e/é* a *i/í* není v této povídce příliš uplatňována (nekodifikované tvary se vyskytují v přímé řeči: *utýct*, s. 314, *oblíct*, s. 325, *oblíkat*, s. 331, *lítáš*, s. 332). Ze substantiv se v textu objevuje hovorový tvar *polívka* (323) a nekodifikované obecněčeské *mlíko* (265) x *mléko* (277).

³³ Deformovanou mluvu autorka zachycuje pomocí eliminace vokálů („*Žu tay zstat?*“ s. 179).

Protetické v se vyskytuje hlavně v promluvách („*Tady vo to nikdo nestojí*“, s. 284. „*Vono to Jirku přejde*“, s. 312. „*Von mě fackovat nesmí*“, s. 306; *tati, dyť von to zničí*, s. 310).

V textu jsou hojně zastoupeny tvary s vkladnými vokály u číslovek *sedm*, *osm*, *sedmnáct* a *osmnáct* (*u stolu se mačká třeba osum lidí*, s. 274, *sedum hodin ráno*, s. 277, „*Ty chceš mít v sedumnácti dítě s nějakým cigošem?*“ s. 273. *Dokud ti nebude osumnáct, tak tě nepustím*, s. 279).

Nespisovné tvary z demonstrativ reprezentuje alternace *tohodle* (*u tohodle blbce*, s. 315, *z tohodle nudného života*, s. 288). Objevuje se i tvar *těchhle* (*balí [to] do těchhle keců*, s. 307).

Krácení vokálů se v textu uskutečňuje výhradně jen u verb (v promluvách a ve vnitřních monolozích): *Třeba umřela a já to ani nevím*, s. 248. *Nevěřim ti ani na setinu vteřiny, chce říct Helenka*, s. 252, *uložim, nekouřim*, s. 312).

Mezi frekventované nekodifikované tvary patří zkrácená podoba slovesa *být* v přítomnosti (děje se tak v přímých řečech, v neznačené přímé řeči a ve vypravěčském pásmu, pokud dochází k záměrnému přibližování se dané postavě, resp. její mluvě): *A Helence je úplně jedno, že to sou jenom cigoši z učňáku*, s. 270. *Maminka ji vidí s červenýma očima. Vy ste si s Milanem něco udělali?* s. 290. Zkrácené tvary se objevují u první a druhé osoby singuláru i plurálu a třetí osoby plurálu (*sem*, s. 252, *si hodná*, s. 260, *si hodnej*, s. 273, *odkdy tu si?* s. 278, *tohle sme si nedomluvili*, s. 273, *byli ste u veterináře?* s. 269, *ty [punčocháče] sou, co?* s. 324).

Další příklady tvarů slov s vynechanými písmeny³⁴ čerpáme hlavně z promluv (*dyť*, s. 254, *di otevřít*, s. 258, *pudu, di*, s. 268, *pod'*, s. 270, *kam deš, pudem*, s. 260, *nepudem*, s. 252, *copak to de*, s. 314, *tak dem*, s. 333, *pučit, pučíš, puč*, s. 299, *pučovat*, s. 305, „*Jesli se s ním eště jednou uvidíš, zabiju tě*“, s. 290) a vnitřních monologů (*Zlatej Milan. Dyť je vlastně hodnej*, s. 290).

Znásobení písmena vyjadřuje zvolání, výzvu nebo zdůraznění obsahu (bez použití vykřičníku): „*Mamiiii*.“ s. 326. *Zařvat objééééd*, s. 325. „*Jééžiš, to je pruda*.“ s. 321, nebo je součástí citoslovce („*Tsss*“, s. 338).

³⁴ Zvláštní typ představuje zaznamenání deformované řeči prostřednictvím vynechání konsonantů: „*Du se día a Aeliu*.“ = „*Jdu se dívat na Angeliku*.“ s. 303.

Stažené tvary (*ses*, s. 274) a verba s připojeným zvratným *si/se* (*čekalas*, s. 261, *ukradlas*, s. 268, *slyšels*, s. 281, *mělas*, s. 303, *sebralas*, s. 339) jsou obsažena v promluvách a vnitřních monolozích.

5.2.2 Morfologická rovina

Zmizel

Velmi produktivní je v textu adjektivní zakončení na *-ej* (*světlounkej*, *průhlednej*, s. 15, *spokojenej*, *nerudnej*, s. 32, *studenej*, *dobrej*, *teplej*, s. 53, *mrtvej staženej králik*, s. 78), vyskytuje se rovněž u zájmen (*každej*, s. 17, *ktorej*, s. 24, *jakej*, s. 73, *takovej*, s. 13) a v kombinaci (*nějakej hroznej sen*, s. 23, *takovej jemnej knírek*, s. 46, *takovejch podobnejch dnů*, s. 65).

Vysoký výskyt zaznamenáváme u verb 3. os. přítomného času plurálu, kde je spisovná koncovka *-í* nahrazena *-ej* (*prohlížej*, s. 44, *snažej se*, s. 71, *spěj*, *myslejí si*, s. 75, *bojey se*, s. 87, *pochválej*, s. 93).

Stupňovaná adverbia mají často substandardní zakončení *-c*, a to např. u komparativu *rychlejc* (49) a superlativu *nejčastěj* (48, 82).

Dalším frekventovaným morfologickým jevem je alternace nekodifikované koncovky *i/i* za spisovnou *e/é*. Vyskytuje se u adjektiv singuláru (*otevřený okno*, s. 13, *něco neměnnýho a danýho*, s. 37) i plurálu (*průhledný a třpytivý [rybičky]*, s. 23, *kreslim obrovský zelený [papoušky]*, s. 40). Stejná koncovka se objevuje u zájmen, především u demonstrativ (*v tý době*, s. 22, *do tý klece*, s. 34, *z tý koupelny*, s. 41, *v tý hospodě*, s. 37), vyskytuje se rovněž u posesiv (*mý místo*, s. 28, *na svý posteli*, s. 35). Prostřednictvím této koncovky dochází také k inkongruenci neutra (*nějaký cukrátko*, s. 52).

Slova v instrumentálu se zakončením na *-ma* (původně koncovka duálová) jsou v pásmu vypravěče Jakuba zastoupena četnými příklady (*s těma kudrnatejma vlasama*, s. 20, *s úkolama*, s. 23, *s malejma dětma*, s. 40, *plnýma hrstma*, s. 44, *před pár dnama*, *před dvouma rukama*, s. 51, *barevnýma polevama*, s. 67).

Dalším dokladem morfologické alternace jsou tvary verb s absencí koncového *-l* v minulého přítomného času (*řek sem*, s. 35, *nemoh³⁵ mluvit*, s. 37).

Tvary verb 1. os. pl. přítomného času bez koncovky jsou v textu taktéž zastoupeny příklady: *přijdem*, s. 48, *sejdem se*, s. 49, *jedem*, s. 73, *špehujem*, s. 90. U 3. os. pl.

³⁵ U verba *moci* se vyskytuje zkrácený tvar rovněž v kondicionálu (*moh [bych dělat]*, s. 30, *moh [bych bejt]*, s. 33).

prézentu zaznamenáváme rovněž tvary bez koncovky (*maj, zkoumaj, s. 44, chichotaj se, s. 47, koukaj, s. 40, dělaj, nemaj, s. 75*).

Alternace *bychom/bysme* není výrazně uplatňována (*bysme, s. 37, 48*), výskyt je spíše vzácný.

Dominantní zastoupení mají v povídce tvary verb 3. třídy s hovorovou koncovkou *-u* u 1. os. sg. prézentu (*dopiju, s. 19, představuju si, s. 33, modeluju, s. 40, zvažuju, s. 41*) a 3. os. pl. prézentu (*zaplavujou, s. 15, natahujou, s. 25, bojujous, s. 26, žijou, s. 45, zabijou se, s. 87*).

Na krátko

V textu je velmi výrazný výskyt adjektiv a pronomín se substandardním zakončením na *-ej* (*celej určenej a napruženéj, s. 154, němej, neviditelnej, neslyšitelnej, s. 129, polorozpuštěnej šedivej sníh, s. 224, kvůli takovej věcem, s. 161*). Frekvence těchto adjektiv kombinovaných s pronominy je z celého souboru právě v této povídce nejvyšší (*takovej jasnej trik, s. 163, takovej obyčejnej fousatej chlápek, s. 139, takovej krásnej den, s. 103, takovej ošizenej [knedlíček] koupenej, s. 124; nějakěj rozumnej názor, s. 174, nějakěj nedůležitéj zápas, s. 178, nějakěj šťastnej velkéj pes, s. 132 ad.*). U verb 3. os. pl. prez. alternují tvary s *-ej* kodifikovanou podobou s koncovkou *-í* (*myslej si, s. 110, vrátěj, s. 111, seděj, s. 128, soustředěj se, s. 188, zachrastěj, s. 202, dorazej, s. 227, odcházej, s. 237*).

Velmi produktivní je u adverbii (komparativů a superlativů) substandardní zakončení *-c/-š*, především v pásmu vyprávěče Vojtěcha (*rychlejš, s. 107, rychlejc, s. 132, 216, nejrychlejc, s. 175, 223, 239, častěj, s. 240, nejčastěj, s. 110, potišej, s. 187, nejtišej, s. 222 x nejtišej, s. 163*).

Alternace *i/í* za *e/é* je nejčastěji využita u adjektiv (*báječný růžový kecky, s. 114, nový konversky, s. 118, vetčný, zašlý [triko], s. 133*), vyskytuje se též u zájmen (*svý [triko], s. 134, po mým tátovi, s. 139, v tý tašce, s. 184, Babička zrovna nese talíř s králíkem na paprice, z kterýho se kouří a kterej voní, s. 129*).

Dalším morfologickým jevem je původně duálové zakončení instrumentálu *-ma* (*mezi lidma, s. 120, před dětma, s. 127, prásknu dveřma, s. 130, před jedenácti rokama, s. 145, s těmahle hloupostma, s. 160, za zádama, s. 157, expresivní: s dalšíma kreténama, s. 165, spojení s kodifikovaným tvarem: s těma kosmetickýma lahvičkami, s. 151*).

Tvary verb v préteritu bez koncového *-l* nejsou v textu příliš četné (*vyrost si, s. 123, nemoh, s. 139, připlét se, s. 180*).

V textu jsou rovněž přítomny tvary verb 1. os. pl. bez koncovky (*kouknem, s. 119, nebudem [řešit], s. 128, potřebujem, s. 141, dem, s. 173, zajdem, s. 240*). Autorka využívá i zkrácených tvarů sloves 3. os. plurálu přítentu (*maj, s. 110, koukaj, s. 111, vypadaj, s. 112, dávaj, s. 152, neznamenaj, s. 156, kmitaj, s. 193, nevšímaj si, s. 227*).

Běžně autorka užívá hovorové koncovky u verb třetí třídy přítentu 1. os. sg. (*vystřihuju, s. 105, očumuju, s. 125, zvažuju, s. 132, uklidňuju se, s. 134*) a 3. os. pl. prez. (*přetahujou se, s. 115, ukazujou, s. 150, dohadujou se, s. 158*).

Nekodifikovaná alternace k *bychom* je ojedinělá (*bysme, s. 200*).

Věneček

Nespisovné zakončení *-ej* se nejvíce uplatňuje u adjektiv (*mrtvej, jedinej s. 245, v tátovych písemnostech, s. 250, upečeněj, mladej, celej, s. 260, divnej, děsivej, s. 271, rozmazlenej, báječnéj, s. 321, rozvitý přívlastek: pěkněj slunečnéj den, s. 313*). Vyskytuje se též u pronomin (*takovej, kteréj³⁶, s. 274, každěj, s. 272, žádnej, s. 308, jakej, s. 312*). Místy se zájmena s adjektivy kombinují (*nějakej pěkněj hrnek, s. 284*). Nízká je frekvence tvarů s koncovkou *-ej* u verb 3. os. pl. přítentu (*nemyslej to ve zlým, s. 258, [kroky se] ztrácej, s. 264, ty šaty [mi] slušej, s. 308*).

Obdobná situace nastává u alternace nespisovné koncovky *-ý* u adjektiv singuláru (sg. neutra: *pochopitelný, s. 258, nebezpečný a hnusný, s. 264*) a plurálu (*velký, malý [děti], s. 250, buclatý tvářičky, s. 259, umytý ruce, s. 281, nádherný věci, s. 301, nešťastný [rodiče], s. 258*). U neuter plurálu může docházet k inkongruenci (*za celý ty léta, s. 249, tyhle odpoledne, s. 267*). Tato koncovka je taktéž obsažena u zájmen (*„Umřel jeden pán, kterýho jsem znala,“ s. 248, do tý doby, s. 262, mý věci, s. 300, mý šaty, s. 329, do tý barabizny, s. 294*). I v tomto případě může docházet ke kombinacím (*nějakýho českýho jídla, s. 310, nějaký svý sošky, s. 323, tvý voňavý vlasy, s. 289*).

³⁶ Nekodifikovaný tvar zájmena *který* se vyskytuje spíše v promluvách či vnitřních monologech, může se však objevit i v pásmu vypravěče ([...] *žádná [facka] Helenku nebolela tolik jako tahle první neuměla od táty, kteréj má přitom síly dost, s. 274*), přičemž spisovná podoba je užitá v neznačené přímé řeči (*Copak chceš vyhazovat peníze, kterých máš stejně málo, na to, abys ji našel? s. 316*).

Původně duálová koncovka instrumentálu *-ma* je poměrně produktivní (s *holkama, cikánama, s. 272, s dopisama plnýma gramatických chyb, s. 276, před pár hodinama, s. 304, hráběma, s. 309, s autama, s. 311; zájmena: s téma šatama, s. 329, s nima [šatama], s. 328, sedět s nima a popíjet, s. 274*).

Dalším morfologickým jevem je alternace tvaru bez koncového *-l* u verb v pretéritu, a to u 1. os. sg. (*nevším [sem si], s. 274, řek [sem si], s. 278, nejlepší omáčka, jakou jsem kdy jed, s. 310*), 2. os. sg. (*tos mi teda pomoh, s. 312, ty [dopisy] sis moh napsat sám, s. 314. „Proč si mi to neřek?“ s. 318*) a 3. os. sg. (*„Něco ti ukrad?“ s. 269*).

Tvary verb 1. os. pl. přítentu s absencí koncovky se v textu objevují v promluvách či ve vnitřních monolozích (*nepudem, s. 252, pojedem, s. 278, budem, s. 285, dem, s. 333*).

Výskyt nekodifikovaného tvaru *bysme* je ojedinělý (vnitřní monolog Hany: *To my bysme jen tak nepřestaly [...] až bysme řekly [sestry] všechny hnusný věci, tak bysme možná zmlkly, s. 258*).

V povídce jsou četné výskyty verb 3. třídy s hovorovou koncovkou *-u* u 1. os. sg. přítentu (*potřebuju, s. 287, respektuju, s. 292, děkuju, s. 320*) a u 3. os. pl. přítentu s koncovou *-ou* (*převálcujou, s. 254, pokuřujou, s. 265 x pokuřují, vypijou, s. 270, smějou se, s. 272*).

5.2.3 Syntaktická rovina

Zmizel

V textu převažují rozvitě věty a souvětí, například pasáž, v které vypráví Jakub o tom, jak ho v noci vystrašil bratr Martina, představující jeden odstavec, je utvořena rozsáhlým souvětím (s. 17-18). V povídce se objevují i krátké věty následující po sobě:

Jenže celý hrad nestojí za nic. Je to nuda. Sem zklamanej (19). Za chvíli mamka přijde. Má kafe v kalíšku. Moc hezky voní (25). Test neudělám. Vůbec to nejde. Nemůžu (31). Naleje si panáka. A pak ještě jednoho. Vezme si láhev do obýváku (73).

Jednoduché věty mají většinou funkci dodatků. Aditivní ráz mají tyto věty v rámci větné struktury (*Dneska je den, kdy se mají dělat velký věci, cejtím, s. 13*) i jako samostatné věty:

Byt nám zaplavujou odporný hnědý hrnky, kde i voda vypadá tmavá. To nemám rád (15). Na orientačním běhu mě nejvíc baví ztratit se v lese, objevit něco skvělýho a koukat na to. Zevlovat (16).

Velmi často jsou věty ve funkci dodatečných komentářů uvozeny spojkami *a* a *ale*:

A taky mám protézu (28). A bylo to (37).

Ale je mi to jedno (36). Ale mělo mě to napadnout (41).

s odkazem do budoucnosti:

A pak se vrátí (68).

Ale za čas jí to bude líto (29). Vypadá to na hezkej den. Ale nebude (51).

Neslovesné věty mají charakter komentáře (*Chudák nožička, s. 49. Záhadný zvířátko, s. 98*).

Vsuvky jsou v povídce časté, mnohdy vyjadřují pocity ústřední postavy (*nevím, sem malej; nevím proč, s. 17, výborně, myslím si, s. 49*).

Asyndetické spojení se uplatňuje v souvětí i ve výčtu (*Sedíme večer u večere, máme kuře s bramborama, táta s bráchou probíraj dnešní běh, vydrží jim to celý jídlo, rozebíraj každé bráchův pohyb, výdech, všechno (17). [...] zátiší s flaškou, hadrem, cibulí a brejlema (97)*).

Charakteristickým syntaktickým rysem je osamostatňování větných členů. Může se jednat o příslovečné určení (*Hrozně moc, s. 53. [...] lokne si slivovice. Hodně, s. 56. Vytrhne si hadičky z rukou a chce odejít. Když ji nenechají, chce utéct oknem. V druhém patře, s. 84.*), předmět (*A potom mě pořád sleduje, všechno, co já chci, co potřebuju, mám hned, jak to řeknu. Oblíbený jídla, s. 86*), přívlastek (*Táta mě nemá rád, protože nemám nohu. Jednoduchý. Nic jinýho za tím nevidim, s. 42*). Osamostatněné mohou být i částice (*Asi, s. 33*) nebo citoslovce (*Ach jo, s. 39*).

Dalším výrazným rysem je opakování a kumulace.

Opakování se týká slov:³⁷

[...] okamžik, jako bych letěl. Okamžik, kdy chci, aby mě nikdy nepustili (20).

a koukám a koukám (33), sebe lituju a lituju (50), tohle je jeho šála, to je přece jeho šála! (64)

Vymejšlim si pohádky, jak mě bolí hlava, jak mě bolí ruka, jak mě bolí zub (16).

³⁷ Děje se tak nejen v rámci vět, ale i v rozsáhlejších úseku textu (např. opakování příslovečného určení *do/v/z pokojíku* na s. 59 (5x), na s. 61 se dokonce šestkrát vyskytuje adverbialie *chvilku*).

Co děláš? Řek sem, a on že nic a dál videl. Hele, já za to nemůžu řek sem. A on se teprv až když celej zrudnul [...] vyšvih zpátky nahoru (35-36).

Zdál se mi sen, sedím pokoji u stolu a brácha sedí vedle mě a pořád se na mě směje a já chci vědět, čemu se směje, ale on se pořád směje a mně to hrozně vadí (66). [...] její pláč a lítost, její rituály (37)

větného incipitu:

A pořád spim dole na bráchový posteli. A pořád pouštím Piráta po pokoji (34).

spojek v incipitu vět:

A tak srkáme [žlutou limonádu], [...] a najednou se ve dveřích objeví chlap s berlí a jednou rukou bezvládnou. [...] a šourá se k pultu [...]. A než ten chlapík k pultu dojde, už má natočený pivo [...] A já na něj koukám, protože je jako šnek [...]. A celou dobu [...] na toho chlapa myslim [...] A za rok si na něj zase vzpomenu (20-21).

Ale mamka mě pořád uklidňuje, ať nejsem nervózní, že test jistě udělám. Ale to si myslim taky, trochu sem se s mámou učil a stejně sem byl vždycky ve škole dobrej (31).

Kumulace spojek se v textu uplatňuje velmi výrazně. Časté je polysyndetické spojení se spojkou *a* s funkcí navazovací:

A tak sedim jako holčička a je mi do breku, [...] navíc [si ze mě] dělá brácha hroznou srandu, a to už fakt nemůžu, brečim tím víc a pak se začnu hrozně vztekat, a stejně nemůžu nic, protože on mi chytne obě mý ruce do svý jedný a druhou mě lechtá a já se musim smát a přitom ho nenávidim (17).

Kumulaci místy podléhá i spojka *že*:

Až za čas mi dojde, že to táta myslel v dobrým, [...] že to myslel tak, že prostě jenom marnim čas, že jinak už to nebude, a že čím dřív vyjdu a naučim se to brát, tím dřív mi bude líp (33).

Často jsou tyto spojky užívány v kombinaci:

Pamatuju si, jak tam potom sedíme, táta s mamkou na gauči, brácha vedle táty na křesle a oni dva si prohlížej kecky, co brácha dostal [...] a oba maj radost, a já si prohlížim atlas ptáků [...] a mamka do toho kouká se mnou, na stolku je cukroví [...] a brácha je [rohličky] žere plným hrstma, až ho mamka trochu krotí a táta jí řekne, sportovec musí jíst. A mamka, že se mu zkaží zuby, a otec zase, že si je pak půjde vyčistit, a matka, že taky nezůstane pro ostatní [...] a otec, že může dát na talíř další (44).

Autorka rovněž pracuje s elipsou (*Odpoledne zase vlakem domů. K obědu chleba se sýrem (17), Do Hradce tak jednou za měsíc, jestli (97)*).

Repertoár spojek je poměrně omezen (*že, když, ale, co*).

Vyjádření intenzifikace se často uskutečňuje pomocí výrazů *hrozný/ě, děsný, strašný/ě (nasadí děsnou rychlost (16), hrozně moc dobrej (23), strašně [brečím]); cejtím ten hroznej smutek (59)*.

Vysokou frekvenci mají v textu významově neurčité výrazy: *takovej hloupej okamžik (14), vede takovou tu hrozně povzbudivou řeč (31) do nějakýho lesa (16), nakreslim nějakej větší obrázek (52) Chci mluvit, ale moc mi to nejde, mám sucho v puse a tak (25). Brácha dostal nějaký sportovní věci a tak (44)*.

Kontaktní částice (*viš, s. 19*), vycpávková slova (*prostě, s. 13, 28*) a přídatné výrazy (*No a za týden potom odjela mamka na dovolenou, s. 36. No tak co, tak byl prostě s kamarády na pivu, s. 38. No leda bych ho mlátil protézou do hlavy, s. 39. No tak jo, s. 84*) se podílejí na mluvenostním rázu textu.

Na krátko

Povídka je tvořena souvětími s mnoha vsuvkami, větami jednoduchými i neslovesnými. Jednoduché věty se většinou týkají hlavní postavy Vojtěcha, mohou se však vztahovat i na postavy další (*Jede pomalu, s. 103. Leknu se, s. 116. Kejvnu, s. 131. Závídí, s. 146. Volá s. 180*). Neslovesné věty slouží k hodnocení (*Paráda, s. 108. Pohoda, Super s. 228. Takovej krásnej den, s. 103. Hrozně velká porce, s. 115. Hodně zlej pohled, s. 172*), mohou také doplňovat charakteristiku prostředí (*Prázdná náves v letním podvečeru, s. 103*) či vystupovat jako prosté konstatování (*Kožené sedátko, s. 103*). Tyto jednoduché a neslovesné věty mohou následovat po sobě, čímž se dosahuje větší plastičnosti textu:

Karel uklouzne. Zakřičí bolestí. Je celý bledý. Zhluboka dýchá, s. 104.

Matka konečně našla kafe. Nasype trochu do hrnku. Cukr. Z lednice mléko. Konvice hučí. [...] Konvice cvakne. Ticho, s. 136-7.

Je to můj kluk. Celej Vrána. Zrzoun jeden. Natáhne ruku, s. 177.

V povídce se taktéž objevuje volné přiřazování výpovědí: *Nadávají na počasí, vypadalo to na pěkněj den, Karel motorku posune pod stromy, zatím neprší moc, rozhodně se déšť nedostane skrz listy, takže nezmokne, (103)*.

Věty uvozené spojkami *a*, *ale* mají opět aditivní ráz, jejich frekvence je poměrně vysoká (*A ticho*, s. 104. *A nedoceněná*, s. 107. *A já se přitom vůbec nesměju*. *A mám hlad*, s. 129. *Hledá v kabelce cigarety*. *A zapalovač*, s. 171. *Ale takový věci sou mi volný*, s. 124. *Ale je mi dobře*, s. 143. *Ale tohle sem taky promyslel*, s. 155). Věty, jejichž incipit tvoří konjunkce *a*, se objevují i v dialozích, a to zejména v emotivně vyhocených situacích, hádkách:

Vojtěch: „*A ona mi vyhodila tričko!*“ „*A tys mi lhala, že je od táty*. *A s tou lodí taky!*“ s. 155

Matka: „*Zmiz odsud! A zapomeň na kapesný!*“ „*A ty tvý podělaný modely a všechny nůžky se zabavujou*. *A budeš se učit!*“ s. 156

Asyndetická spojení jsou v textu také využívána (*Podám jí žakovskou, nezkoumá to, pořád se drží tématu*, s. 140. *Sedne si, čekáme*, s. 196. *Tátovy nůžičky leží navrchu, snažím se je nenápadně ukrejt*, s. 196). Výčty jsou realizovány rovněž asyndeticky, před posledním členem předchází spojka *a* (*Postel, televize, skříň, nějaký další fotbalový věci, a ten dres, co byl vedle, visí na stěně pod postelí*. [...] *v lednici je jenom jedno rajče, kyselý okurky, máslo a pivo*. *A malá sklenice naloženýho česneku*, s. 189. „*Jak vypadal?*“ „*Fakt dobrej, vysokej, fousy, kožená bunda* [...]“, s. 159).

Osamostatňování větných členů se týká především příslovečného určení:

Za tátou (113). *Ted'* (115). *Když mě uvidí vstane*. *Namáhavě* (133). *Určitě* (149). *Do břicha* (159). *Nejrychlejc co umím* (175). *Cize* (177).

Může se však jednat i o přívlastek:

Přinese mi měkkej balíček v celofánu. *Modrej* (133). *Tohle bude moje největší věc*. *Nádherná* (132). *Matka jí chce pomoct, ale Pavlína ji odstrčí*. [...] *Ublížená* (157).

či předmět:

Vidím samý báječný věci. *Digihru*. *Mobil*. *Letadlo na vysílačku, který fakt lítá, obrovskej model lodi* [...] (191).

Ale pro jistotu si udělá linku a stíny. *Řasy samozřejmě* (204).

Samostatnou pozici mají v hojně míře i citoslovce (*Na*, s. 114. *Au*, s. 134. *Sakra*, s. 187).

Nejvýznačnějším rysem je opakování a kumulace (ve formě polysyndetonu: *Vezmou mě knihu z ruky a koukaj do ní, a Brouk taky, a pak hele*,

dám ti za tenhle obrázek búra, a já jenom štěknu, že nechci, a natáhnu se po tý knize, vezmu jim ji a schovám do tašky, s. 111).

Reduplikace výrazů může sloužit k emotivnějšímu vyjádření (*Ty jo. Ty jo. Ty jo. Ty jo. [...] Já se tak mám!*)“ (196).

Efektivním prostředkem je převedení vnitřního monologu do pronesené řeči:

„Co děláš?“

Co asi, tlustý nejím. „Tlustý nejím,“ řeknu (106).

Kde je Vojta? [...] „Kde je proboha Vojta?“ (165)

Rozhlídnou se po věcech, který zůstaly mimo lednici. Akorát asi nemáme chleba. [...] „Akorát nemáme chleba.“ (191)

Snad sem ty nudle nerozvařila, proboha, myslí si ona [Pavčina]. „Snad sem ty nudle nerozvařila?“ řekne (208).

K opakování dochází u:

zájmen: *Ale ona se na ni kouká, ona ještě neskončila. „Řeknu ti, že von [...] je celej von!“ (157). „Co tenhle ksindl, co ten pro svý dítě udělal?“ (127)*

adverbií: *V klidu. Hlavně v klidu (183).*

v rámci incipitu: *Už mě to otravuje. Už chci jít (124). „Nemyslíš, že tohle bude ještě horší? Dyť se ti tam s tím chlapem úplně zkaží. Nemyslíš?“ (182) Škoda že to není růže. Škoda že to není od Petra. Škoda spousty věci (202).*

začátek a konec výpovědi či naopak: *Nic, má pravdu, neudělal nic (128). Nekecá, ona fakt nekecá (159). Ovladač leží na televizi. Na televizi! (137)*

repliky v rámci dialogu: *„Co si to dovoluješ?“ „Co si to dovoluješ ty?“ (157)*

Opakování může být provedeno s obměnami:

Pavčina se vedle mě u stolku maluje, no ale ani to jí nepomůže, jak je ošklivá (109).

Otočím se k Pavčíně, ale ona sedí a maluje si oči u svýho stolku, [...] jenže jí žádný malování stejně nepomůže, protože je prostě hnusná (130-131).

„Vojtěchu, ty hajzlíku, ty mě neposloucháš.“ To je možná pravda. [...] „A to triko už bylo fakt trochu jetý, no ne?“ No dobře, to je asi pravda (171-172).

Dalším syntaktickým jevem jsou eliptické konstrukce:

Dneska už to nevypadá (116). Na ulici něčí kroky (139). Už třetí velká vodka. Ale pořád stejně mizerně (185). Prostřeno v obýváku. Hovězí polévka s domácími nudlemi a játrovými knedlíčky (208). Tak vida, už sem byla Michalova holka. Ale teď sem Petrova (226).

Intenzifikace je opět vyjádřena výrazy *strašný/strašně, hrozný/hrozně: tvář [se] strašně mile, s. 135, hrozná náhoda, s. 152.*

Autorka často využívá deiktických prostředků (*tyhlety zběsilý oblečky, s. 123, sice teď dělám tamtu [lod’], ale to teď půjde ještě rychlejc, když se těším na tuhle, s. 132*) a významově neurčitých výrazů (*takový ty polokecky, s. 112, sedí někde venku v nějaký přírodě, s. 113*).

Přidatné výrazy jsou obsaženy v promluvách (*„Tak se nezlob, no, dyť to byl hadr,“ s. 133*) i ve vnitřních monolozích (*No jo, babička má přece vždycky pravdu, s. 156*). Hezitační zvuky se vyskytují v přímých řečech (*„Hm hm,“ 199*).

Z tzv. vycpávkových slov dominuje výraz *prostě* (111, 131).

Kontaktivní partikule *vid’* se objevuje v rodinné korespondenci (113) a v přímé řeči (114, 123).

Dalším prostředkem k evokaci citové angažovanosti (zaklení, politování) je inverze. Dochází k ní prostřednictvím kongruentního atributu, který následuje po řídicím substantivu:

Strašně jí vadí ta neohrabanost, hůl pitomá (199-200).

Sakra, nevyzná se tu, bludiště pitomý (213).

takovej chudinka malej (239)

Věneček

Dlouhá souvětí jsou obsažena zejména ve vnitřních monolozích, a to například ve vzpomínkách (Helenčino vzpomínání na manželské neshody na s. 262). S krátkými větami jednoduchými (*Hanka spí. Přijed’, s. 248. Pojede, s. 252. Zaváhá, s. 284.*) a neslovesnými (*Smutný oči, s. 327. Ticho, s. 340.*) se v textu setkáváme rovněž, slouží hlavně k dynamizaci vyprávění (např. věta jednoduchá s aditivní funkcí: *Všechno, co kdysi obě zkazily, teď napraví. Myslí si, s. 250*). Dalším syntaktickým jevem je volné přiřazování výpovědí (*Přijedou k tátovu bytu, je všední den odpoledne, na ulici leží sněhová břečka, šedivá, cachtají se v ní malí cikáni, děti zabalené do všeho možného, s. 264*). Autorka také využívá asyndetonu (ve výčtu: *Vyschlé krémy, sponky, hodinky, složený kapesník, s. 246. Hanka na ní kouká nechápavě, Helenka sáhne do kabelky, hledá peněženku, z peněženky vytáhne Jiříkovu fotku, třesou se jí přitom ruce, podí jí Hance [...], s. 261.*).

Dalším jevem je osamostatňování větných členů, a to adverbialie (*Hned*, s. 247. *Zítřka*, s. 286. *Z Tuzexu*, s. 300), objektu (*Může vzít o víkendů auto*. [a] *Jiřička*, s. 250), popřípadě atributu (*Zobne si knedlíků*. *Výborné*, s. 281. *Jde k ramínku a jemně pohladí šaty*. *Boží*, s. 328). Samostatnou pozici mohou mít taktéž partikule (modalitní: *Asi*, s. 287) a interjekce (*Aha*, s. 248. *Au*, s. 328).

Velice častá je v textu reduplikace, přičemž se může jednat o:

adjektiva: *další a další nový věci* (305)

verba: *A ona se ho nemůže zeptat, nemůže na něj křičet* (247).

demonstrativa: *Tohle jí musí říct osobně, tohle nelze napsat do dopisu* (247).

totalizátory: *Všechno bude zase dobré. Všechno, co kdysi obě zkazily, teď napraví* (250).

adverbia: *A pak, až děti vyrostou, pořídí si nejdřív jednu perskou kočku, a pak další, a pak bude mít úspěšný chov perských koček* (254); *víc a víc* (300); *Nikdy nic nebude stejné a asi už nikdy nic nebude dobré* (263); *cítí to pořád miň a miň* (266); *chci domů, chci domů* (268)

konjunkce: *A Hanka se bojí, protože žádnou mamincinu krabici ještě nikdy neotevřela, protože po mamince neotevřela ještě nikdy nic* (246). *Eva přijde. A přijde i příště. A zas*. (285).

partikule: modální: *Možná to ani neslyšeli. Možná že zvonit je k ničemu* (259).

větný incipit: *Třeba tam už dávno nebydlí. Třeba ani není v Čechách. Třeba umřela a já to ani nevím* (248). *Co když pohřeb tak tak zvládla [...]. Co když děti má už velký, nebo naopak moc malý, aby jí pomohly? Co když nemá manžela? Co když jí nakonec zbyla jenom ona?* (250)

Reduplikace výrazů může být v rámci dialogu, promluv, vnitřních monologů a vypravěčského pásma: „*Co kecáš?*“ „*Co kecáš ty?*“ (300) „*Ať na mé věci nešahá.*“ „*Ať mi nešahá na věci.*“ (301) *Dneska si to užijou. „Dneska si to užijem,“ řekne psovi* (333). „*Baráček, no,*“ *pokrčí rameny ještě jednou. [...]* *Baráček, no* (276).

Autorka rovněž využívá eliptického vyjádření:

Tatínkovy věci všude, pantofle u gauče, brýle na stolku (245).

Najednou slzy v očích (262).

[...] *ten hlavní kousek je podoba Jiřička a toho Hanina kluka, Lukáška, jako pochodeň sochy Svobody, když skládáte puzzle New Yorku, jako hodiny Big Benu, když Londýn* (295).

Ale Jirka už se nepozvrací, takže druhý den do školy (310).

Součástí textu jsou deiktické prostředky (z *zbaví [ho] týhle šílený ženský, s. 260, v celé téhle čtvrti, s. 268, tupetu cukrovou panenku, s. 268-9, támhleten baráček, s. 276*) a významově neurčité výrazy (*nějaký kšefty, s. 267, říct to rodičům a tak, s. 287, na jakousi sousedskou schůzi, s. 291, takovejhle sobec, s. 330*).

Dále jsou do povídky zakomponovány přídatné výrazy a hezitační zvuky („*Hm. No jó.*“ *No jo, je to otrava mít jeden den za měsíc syna, s. 251*) a vycpávkové slovo *prostě* (251).

5.2.4 Lexikální rovina

Zmizel

Hypokoristika pojmenovávající postavy se vyskytují v pasážích z perspektivy matky (*Jakub, Kuba, Kubík, Jakoubek; Martin, Máťa, Martínek*). Rodinní příslušníci jsou z Jakubovy perspektivy označeni jako *mamka - matka - ona, táta - otec - on*, (ojedinělý výskyt *s maminkou a tatínkem, s. 69*), *brácha, babička*. Pasáže v er-formě se omezují na označení *matka, otec*. *Maminku* vypravěč volí jen tehdy, pokud se nejedná o matku Jakuba (*Kája se svojí maminkou, s. 26, Martina maminka, s. 63, maminka Mileny [matky Jakuba]*).

V textu jsou přítomna deminutivní adjektiva (*malinkej, světlounkej, s. 15, lehoučekkej, s. 16, s. slabounkej, s. 23, tichoučká, s. 73*), adverbia (*potichoučku, s. 61, malinko, s. 40*), substantiva (*po chvilince, chvilku, s. 61³⁸, na chvíličku, s. 49, setinku vteřiny, s. 14, na momentík, s. 96, sourozenecký poutko, s. 22, malinký očička, s. 23, teplíčko, s. 30, kalendář s čokoládičkama, s. 43, čokoládky, s. 44, štůsek fotek, s. 94, zvířátko, s. 98*). Někdy tato zdrobnělá substantiva mohou být míněna ironicky, popř. mají negativní zabarvení (*vypadám spíš jako holčička, s. 15, sedím jako holčička, s. 17, holčičí pěstička, s. 47, byl za tátou jako pejsek, s. 20, cítí [se] jako největší ubožáček, s. 27, školní přezdívká nožička, s. 40*), nebo naopak vyjadřují citovou angažovanost (*křečík, s. 24, chlapeček, s. 25*).

Obecněčeská expresivní výrazy (*štrachá, s. 86, ulejšvat se, s. 16, hecuje, s. 77, čumí, s. 28, žere, s. 44, prcek, s. 91, bábovka, s. 26, frajeřina, s. 90, flusanec,*

³⁸ Někdy dochází ke kumulaci těchto temporálních údajů, například na straně 61 se výraz *chvilku* opakuje celkem šestkrát (navíc mu na téže straně alternují *chvíle* a *chvilinka*).

s. 94, *na šprušli*³⁹, s. 36) jsou někdy užitá v přirovnáních (*čumí na mě jako husa*, s. 24, *vypadá jako dement*, s. 39)

V povídce se vyskytují slova zhrubělá (*ksicht*, s. 14, *poblíje se*, 74, *kravina*, s. 41, *hovadiny*, *blbosti*, s. 70) i kakolálíka, a to substantiva (*Ať jde s tím chlastem do hajzlu*, s. 38), slovesa (*po/čůrat*, s. 18, 29, *pochcal ses*, s. 36, *na/posrat se*, s. 45, 33, *sere [mě to]*, s. 75) a adjektiva (*na/posranej*, s. 81, 35).

Nadávky jsou obsaženy v promluvách postav (*Seš dement?* s. 14) i ve vnitřním monologu (*je blbá*, s. 49, *kretén*, s. 50, *co je mi do pitomců*, s. 85).

Dalším prostředkem je hyperbolické označení (*bude [mně to] tisíckrát líto*, s. 24, *zopakoval sem to asi stokrát*, s. 36, *platí to stonásobně*, s. 45, *leží tam milión let*, s. 93). Poetizujícího zabarvení nabývá věta: [...]*vidim bráchu [...]* *upletenýho z pavučin našeho chtění*, s. 70.

Ojediněle autorka vytváří z původního propria adverbium (*smát se martovsky*, s. 49).

Z odborných výrazů bychom mohli uvažovat o *linorytu* (40) coby označení grafické techniky. Jako cizí lze hodnotit slovo *indispozice* (32).

Cizojazyčné výrazy představují především propria, která si zachovávají svou grafickou podobu (*Godzilla*, s. 54, *Sophiina volba*, s. 71, *Gameboy*, s. 74, *van Gogh*, s. 92, *Robinson Crusoe*, s. 24, *Frankenstein*, s. 46), původní podobu má i základ adjektiva *vydesignovanej*, s. 92. Počeštělé formy užívá autorka ojediněle (z angličtiny převzatý *manažer*, s. 96).

Zdrojem užitého lexika jsou pro autorku slova abreviovaná (*nádr*, s. 13, *nádražka*, s. 20, *foťák*, s. 78, *zimák*, s. 51, *animáče*, s. 48), univerbizovaná (*výtvarka*, s. 30, *gympl*, *ekonomka*, s. 96), ojediněle i kompozita (*megadivnej den*, s. 87).

Na krátko

Nejvíce se hypokoristika uplatňují u hlavní postavy *Vojtěcha*⁴⁰ (*Vojta*, *Vojtí*, *Vojtíšek*), dále u jeho sestry *Pavliny* (*Pavla*, *Pavlí*, *Pavlinka*) a jejich matky (*Jiřina*, *Jiřka*, *Jiři*, *Jiřinka*). Deminutiva nejsou v porovnání s oběma dalšími povídkami tak frekventovaná. Objevují se zde zdobnělá adjektiva (*měkoučký*, s. 123, *malinká*, s. 158, *něco neškodně blboučkýho*, s. 235), adverbia (*trošičku*, s.

³⁹ Podle *Slovníku spisovného jazyka českého* (<http://ssjc.ujc.cas.cz/>) zastaralé obecné.

⁴⁰ Vedle hypokoristik má postava *Vojtěcha* i četné přezdívky (školní přezdívky: *Plamen*, *Modelář*, *Švéd*; sourozenecká: *Liška*).

milouče, s. 109, letmo letmíčko, s. 133, malinko, s. 161, pomalinku, s. 235, potichoučku, s. 235), substantiva (*dirčičky, s. 140, nosánek, s. 146, oblečky, s. 123*). Někdy autorka volí deminutiva k vyjádření citové angažovanosti (relativně produktivní je oblast gurmetská): [*Nejim*] *kůži u kuřete, když není úplně křupavoučká, s. 106. To je knedlíček, vid', a ne takovej ošizenej, jako míváte, koupenej, s. 124. Masíčko jenom libové, s. 208*, dále se vyskytují např. *nůžtičky, s. 167*), deminutiva též slouží k vystihnutí ironie (*modýlky, s. 130, hračičky, s. 210, synáček, s. 153, panáček, s. 154, chlapečku, s. 166*). Deminutiva se kumulují u *pejska srnečky (122): kabátek, s. 128, svetřík s nohavičkami, holčička, s. 230*.

V povídce je vysoká frekvence expresivních přirovnání (*Jíš jako prase, s. 107, budu [jim] připadat jako magor, s. 111, nacpaná jako buřt, s. 112, netvař [se] jako kakabus, s. 130, oblečenej jako kretén, s. 140*) a ustálených slovních spojení (*dělat ksichty, s. 109, dát si voraz, s. 111, skenovat očima, s. 221*).

Nad výrazy hovorovými (*férovej obleček, s. 135*) převažují expresiva (*netýkavka, plkání, s. 124*) hanlivá (*s ježibabou, s. 235*) a zhrubělá (*hadry, s. 111, fotr, s. 109, kecat, s. 138, blbý, s. 105*). Vyskytují se i výrazy slangové (*vajgl, s. 132, vohoz, s. 131, poldové, s. 229*) a původem nářeční (*načůřený, s. 129*). Vysokou frekvenci mají slova obecněčeská (*šunt, s. 143, barák, s. 122, sranda, s. 107, chlápek, s. 132, policajti, s. 227, courat se, s. 126, čumět, s. 132, očumovat, s. 125, mlít, s. 106, hecovat se, s. 103*).

Z vulgarismů se nejvíce uplatňují kakolálíka, a to v pásmu vypravěče Vojtěcha (*na/za/posranej, s. 111, 143, samozřejmě, nemůžu se s tím srát hodinu, s. 151, v hlase mám hroznou naléhavost, ne tu lehkost, která je potřebná, aby ten zasran navalil můj míč, s. 166*), v dialozích („*Šla se někam kurvit,*“ s. 217. „*Ty vole!*“ s. 187), zejména pak v sourozeneckých šarvátkách („*Di do prdele.*“ „*Heč, blbáčku!*“ s. 109, *ty hajzle, si posraná, s. 153, „Krávo,*“ s. 118, „*Ser na to,*“ s. 150) a ve vnitřních monolozích v pasážích psaných v er-formě z perspektivy dalších postav (Pavlína, matka, Karel, Michal): *Doprdele, doprdele, umřu, napadne ho, s. 104. Já se z toho poseru, říká si Michal a kouká, jak jí Petr cpe za výstřih sníh, zmrd jeden zasranej, s. 226*. V těchto pasážích často dochází k střídání perspektivy vypravěče a postavy, výběr lexika vypravěče je mnohdy podřízen lexiku postavy (*Na tom oblečení jí záleží. Ví moc dobře, že Vojta to udělal schválně tak, aby jí to bylo co nejvíc líto. Kvůli debilní lodičce, s. 156. „Kde je proboha Vojta?“ A Pavlína v tom slyší tu starost, ten strach, a rozbrečí*

se ještě víc. Protože ona nemá vlasy, a mamka se přitom stará o něj. O toho zasranýho hajzla, s. 165).

V textu jsou volena i hyperbolická vyjádření (*Tisíc let, než konečně zmizí z koupelny, s. 139; boty na vysokánským podpatku, s. 131*).

Autorka vytváří neologismy z proprií (význam podlézání: *aby se neupavlíškovala, s. 139*, či ironie: *to sme brzo dovojtovali a začli vojtěchovat, s. 216*).

V textu se vyskytují anglicismy v původní podobě (*Time out, s. 157, camping salát, s. 108, tyčinka Snickers, s. 110, sorry, s. 135, názvy na tričkách Disco, s. 136, San Francisco, s. 140, Big Apple, s. 151, Sweet dreams, s. 211*), dále ve formě počestělé (*konversky, s. 112, kola, s. 161, lančmít, s. 178, rep, s. 203, džentlmen, s. 224*). Z dalších cizích slov uvádíme švédský výraz *Sverige* (110).

Výskyt univerbizovaných a abreviovaných slov není příliš četný (*gympl, učňák, s. 114, žákovská, s. 140, volat na pevnou, s. 116, obchod'ák, s. 120, igelitky, s. 189, péřovka, s. 225*), zkratky jsou ojedinělé (*béemvé, s. 159*).

Věneček

Ústřední postavy povídky jsou nazývány *Hankou, Hančou, Haničkou* a *Helenkou, Helou, Helčou*. Z deminutiv převažují substantiva, která se vztahují k dětem (*holčička, opička, očička, s. 295, ručička, s. 296, vlásky, s. 298*), ale mohou být užity i ironicky (*kamarádíčkování s dceruškou, s. 313, cukrová panenka, s. 269*). Zdrobnělá adverbia (*potichoučku, s. 277, malilinko, s. 296, lehoučce, s. 301*) a adjektiva (*hubeňoučká, s. 300*) nejsou tak frekventovaná.

Expresiva slouží k vyjádření obdivu (*největší kočka z ročníku, s. 253, „Kotě, dyť víš, jak to je,“ s. 254*), ironie (*frajírek, s. 255*) i negace (*flákač, 287, zmetek, 291, vztekloun, 251*). Autorka pracuje s výrazy hovorovými (*punčocháče, s. 324, motorka, s. 280*), obecněčeskými (*náklad'ák, s. 278, mašina, 252, barák, s. 263, baráček, s. 276, kamrlík, s. 316, krám [obchod], s. 287, kšefty, s. 267, štangle⁴¹, s. 265, policajti, s. 315, kabrn'ák, s. 310, zvorat, s. 258, štěkat na sebe, s. 306*) i se slangem (*bytovka, 279, fáro, s. 254, makat, 275, poflakovat se, s. 253*).

Slova zhrubělá, vulgarismy a nadávky se vyskytují v přímých řečech (*kreténe, huso, si debil, s. 257, si blbá, s. 280. Taháš se s ním furt, že jo? s. 293*),

⁴¹ Podle *Slovníku spisovného jazyka českého* (<http://ssjc.ujc.cas.cz/>) zastaralé obecné.

ale i v nepřímých (*Helenka na něj zařve, ať jde teda do prdele, s. 256*) a polopřímých (*Ale Mirkova rodina tomu nevěří, kdo ví, koho podplatila, děvka, schválně polohlasně, aby to slyšela, Jiříčkova ručička jako jediná útěcha, a jak do Mirka hučeli, přestal tomu věřit i on, test netest, s. 249*), popř. ve vnitřních monologích (*taková posraná náhoda, s. 247*) a v pásmu vypravěče (*A Patrik se na Helenku kvůli tomu naštve, [...] buď se s ním vyspí, [...] nebo se budou muset rozejít, s. 272*).

Kompozita (*minisukně, s. 253, autobazar, s. 276*) jsou v textu vzácnější, vyšší frekvenci mají slova univerbizovaná a abreviovaná (*garsonka, s. 254, učňák, s. 270, smažák, s. 255, magneták, kazeťák, s. 333*), vyskytují se i zkratky (*espézetka, s. 258*).

U anglicismů převažuje původní podoba (apelativa: *limonáda sprite, s. 276, puzzle, s. 295*; propria: *Big Ben, New York, s. 295, v tričku se Spidermanem, s. 310, nápis na tričku Hello Bob, s. 276*), některá z apelativ podléhají fonetickému přepisu (*džíny, s. 300, džentlmen, s. 271*). Z dalších cizích slov zaznamenáváme výskyt výrazu *múza* (287).

Knižního zabarvení nabývá slovo *spatřil* (292). Autorka rovněž využívá hyperbolických vyjádření (*Stokrát to už chtěla udělat, s. 250. Proč zrovna dneska, proč ne už tisíckrát dřív. Proč jsem souhlasil, tisíckrát pak Vladimíra napadne, s. 335, adjektivum monstrózní, s. 253*).

5.3 Marta v roce vetřelce

5.3.1 Hlásková rovina

Užívání nekodifikovaných tvarů naprosto převažuje nad tvary spisovnými. Dominantní postavení má v textu zkracování vokálů u verb. Tím dochází k evokaci mluveného projevu. Dokonce v jedné pasáži se ústřední postava – vypravěčka, sama doznává k tomuto nešvaru svého jazykového vyjadřování (*Dneska se ale konečně zapřu a skoro celej den věci do školy, [...] dokonce i nejoprůznejší seminárka na fonetiku. Poslouchat se třikrát [...]. Pak vpisovat chyby, co dělám oproti spisovný výslovnosti. [...] Střídám mechanicky otevřený vokály na konci slov (sem z Prahy) a zkracování vokálu (vidim, slyším), protože tyhle chyby já dělám všude, s. 73*).

Velice často se v textu objevuje záměna hlásky *e/é* za *i/i* u verb (*oblíknu se, s. 26, převlíct se, s. 30, navlíkne, s. 56, svlíkám se, s. 17; rozhlídne se, s. 31, porozhlídnout se, s. 143; utýct, s. 121, nýst, s. 298*). Tvary s hláskou *e/é* se objevují vzácně, např. v situacích, které s hlavní hrdinkou bezprostředně nesouvisejí (*máma se baví s Petrou o jídle, kterak nejlíp upéct různé druhy masa, s. 114*). Hláška *i/i* se vyskytuje u v substantivech (*polívka, s. 83, kafe s mlíkem, s. 175*).

Dalším hláskovým rysem jsou zjednodušené tvary verb (*pučila [sem si], s. 14, nepudu, s. 22, pudeš, s. 137*), substantiv (*jabka, s. 103*) či částic (*dyť, s. 95*). Zkrácené tvary se týkají rovněž verba být (*sem neviditelná, s. 9, ty si mladá, s. 116, sme [happy], s. 23, rozešli ste se, s. 94, sou [večery], s. 9*).

Záměna kodifikované hlásky *i/i* za obecněčeskou hláskovou skupinu *-ej* je dalším charakteristickým rysem textu (substantiva: *bojí [se] vejšek, s. 71*; pronomina: *přemejšlim nad svejma [starostma], s. 119, nevážíme [si] žádnéjch věcí, s. 139*; infinitivy *bejt, s. 9, umejt, s. 18*; verba v určitém tvaru: *cejtim se, s. 15, přemejšlim, s. 119, stejská se mi, s. 82*), přičemž mohou nastat případy, kdy si tyto tvary konkurují se spisovnou variantou (*kejve se, s. 11 x dělá, že se nekývá, s. 26, po tejdnu, s. 17 x už zas nemam chuť nejmiň týden pít, s. 30*).

Stažené tvary nejsou příliš frekventované, přesto se v textu objevují (*žes, s. 28, tys, s. 85, kdes, s. 107*).

V rámci grafické nespisovnosti (ve výslovnosti je *-u-* v mluveném spisovném projevu přípustné) je naprostou samozřejmostí užívání nespisovných tvarů numeralí 7, 8, 70, 80 (*košile osumdesátky, v sedum, s. 12, osum dní, s. 29, mínus osum, s. 83, sedumdesát, s. 49*).

5.3.2 Morfologická rovina

V celém textu převažuje u adjektiv a pronomin obecněčeské zakončení *-ej*:
adjektiva: *milej pohled, s. 11, zábavnej a vtipnej, s. 12, krásnej den, s. 14, blbej den, s. 37, nefér k ošklivejm lidem, s. 22, obalený hlavičky malejch hub, s. 33, holka s hrozně hezkejma zářivejma zubama, s. 52*
pronomina: *nějakej kluk, s. 11, jakej, s. 70, kterej, s. 24, každěj, s. 121, takovej zoufalec, s. 27*

spojení adjektiv a pronomin: *takovej krásnej prívesek, s. 36, takovej ten správnej letmej dotek, s. 28, žadnej podezrelej pohled, s. 61, nějakej snowboardistickej zvyk, s. 82*

verba 3. os. pl. prézenta (alternace í – ej): *bavěj se, musej, s. 9, lidi [...] mě děšej nebo nuděj, s. 60, zkazej, s. 63, popíjej, s. 66, mluvěj, s. 72, řešej, s. 123*

Užívání těchto tvarů není důsledné, autorka užívá rovněž tvarů kodifikovaných (do takových *hospod se moc často nedostanu, s. 36, napadá mě tisíc věcí, co bych dala R. k Vánocům, zatímco těm lidem, kterým fakt budu muset něco dát, vůbec nevím, s. 98, [Mohla bych] jet do Brna a navštívit ho, [...] aby viděl, že nejsem jenom pořád ufnukaná a našťvaná, že sem i do nepříznivých podmínek vhodná, s. 86, všichni se v sobotu večer baví a já tu sedím nad učením, s. 153*). Může se například jednat o případy, kdy se autorka snaží vyjádřit citovou nezaujatost hlavní hrdinky k dané skutečnosti (*obvyklý nedělní program, s. 9, vyprávím jí o svých příštích spolužácích, smějem se; další kosmetické úpravy, s. 49*).

V rámci stupňování adverbii dochází u komparativů a superlativů k pronikání nespisovného zakončení -c (případně -š): *pozdějš, s. 100, lehčejc, s. 134, pečlivějc, s. 140, rychlejc, pomalejc, s. 245, snadnějc, s. 287, smutnějc, s. 290; nejpříjemnějc, s. 278*.

Dalším velice frekventovaným morfologickým prostředkem je úžení é – í, výskyt těchto tvarů je opět velice četný u adjektiv i zájmen:

adjektiva: nominativ neutra sg. vyjadřuje zejména osobní hodnocení vypravěčky Marty (*nemyslitelný, s. 9, dojemný, s. 11, neuvěřitelný, s. 21, roztomilý, s. 170*)

pronomina: demonstrativa: *po tý sangrii, s. 9, z tý radosti, s. 52, takový drama, s. 17, k týhle příležitosti, s. 23, takovej zoufalec, s. 27, беру si [...] jakýhosi Stiega Larssona, s. 33, takovýhle blbosti, s. 42*; totalizátory: *každý ráno, s. 11*; indefinita: *nějaký jídlo, s. 12*; posesiva: *v mém triku, s. 14, mé číslo, s. 32, svý ségře, s. 17*

spojení adjektiv a pronomin: *raperský nebo jaký gesto, s. 17, v nějakým zakletým prostoru, s. 118, na týhle odporný škole, s. 154*

Stejně jako v předchozím případě i zde najdeme tvary kodifikované (*Prohlížím si naše fotky z dětství. Moje a Kuby, jak sme byli roztomilé děti, s. 101*). Spisovné tvary mohou mít ironický tón (*jak příhodné dneska mi tohle říct, s. 106*).

Častým jevem je inkongruence neutra pl. (*tyhle jména, s. 146, pro něj to byly nejlepší léta, s. 60, už na tyhle rodinný lyžování jezdit nebudu, s. 82*).

Zcela běžně užívá vypravěčka u instrumentálu původně duálové zakončení (*přede všema, s. 19, film se samýma starýma lidma, s. 25, autobusama, s. 36, s vysokýma stropama, s. 40, s rodičema, s. 67, napíše zprávu asi se třema něžnostma, s. 78*).

Apokopa *-l* v minulém přičestí sloves není příliš frekventovaná, četné příklady nám dokládají tvary se zachovaným koncovým *-l* (*vim, že by mi to stejně nezvedl, s. 87, ještě jednu věc sem si uvědomila, když sem viděla R., jak jedl, s. 117*). V kondicionálu si se objevují oba tvary (*mohl by mi napsat sms, s. 93, co by asi na to řekl, s. 99*).

V hojném počtu jsou zastoupeny v textu tvary verb 1. os. pl. bez koncového *-e* (*shodujem se, s. 19, smějem se, s. 20, oddechujem, s. 45, lyžujem, s. 82*; v rámci větné struktury mohou být přítomny oba tvary: *spíme u Zuz, [...] pijeme rum s kolou, oslavujem konec mý práce, s. 40, mohou si i konkurovat: jdeme [ven], s. 18 x jdem na cigáro, s. 24*).

U alternace *bychom – bysme* zřetelně dominuje tvar *bysme* (14), *kdybysme* (118).

Absence koncovky u sloves 3. os. pl. prézentu je rovněž zastoupena četnými doklady (*ukládaj, s. 11, chystaj se, maj, s. 17, hádaj se, s. 57*).

U sloves třetí třídy v prézentu jasně dominují hovorové koncovky (1. os. sg.: *nezasahuju, s. 51, uklidňuju, s. 53, stěžuju si, s. 54, upřesňuju, s. 133*; 3. os. pl.: *dospějou, s. 40, smějou se, s. 53, kupujou, s. 84*).

5.3.3 Syntaktická rovina

Jelikož se jedná o žánr deníkového záznamu, dominují v textu věty krátké. Záměrná jazyková redukce výrazně přispívá k evokaci autentičnosti těchto spontánních zápisů.

V noci bouřka. Čistej vzduch. Ráno úplně šedivo a prší. Krása (17).

Znovu padá sníh. Krásný. Ráno je zase bílo a ve vzduchu lítaj vločičky. Nejnejnější (185). Doktorka. Domluvíme se na potrat. Tento pátek. Pět tisíc (115). Angličtina, nuda (54). Učim anglinu, nebaví (55). Musim se učit, nejde, čtu, nebaví (66).

Do textu jsou často zakomponovány věty jednoduché (*Sedíme*, s. 11. *Směju se*, s. 24. *Potvrzuje*, s. 73. *Usnu*, s. 88. *Čtu*, s. 181) a neslovesné, které většinou vyjadřují Martino subjektivní zhodnocení osoby (*Blbec*, s. 12. *Suchar*, s. 55.), psychické rozpoložení (*Škoda*, s. 35. *Smutek*, s. 42. *Opruz*, s. 84. *Zábava*, s. 171. *Otrava*, s. 265.) či celkovou situaci (*Kecy. Vedro*, s. 14. *Obvyklý nedělní program*, s. 9. *Pěkně blbej vejlet*, s. 84). Frekventované jsou věty infinitivní ([...] *donutit se a vstát k společný snídani*, s. 9. *Probudim se v sedum, ven, že koupit kolu, dám si cígo*, s. 12. *Rozloučit se s Rózou, potkat bratra, má na krku foťák, pozér, a tu holku, malinkou a ostríhanou na kluka. Petra. Ráčkuje*, s. 15).

Polysyndetická spojení se týkají především spojky *že*:

Jak podle jednoho pohledu poznám, že to tam je, že se to stejně stane, že prostě budem spolu, že on mě chce (15). [...] *řeknu, ať mě nechá, že se jdu vykoupat, že je mi špatně, že mám dostat menstruaci* [...] (16). *A že zítra po práci se pude pít, a že Robert asi taky, a že jestli budu s nima?* (18)

Popřípadě konjunkce *a*:

sedí a jedí a popíjej (66) *A ponožky a kalhotky a další drobnosti* (129).

[...] *svítí slunce a mrzne a všechno je takový ostrý, a já do školy nedojdu, dojdu na zastávku tramvaje a jedu na druhou stranu a pak zase celý den jezdím v tramvajích a dívám se, jak je venku krásně, a poslouchám mp3 a soustředím se jenom na tu hudbu* [...] (172).

nebo: nehezky ženský, s brejlema, nebo tlustý, nebo s knírkem, nebo s koňskými zubama (60)

V textu je rovněž přítomen asyndeton (*Zaspim, neumytý vlasy, dobíhat tramvaj, maluju se na záchodě v práci, aspoň odejít už ve dvě*, s. 18). Asyndetický ráz mají výčty, které jsou graficky znázorněné šikmými závorkami:

pár čajů/limonád/káv (124) *Já jsem vlastně tak nějak doufala/čekala/nebo co, že vetřelec mi nedovolí tu školu dodělat* (171). [...] *nějakej kašel/chraptění/divný zvuky jinejch starců* (177) *To mi zase všechnu odvahu/sílu/prostě všechno vezme* (180). [...] *koukám na telku/na želvu/do stropu* (201)

Osamostatňování větných členů se týká především příslovečného určení (*Domů*, s. 40. *Doma*, s. 206. *Časem*, s. 43. *Většinou*, s. 65. *Strašně*, s. 88. *Nahlas. Zřetelně*, s. 116. *Blbě*, s. 167), v menší míře přívlastku (*Chtěla bych být jako ta Clooneyho ženská. Tvrdá*, s. 177) a předmětu (*Balim si věci. Oblečení. Počítač. Kosmetiku*, s. 269).

Často dochází k osamostatňování interjekcí (*Cha*, s. 18. *Ach jo*, s. 37. *Ňam!* s. 55. *Br*, s. 58. *Mňam*, s. 73).

Velmi frekventovaným jevem je opakování, zmnožování slov.:

hrozně se opijem, hrozně (29) nová škola, novej kluk, novej život (43) můj problém, moje věc, můj život (129) malá hádka rodičů s Karolínou, malá hádka rodičů se mnou, malá hádka já s Karolínou (55) [...] snažíme se mu říct, jestli by babičce mohl prostě to maso vždycky nakrájet. Říká, že se bude snažit. Říkáme, že ona jinak nejí a hubne (56) chci pryč, chci už od nich pryč (69)

Reduplikace se může týkat výrazů následujících bezprostředně za sebou:

Kouká na mě pořád, pořád [...] (15). je to hrozně, hrozně milý (30) sem hezká, moc hezká (30) začne [se mi] chtít hrozně, hrozně moc spát (141) u babičky hrozný, hrozný (177) Musím musím musím (177). A jak mi je? Nijak. Nijak (171). jo a jo a jo (211) ne a ne (48) nedá a nedá (99) máma [mi] mluví do duše, ať se vzpomatuju, ať se vzpomatuju (209) velká, velká nuda (76) je to nuda nuda nuda (99) chci taky, chci taky (155) do háje, do háje (175)

opakování incipitu:

Napiše mi. Napiše mi večer na skype (31).

opakování vět:

Chci domů. Chci domů (169).

Stejně jako v předchozích prózách Soukupové jsou i zde pasáže vnitřního monologu, který se poté promítá do promluv postav, popřípadě reprodukce promluvy jiné postavy:

[...] jasně, ale na to, aby poslouchala hip hop, malá není, tak řeknu: a na tuhle hudbu malá není? (16) A máma v tom hned začne šťourat, že je to divný, ty víkendy, kdo ví, co přede mnou tají, [...] jdu našťvaná k R., taky našťvaný. [...] asi hádka, říkám mimo jiné, kdo ví, co mi tajíš (54).

Výsadní postavení má v celém textu elipsa. Je prostředkem jazykové ekonomičnosti, úspornosti a zkratkovitosti.

Jedná se o vynechání verba:

Po snídani za babičkou (9). Vystoupíme, vedro (9). Zvednu se taky, ale máma na mě ne moc milej pohled, tak sedim dál (11). [...] sednu si ke kašně, vyschlá, v ní odpadky (12) rodiče zprávy, já Havlíčka (12) já čau, on čau (12) x řeknu čau (23) Zpět domů, obecnou lingv. (157). Půjčuju telefon od Lukáše, kterej ale minimum kreditu (233). R. pípne smska a on zrovna venku (61). Vidim, že R. online (89).

Na plavání nešla, ani nevím proč (64) [...] omlouvá se mi [...] a je milej a já prostě stejně ráda, že s ním (79) Už chci bejt v Praze, protože s ním (82). [...] někdy stejně jede do Brna i v týdnu, protože maminka (30). Ona totiž dnes dovolená, protože nějaký doktor během dne (177-178). [...] jdu spát k rodičům, protože blíž (297)

Někdy je verbum v tvaru určitém nahrazeno pomlčkou:

Tělocvikářka – hranatá ženská na ježka, která si myslí, že tělocvik je důležitěj (52).

Elipsa se může týkat i substantiv (*sestra s empétrojou, já bez, s. 9*).

Intenzifikace je vyjádřena výše uvedenou reduplikací, častý je výraz hrozně/hrozný (*hrozně letmo vnímám, s. 18, [sem] hrozně v pořádku, s. 36*).

Deiktické prostředky (*[dělat] takovouhle práci, s. 11, tenhle den a tuhle chvíli, s. 31*) a významově neurčité výrazy (*s nějakým kolegou, s. 14, pouští mi Verdiho nebo něco takovýho, s. 47, je takovej netečnej, s. 67*) jsou v románu hojně zastoupeny. Objevují se i přídatné výrazy typu: *No (17), No jó (52)* a hezitační zvuky (*Hm, s. 55*).

Martino vyjadřování často obsahuje inverzi, ta má evokovat relativnost (*piva tři, s. 15, kupuju pantofle nějaký, s. 287, krémy různý, s. 110*) či spontánnost v Martině hodnocení (*tragédie úplná, s. 135, potvrzení o nějaký komplikaci těhotenský, s. 168, čumácci největší, s. 182, na večeri polívka pórková, s. 239, nějakěj odpadek odpornej, s. 288*).

Dynamičnost vyjadřují i okamžitě zodpovězené otázky (*volám [Zuz], chce se sejít? Nechce, s. 54. Víte kolik tu mám lidí? Nevíme, s. 56. Dyť o nic nejde, ne? Ne, s. 79*).

Svůj text Marta místy hodnotí, metajazykové poznámky se týkají výběru slov a jejich frekvence (*Poznatek: V jednom odstavci třikrát miminko, s. 21. Přečetla sem si to po sobě, velký nadužívání slova stejně, s. 79; velký nadužívání slova danost. Existuje tohle slovo vůbec? s. 241*)

Na evokaci mluvenosti se podílí i umístění verba na konci:

A stejně to takhle bude, vim (19). Musím [furt pít], řeknu, to má táta zvlášť rád, vim (21). Ona by si to fakt přála, dojde mi (53). Vzhledem k mému stavu je ideální tak Foglar, řekla bych (175). Už to zase začíná, cejtím (231). Potím se, Fík udušenej, si představuju (286).

5.3.4 Lexikální rovina

Autorčina jazyková hra s *proprii* je nejvýraznější u postavy *Karolíny* (sestry *Marty*): vedle *Karly* a *Karličky* se objevují v deníkovém záznamu zkratky *Ka*, *K*. Hlavní postava je nazývána *Martou*, ironicky sama sebe reflektuje jako *Martičku* (*Ha, Martička, nejchytřejší holka na světě, s. 21[...]* *haha, Martičky fórký na úrovni, dělat si srandu z toho, že má babička alzheimer, s. 165*). Jazyková ekonomičnost vede Martu ke zkratkovitému zaznamenávání jmen (*Robert – R., Zuzana – Zuz*).

Deminutiva jsou v textu poměrně frekventovaná. Mohou vyjadřovat citovou angažovanost (*sestřička, s. 48, děťátko, s. 102, miniaturní oblečičky, s. 145, igelitáček, s. 104, vločičky, s. 185, teplíčko, s. 74, pohodlíčko, s. 310, psík, s. 316, čumáček, s. 85*), ironii a jízlivost (*nejsladší princeznička, s. 13, pudu na fildičku, s. 81, živůtek, s. 93, maminečka, s. 96, zájezd do Karibičku, s. 129, píseček z Karibiku, s. 164, směšný fraštičky, s. 157*). Mohli bychom vydělit skupinu gastronomickou, jejíž deminutiva akcentují oblibu, kladný vztah (*meničko, s. 115, brambůrek, s. 95, mafínek, s. 167, dobrůtka, s. 156, polívčička, s. 202*). Některé zdobněliny jsou užívány bezděčně, nevyjadřují žádné konotace či citový vztah, mohou však akcentovat svůj obsah (*půjdem parčíkem, s. 12, srandička, s. 22, v sešitku, s. 46, s kalendáříkem, s. 128*). Vysoká je frekvence deminutiv užitých v přirovnáních (*prej sem másličko, s. 52, usnu jako miminko, s. 109, rodiče sou měkkoučký jako zralý hruštičky, s. 165, [Friska] chutnaj jako limonádička, s. 186*) a v ustálených spojeních (*proč to lámat přes kolínko, s. 80*). Dále se v románu vyskytují zdobnělá adverbia (*malinko, s. 92, lehoučce, s. 95*) a adjektiva (*jemňoučká, malinká [babička], s. 56, heboučkej [svetr], s. 73, panáky slad'oučkýho chlastu, s. 84, ubohoučká [výzdoba], s. 125, malinkej, lehounkej [počítač], s. 129, fotka hezounký [autorky], s. 188*) a dětská slova (*napapaná, s. 132*).

Augmentativa slouží zejména k subjektivnímu hodnocení (*s tím plešounem, s. 57, pihoun, s. 96, šplhouni, s. 100, hezounci, s. 131, holubiska, s. 195*).

V celém textu převažují expresivní výrazy (*zazevlit, s. 80, opruz, s. 24*), rozsáhlý je repertoár výrazů obecněčeských (*[ibišek by] chcípl, s. 79, co se couráš, s. 107, něco pindám, ale ona už je naježená, s. 284, čumí, s. 207*,

napružená, nafrněnej, s. 75, brácha, s. 12, v baráku, s. 55, majštrštyk⁴², s. 60, s chlápkiem, s. 134, sranda, s. 297). V románu se taktéž vyskytují výrazy slangové (*žúžo, s. 109, šprtka, s. 46*), hanlivé (*blejt, s. 125, babizna, s. 145*) a zhrubělé (*blbá, s. 75, nejblbější, s. 89, ožralá, s. 192, ožrale, s. 26, v hadrech, s. 11, teplouši, s. 96, [řekla bych] debilitu, s. 160, kraviny, s. 309*). Slova hanlivá a zhrubělá často vyjadřují Martino hodnocení ostatních či nadávky v rámci sourozeneckých šarvátek (*husy, s. 53, blbec, s. 12, kretén, s. 22, debil, s. 134, náno, s. 14, krávo, s. 45*).

Vulgární výrazy (*chlostat, s. 63, pajzl, s. 46, ségra, s. 23, hajzle, s. 93, bréca, s. 109, bordel [nepořádek], s. 198*) většinou vyjadřují negativní vztah k dané skutečnosti (*zasraný fonémy, s. 93, zkurvená staroslověnština, s. 99, posraný odpoledne, s. 153*). Repertoár vulgarismů je velmi četný (*sráči, s. 11, pro/nasrala, s. 22, 164, na/zasraný, s. 40, 93, kurva, s. 206*), jejich úkolem je evokovat mluvu a vyjadřování postpubescentní mladé ženy, užívání je mnohdy podmíněno psychickou nepohodou ústřední postavy.

V rámci jazykové hry dochází k vytváření nových slov, popřípadě se jedná o slova nepříliš frekventovaná (*nehádka, s. 35, neběžnost, s. 85, divnost, s. 142, snadnost, s. 230, nerealita, s. 292, ve svém hodobóžovém⁴³ kabátě, s. 80*). V textu se vyskytují i méně obvyklé varianty slov (vedle obvyklejšího *odpadky, s. 12 sg. odpadek, s. 288*).

Velice častá jsou v textu přirovnání (*oblíkne se/je oblečená jako hastroš, s. 12, 14, čumí jak budha, s. 14, řeší se to, jako by to byla jaltská konference, s. 21, sme všichni klidný jak okurky, s. 27, tváří se jako spratek/puk, s. 48, 72, sedí jak puci, s. 52, rodiče tam sedí jako bohové/bohové pomsty, s. 120, 163, mám pocit, jako kdybych dostala Nobelovku, s. 254*).

Dalším prostředkem jazykového vyjádření je hyperbola (*úplně gigantický [prsa], s. 21, obří porce smažáku a obří mistice tatarky, s. 61, hrozně hrozný, s. 183, nejhůř hrozně, s. 251, úplně nejvíc dobrý, s. 263, asi postý, s. 270, po miliónu let, s. 26, na milión let dopředu, s. 52, za milión let, s. 126, o milión víc lidí, s. 321, přednáška s nejstarším dědečkem vesmíru, s. 52, hajzl vermíru, s. 102*).

Charakteristickým lexikálním jevem je zkracování slov prostřednictvím univerbizace a abreviace. Mnohdy může docházet k triádám:

⁴² Podle *Slovníku spisovného jazyka českého* (<http://ssjc.ujc.cas.cz/>) obecné expr. a slangové.

⁴³ Ve významu *velice pěkné, příjemné na pohled* či *obecně hezké; případně také ve významu slavnostní* (<http://cestina20.cz/slovník/hodobozovy>).

cígo (12) – *cigáro* (24) – *cigareta* (24)

sms (31) – *smska* (61) – *esemesky* (263)

Samostatnou skupinu tvoří následující oblasti⁴⁴:

školní a pracovní: *filda* (22), *seminárka* (80), *vejška* (46), *anglina* (55), *elektroprůmka* (56), *výzo* (161), *matika* (164), *zkouškový* (99), *gympl* (135), *děják* (238), *zemědělka* (311); *kancl* (29), *služebka* (120).

nové technologie: *foťák* (15), *komp* (66), *net* (74), *telka* (148), *mp3* (30), *empétrojka* (9), *mp3 player* (129), *ČRo1* (27) x *český rozhlas dvě* (9), *fc* (89), *fcB* (105).

gastronomie: *mekáč* (48), *věci od meka* (312), *šampaňský* (53), *termoska* (60), *sváča* (151), *dršťkovka* (184), *knédl* (89), *karboše* (133), *smažák* (202).

oděvy, móda: *flízovka* (25), *H&M* (42), *Háemko* (272).

Další příklady: *důchod'ák* (11), *nabízečka* [filmový thriller] (25), *bus* (72), *na konečný stosedumdesátšedmičky* (30), *kartágo na zuby* (160), *narozky* (68), *řidičák* (87), *pointa je bizar* (188), *sedí v nekuřácích, nechá se nemanévrovat do kuřádků* (46).

Ke zkracování může docházet i u adjektiv (*pointa je bizar*, s. 88).

Kompozita jsou vytvářena spojením dvou substantiv (*obědovečeře*, s. 133, *čestmístnost*, s. 167).

Ze slov cizího původu převažují anglicismy (může se však jednat i o slova původem např. ze španělštiny, francouzštiny či italštiny), která mohou mít počeštěnou podobu (*storka*⁴⁵, s. 53) anebo si zachovávají původní pravopis (*cartridge*, s. 39). Opět je můžeme rozřadit do následujících oblastí:

Hudba: *propria*: *Killers* (30), píseň *Stairway to heaven* (92)

Filmy, seriály: *propria*: *Man on Wire* (42), *District 9* (72), *Will a Grace* (91), *Big Bang Theory* (137), *Closer*, *Family Guy* (170), *Leonardo DiCaprio* (96), *Johny Deep* (136), *Orlando Bloom* (127)

Knihy: *Propria*: *Stieg Larsson* (33) [švédské jméno], *Stephen King* (174), *Jonathan Coe* (175)

Nové technologie: počeštělé: *čet* (31), *četuju* (57), *mejly* (183), původní: psát na *skype*; *ted' už on samozřejmě off* (29), *notebook* (78), *mail* (36), *proprium Sony Ericsson* (233)

⁴⁴ Pro větší přehlednost jsou následující příklady sjednoceny a uvedeny v základním tvaru (nominativu singuláru), př. *zápis na fildě* = *filda* (22).

⁴⁵ *Pobavim je stokrát vyprávěnou storkou*, s. 53.

Gastronomie: počestěné: *kola* (25), *mochíto* (32), *kornflejky* (125), *čili* (150), *suši* (151), *lasaně* (159), původní: *nachos* (124), *tequila* (93), *cheesecake*, *latté* (167) proprium *Starbucks* (93)

Móda, kosmetika: počestělé: *džíny* (22), *konversky* (22) původní podoba: *skateshop* (119), propria: *New Yorker* (42), *Body basic* (127), *džíny Diesel* (272)

Sport: původní: *snowboardisti*, *snowboardistickej* (82), *aquapark* (83)

Umění: propria: *Gauguin* (142) [francouzské jméno]

Další příklady: *sorry* (32), hodnocení: *old school* (40), *very old school* (142), *cool* (23), *fakt happy* (23), *hrozně happy* (123), *nejvíc happy na světě* (304), *lifestylový časáky* (270) x *vydyzajnovaný* (128)

Anglické výrazy v rámci větné struktury: *vim, že my sme fakt happy* (23), *nejhezčí den na chatě nejspíš ever* (60), *Petra s bráchou back in town* (159), *sem casual nejvíc na světě* (178), *mluví se jenom small talk* (203), *sem free as a bird* (217), *už to není žádná challenge, je to rutina* (228), *[práce] musí být dog friendly* (296).

Do oblasti odborných výrazů lze zařadit *rezultát*, s. 22, *konzistentní*, s. 106, *ostentativně*, s. 291, *princiálně*, s. 303.

6. Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo popsat a analyzovat repertoár nespisovných jazykových prostředků v prózách Petry Soukupové. Na základě těchto získaných poznatků bychom se měli pokusit o charakteristiku autorčina stylu. V průběhu psaní bakalářské práce jsme se setkávali s problematikou jazykové substandardnosti, jež pro nás byla v rámci stanoveného tématu klíčová. Při vypracovávání praktické části práce jsme však došli k závěru, že pro nás bude přínosnější vzít v potaz i některé jazykové prostředky spisovné, které nám budou nápomocny k závěrečnému výsledku.

Nejprve sumarizujeme výsledky jazykového rozboru.

V autorčině debutu *K moři* nespisovné jazykové prostředky slouží primárně k charakterizaci postav. Jazyková analýza nám ukázala, že tyto prostředky dominují v pásmu postav (promluvy, vnitřní monology), vypravěč jich užívá tehdy, když se chce dané postavě, resp. jejímu jazykovému vyjadřování, přiblížit, přičemž nejproduktivnější jsou v této funkci prostředky lexikální. V rámci roviny syntaktické převažují v textu jevy typické pro mluvený projev (osamostatňování větných členů, dodatečné připojování výrazu na konec věty, elipsy, vsuvky ad.), k jejichž realizaci dochází v pásmu postav i vypravěče.

V povídkovém triptychu *Zmizet* se substandardnost váže nejvíce na hlavní hrdiny povídek. V prvních dvou povídkách je jazykový projev podřízen ústředním postavám – prepubescentním vypravěčům (*Zmizel*, *Na krátko*), jejichž perspektiva je pro příběh klíčová. Ve třetí povídce (*Věneček*) je situace poněkud odlišná, což plyne již z charakteru vyprávění (er-formy).

Román *Marta v roce vetřelce* se od předešlých děl liší zejména svým žánrem (deníkový záznam). Autorčino obvyklé schéma se zmnoženými perspektivami (s tím souvisejícími většími možnostmi využití jazykového repertoáru) je zde zapovězeno, Marta je hlavní a jedinou hrdinkou této prózy. Soukupová se výběrem jazykových prostředků snaží přiblížit vyjadřování devatenáctileté dívky, ve kterém převažuje nespisovnost, a to na všech jazykových rovinách. I když se jedná o formu deníku, tedy písemný projev, tendence k mluvenostnímu rázu textu je dosti zřetelná, což nám demonstrují i

jazykové prostředky, jež jsou hodnoceny jako spisovné (stažené tvary, hovorové výrazy apod).

Srovnáním výše zmíněných próz lze vypořádat jistý vývoj autorčiny práce s jazykovými prostředky. Například v románu *K moři* jsou přítomny v rámci spisovných prostředků tvarové dublety maskulina v genitivu, dále ve svém debutu Soukupová nežívá vkladné vokály u numeralí, na rovině morfologické důsledně zachovává spisovné tvary stupňovaných adverbii (komparativů a superlativů), v textu se rovněž neobjevuje apokopa *-l* v minulém přičestí verb. Je pozoruhodné, že v dalších prózách jsou tyto morfologické jevy většinou přítomny (v pásmu vypravěče i postav), naopak však dochází k eliminaci případné polymorfie. Podobné posuny lze vypořádat i v lexiku. Příkladem nám může být užívání vulgarismů, jejichž frekvence v jednotlivých prózách postupně narůstá. V románu *K moři* se tyto výrazy objevují sporadicky, jedná se o prostředky periferní, v povídkách *Zmizel* a *Na krátko* a v románu *Marta v roce vetřelce* jsou však neoddělitelnou součástí lexika ústřední postavy – vypravěče.

Výsledky naší analýzy tedy přinesly následující fakta: pokud autorka pracuje ve svých prózách s *er*-formou, uplatňují se v textu výrazněji spisovné prostředky, které se však mohou (a zpravidla se tak děje) vyskytovat společně s prostředky substandardními. Vedle promluv a vnitřních monologů postav se jedná o případy, kdy se vypravěč snaží s touto postavou ztotožnit, přiblížit se jejímu jazykovému vyjadřování, dále jsou nespisovné prostředky užity v situaci, která s danou postavou bezprostředně souvisí (zejména v pasážích, kdy je vyprávění realizováno perspektivou určité osoby). Repertoár jazykových prostředků v prózách psaných *ich*-formou je podřízen hlavní postavě – vypravěči (v našem případě se jedná o dva malé chlapce a devatenáctiletou dívku). Jazykový rejstřík má evokovat mluvený projev (včetně Martina deníku), současně s tím zprostředkovat čtenáři přímý kontakt s postavou. Je nasnadě, že v těchto typech textů převažují prostředky substandardní, resp. jazykové prostředky podporující autenticitu mluvenostního rázu textu, neboť důležitou součástí jsou i výrazy, jež jsou hodnoceny jako spisovné (zejména ty, které se běžně uplatňují v mluvených projevech), tyto prostředky se rovněž výrazně podílejí na evokaci mluvenosti.

Závěrem lze tedy konstatovat, že nespisovné jazykové prostředky v prózách Petry Soukupové mají dominantní postavení, ne však absolutně, kooperují s prostředky spisovnými, aniž by docházelo ke kolizi. Tato symbióza

prostředků substandardních a spisovných je v textech Soukupové produktivní a vytváří individuální styl autorky.

7. Seznam literatury

primární literatura:

SOUKUPOVÁ, Petra. *K moři*. 1. vyd. Brno: Host, 2007. 208 s.
ISBN 978-80-7294-234-3.

SOUKUPOVÁ, Petra. *Zmizet*. 2. vyd. Brno: Host, 2011. 344 s.
ISBN 978-80-7294-439-2.

SOUKUPOVÁ, Petra. *Marta v roce vetřelce*. 1. vyd. Brno: Host, 2011. 320 s.
ISBN 978-80-7294-521-4.

sekundární literatura:

citovaná:

BĚLIČ, J.: *Sedm kapitol o češtině – příspěvky k problematice národního jazyka*.
1. vyd. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1955.

BOGOCZOVÁ, I.; FIC, K.; CHLOUPEK, J.; JANDOVÁ, E.; KRČMOVÁ, M.;
MULLEROVÁ, O.: *Tváře češtiny*. 1. vyd. Ostrava: Ostravská univerzita Ostrava,
Filozofická fakulta, 2000. ISBN 80-7042-566-0.

ČAPKOVÁ, T.: Petra Soukupová: naděje mladé české literatury. In: *petra-soukupova.cz* [online]. [cit. 2014-10-01]. Dostupné z: <http://www.petra-soukupova.cz/recenze-K-mori-G2.html>

ČECHOVÁ, M.; KRČMOVÁ, M.; MINÁŘOVÁ E.: *Současná stylistika*. 1. vyd.
Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. r. o., 2008. ISBN 978-80-7106-961-4.

ČMEJRKOVÁ, S.: Jazyk literatury. In: DANEŠ, F. a kol.: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0617-6.

ČMEJRKOVÁ, S.; HOFFMANOVÁ, J. (eds.): *Mluvená čeština: hledání funkčního rozpětí*. 1. vyd. Praha: Academia, 2011. ISBN 978-80-200-1970-7.

DANEŠ, F.: Situace a celkový stav dnešní češtiny. In: DANEŠ, F. (a kol.): *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0617-6.

HORÁČKOVÁ, A. Sci-fi napsat neumím, proto se věnuji vztahům. In: kultura.idnes.cz [online]. 20. 4. 2010 [cit. 2014-10-18]. Dostupné z: http://kultura.idnes.cz/soukupova-sci-fi-napsat-neumim-proto-se-venuji-vztahum-pi4-/literatura.aspx?c=A100419_200512_literatura_jaz

HŮLOVÁ, P. Mistrovská mizení Petry Soukupové. In: respekt.ihned.cz [online] 4. 6. 2009 [cit. 2014-10-05]. Dostupné z: <http://respekt.ihned.cz/c1-37303110-mistrovska-mizeni-petry-soukupove>

CHLOUPEK, J.: *Dichotomie spisovnosti a nespisovnosti*. 1. vyd. Brno: Univerzita J. E. Purkyně, 1986.

CHUCHMA, J. Rodiny, lásky, alkohol, rozvraty. *Mladá fronta DNES*, 11. 4. 2008, s. 6.

JANÁČKOVÁ, J.: *Alois Jirásek*. Praha: Melantrich, 1987 (knižnice Odkazy, sv. 85).

JANČÁKOVÁ, J.; KOMÁREK, M.; ULIČNÝ, O. (eds.): *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993. I*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1995. ISBN 80-85899-02-7.

JANČÁKOVÁ, J.; KOMÁREK, M.; ULIČNÝ, O. (eds.): *Spisovná čeština a jazyková kultura 1993. II*. Praha: Filozofická fakulta Univerzity Karlovy, 1995. ISBN 80-85899-02-7.

JEDLIČKA, A.: *Spisovný jazyk v současné komunikaci*. 2. vyd. Praha: Univerzita Karlova, 1978.

KARFÍK, V. Bilance neveselých životů. In: respekt-ihned.cz, rubrika: Kultura. [online] 1. 1. 2008 [cit. 2014-10-02]. Dostupné z: <http://respekt.ihned.cz/c1-36318420-bilance-neveselych-zivotu>

KARLÍK, P.; NEKULA, M.; PLESKALOVÁ, J. (ed.): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. r. o., 2002. ISBN 80-7106-484-X.

KOLÁŘOVÁ, I.: Mluvenostní stylizace a využití nespisovných výrazů v některých prozaických dílech současné české literatury. In: *Spisovnost a*

něpisovnost dnes. 1. vyd. Ed. Rudolf Šrámek. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 166-168. ISBN 80-210-1304-4.

KOLÁŘOVÁ, K. Nad knihou: holky z fildy. In: novinky.cz [online]. 18. 10. 2011 [cit. 2014-10-03]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/kultura/salon/247700-nad-knihou-holky-z-fildy.html>

KOMÁREK, K.: Charakterizační funkce spisovného jazyka v uměleckých textech. In: *Spisovnost a nepřisovnost dnes*. 1. vyd. Ed. Rudolf Šrámek. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 169-171. ISBN 80-210-1304-4.

KOZUMPLÍK, M., ŠAFRÁNEK, Š. Dvakrát Soukupová. In: petra-soukupova.cz [online]. 27. 10. 2011 [cit. 2014-10-03]. Dostupné z: <http://www.petra-soukupova.cz/recenze-Marta-Instinkt.html>

KARLÍK, P. – NEKULA, M. – RUSÍNOVÁ, Z. (eds.) *Příruční mluvnice češtiny*. 2. vyd. Praha: NLN, Nakladatelství Lidové noviny, 2008.

KRČMOVÁ, M.: Současná běžná mluva v českých zemích. In: DANEŠ, F. a kol.: *Český jazyk na přelomu tisíciletí*. 1. vyd. Praha: Academia, 1997. ISBN 80-200-0617-6.

KRČMOVÁ, M.: Termín obecná čeština a různost jeho chápání. In: HLADKÁ, Z.; KARLÍK, P.: *Čeština – univerzálie a specifika 2*. 1. vyd. Brno: Masarykova Univerzita, 2000. ISBN 80-210-2262-0.

KŘENKOVÁ, J. Soukupová je znovu průvodkyní po rodinné pustině. In: aktuálně.cz [online] 11. 4. 2010 [cit. 2014-10-05]. Dostupné z: <http://magazin.aktualne.cz/kultura/umeni/soukupova-je-znovu-pruvodkyni-po-rodinne-pustine/r~i:article:665588/>

LINHARTOVÁ, V.: Dilema spisovnosti v literatuře. In *Spisovnost a nepřisovnost dnes*. 1. vyd. Ed. Rudolf Šrámek. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 172-175. ISBN 80-210-1304-4.

MÁŠOVÁ, L. Cizí, ale slušní lidé. In: literarky.cz [online]. 27. 6. 2009 [cit. 2014-10-18]. Dostupné z: <http://literarky.parlamentnilisty.cz/predplatne/991-cizi-ale-sluni-lide?format=pdf>

MATĚJKOVÁ, J. Jaký otec, jaká dcera. *Tvar*, 4/2008, 21. 2. 2008, s. 20.

NOVÁKOVÁ, Š. Věk nerozhodnosti v roce vetřelce. In: kulturissimo.cz [online]. 7. 11. 2011 [cit. 2014-10-03]. Dostupné z: <http://www.kulturissimo.cz/index.php?soukupova-marta-v-roce-vetrelce&detail=217>

PEŇÁS, J. Namaluj to černě. *Lidové noviny*. 24. 4. 2010. In: petra-soukupova.cz [online] 2010 [cit. 2014-10-05]. Dostupné z: <http://www.petra-soukupova.cz/recenze-Zmizet-LN.html>

RUSÍNOVÁ, Z.: Jak je to s obecností obecné češtiny. In: HLADKÁ, Z.; KARLÍK, P.: *Čeština – univerzália a specifika 2*. 1. vyd. Brno: Masarykova Universita, 2000. ISBN 80-210-2262-0.

Spisovnost a nespisovnost dnes. 1. vyd. Ed. Rudolf Šrámek. Brno: Masarykova univerzita, 1996. ISBN 80-210-1304-4.

STEHLÍKOVÁ, O. Petra Soukupová: Marta v roce vetřelce. In: Literatura.cz [online]. 10. 10. 2011 [cit. 2014-10-02]. Dostupné z: <http://www.iliteratura.cz/Clanek/28881/soukupova-petra-marta-v-roce-vetrelce>

TRESTROVÁ, V. Nežiju životy svých postav, říká spisovatelka Petra Soukupová. In: novinky.cz [online]. 30. 11. 2011 [cit. 2014-10-20]. Dostupné z: <http://www.novinky.cz/kultura/salon/251784-neziju-zivoty-svych-postav-rika-spisovatelka-petra-soukupova.html>

Vyjádření poroty Magnesia Litera 2008. In: petra-soukupova.cz [online] 2008 [cit. 2014-10-02]. Dostupné z: <http://www.petra-soukupova.cz/recenze-K-mori-Magnesia-Litera.html>

Odkazy na videa, webové stránky:

Knihoběžník [Petra Soukupová představuje svoji tvorbu]. Dostupné z: <https://www.youtube.com/watch?v=I7nIj1CjhAE> [2014-10-03].

Pořad Čtenářský deník [Petra Soukupová představuje svůj debut *K moři*]. Dostupné z: <http://www.ceskatelevize.cz/porady/10169663406-ctenarsky-denik/310295350020006-ctenarsky-denik-petra-soukupova-k-mori/> [2014-10-03].

Oficiální stránky autorky. Dostupné z: <http://www.petra-soukupova.cz>

prostudovaná:

ERTL, V.: Dobrý autor. In: *Dobrý autor – Výbor z jazykovědného díla* (ed. J. Chromý). 1. vyd. Praha: Filip Tomáš – Akropolis, 2011, s. 87-102.

ISBN 978-80-87481-54-7.

HORÁK, O.: Petra Soukupová *K moři*. In: *Lidové noviny*. 29. 11. 2007 [cit. 2014-10-04]. Dostupné z: <http://www.petra-soukupova.cz/recenze-K-mori-LN.html>

HORÁK, O.: Životy dušené v dětských pokojích. In: [petra-soukupova.cz](http://www.petra-soukupova.cz) [online]. 2010 [cit. 2014-10-05]. Dostupné z: <http://www.petra-soukupova.cz/recenze-Zmizet-HN.iHNED.html>

JANOŠEK, P.: Komentář ke knize *K moři*. In: SOUKUPOVÁ, Petra. *K moři*. 1. vyd. Brno: Host, 2007. 208 s. ISBN 978-80-7294-234-3.

LOJÍN, J. Marta v roce vetřelce - kniha, která v člověku zanechá stopu. In: [petra-soukupova.cz](http://www.petra-soukupova.cz) [online]. 2011 [cit. 2014-10-03]. Dostupné z: <http://www.petra-soukupova.cz/recenze-Marta-CBDB.html>

MUSÁLKOVÁ, Z.: Zmizet s Petrou Soukupovou. In: [rozhlas.cz](http://www.rozhlas.cz) – Radio Wave, rubrika: Wave culture. [online]. 27. 5. 2009. [cit. 2014-10-05]. Dostupné z: <http://www.petra-soukupova.cz/recenze-Zmizet-Radio-Wave.html>

SMÍTALOVÁ, P.: Soukromá dramata mizení. In: *Instinkt*, rubrika: Scéna. 23. 7. 2009. [cit. 2014-10-05]. Dostupné z: <http://www.petra-soukupova.cz/recenze-Zmizet-Instinkt.html>

SOUKUPOVÁ, P.: Rizoto. In: Dočekal, B. (ed.): *Ženy vidí za roh*. 1. vyd. Jihlava: Listen, 2009, s. 88-102. ISBN 978-80-86526-41-6.

SOUKUPOVÁ, P.: Atlas světa. In: Dočekal, B. (ed.): *Proč odcházíš...* 1. vyd. Jihlava: Listen, 2010, s. 16-29. ISBN 978-80-86526-45-4.

SOUKUPOVÁ, P.: Hubert. In: Dočekal, B. (ed.): *Nauč mě milovat*. 1. vyd. Jihlava: Listen, 2010, s. 45-57. ISBN 978-80-86526-44-7.

SOUKUPOVÁ, P.: Ples hluchoněmých. In: Dočekal, B. (ed.): *Láska a čas*. 1. vyd. Jihlava: Listen, 2011, s. 50-64. ISBN 978-80-86526-52-2.

SOUKUPOVÁ, P.: Julie a Sněhurka. In: Dočekal, B. (ed.): *O Vánocích se dívám do nebe*. 1. vyd. Jihlava: Listen, 2012, s. 7-21. ISBN 978-80-86526-67-6.

SOUKUPOVÁ, P.: Motýlek. In: Dočekal, B. (ed.): *A celý život budem šťastný...1*. vyd. Jihlava: Listen, 2012, s. 56-71. ISBN 978-80-86526-68-3.

SOUKUPOVÁ, P.: Nejhezčí týden prázdnin; Naposled. In: Dočekal, B. (ed.): *Moře a pláž*. 1. vyd. Jihlava: Listen, 2012, s. 5-14; 125-141. ISBN 978-80-86526-58-4.

SOUKUPOVÁ, P.: Pes. In: Dočekal, B. (ed.). *O lidech a psech*. 1. vyd. Jihlava: Listen, 2013, s. 17-48. ISBN 978-80-86526-71-3.

SOUKUPOVÁ, P.: Možná zítra. In: Dočekal, B. (ed.): *O čem ženy mlčí*. 1. vyd. Jihlava: Listen, 2013, s. 43-59. ISBN 978-80-86526-72-0.